

THEMI **THEMIS** **THEM**

***Az ELTE Állam- és
Jogtudományi Doktori
Iskola elektronikus
folyóirata***

2012. október

Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola lektorált elektronikus folyóirata

A Szerkesztőség a Doktori Iskola hallgatóinak máshol nem publikált tanulmányait közli.

Szerkesztőbizottság:

Gönczöl Katalin, Fazekas Marianna, Nagy Marianna

Szerkesztette: Fazekas Marianna

Szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem-tér 1-3.

Megjelenik minden évben kétszer.

Tartalom

TARTALOM	3
Fekete Sára: A szociális szövetkezetek szabályozása Olaszországban	4
F. Kiss Gabriella: Kinél kopogjon a hitelező? A korlátolt felelősség áttörése a fizetésképtelenségi eljárásokban	23
Kozák Henriett: Szükség van-e a házassági vagyony jog európai harmonizációjára	39
Kruppa Kamilla: Akutagawa szamurája - gondolatok az igazság természetéről a büntetőeljárással összefüggésben	57
Ördögh Tibor: A válság hatása az Európai Unió nemzeti kormányaira	70
Szebelédi Ferenc: A pénzügyi fogyasztóvédelem jogérvényesítési kérdései	99
Tóth Lili: A szakértői felelősség az angolszász jogrendszerben – <i>az expert witness immunity</i>	113

Fekete Sára
Római Jogi Tanszék
Témavezető: Dr. Hamza Gábor egyetemi tanár

A szociális szövetkezetek szabályozása Olaszországban

A szociális szövetkezetek Olaszországban a szövetkezetek különleges típusát alkotják. Céljuk, hogy a köz érdekében ösztönözzék a lakosság szociális tevékenységét és segítsék hátrányos helyzetű személyek¹ szociális integrációját és foglalkoztatását egészségügyi, szociális és oktatási szolgáltatások nyújtásán, valamint mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi tevékenység szervezésén keresztül.² A szociális szövetkezet intézményét a hatályos magyar jog is ismeri: Magyarországon szociális szövetkezetnek minősülnek azok a szövetkezetek, amelyek célja a hátrányos helyzetű tagjaik foglalkoztatása és szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése, valamint az iskolaszövetkezetként működő szövetkezetek.³

Bár a szociális szövetkezetek társadalmi funkciója mind az olasz, mind a magyar jogszabályi meghatározások szerint hasonló – hiszen mindkét országban alapvetően a hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatását, egészségügyi ellátását és oktatását célozzák –, a gyakorlatban a szociális szövetkezetek eltérően működnek és eltérő célokat követnek a két országban. Magyarországon a 2006 óta létező, de kevés társadalmi aktivitást mutató szociális szövetkezetek új szerepe 2012-től kezdődően a leghátrányosabb helyzetű kistérségek településein élőknek adnának lehetőséget arra, hogy különféle mezőgazdasági munkákkal, állattenyésztéssel, gyümölcszedéssel vagy gyógynövénytermesztéssel megteremtsék az öfenntartás feltételeit.⁴

A jelen tanulmány célja, hogy betekintést nyújtson a szociális szövetkezetek hatályos olasz jogi szabályozásába Olaszországban, különös figyelmet szentelve a szociális szövetkezetek kialakulásának körülményeire, tekintettel arra, hogy a

---

¹ A szociális szövetkezetekről szóló 381/1991. törvény értelmében hátrányos helyzetű személynek kell tekinteni a testi, szellemi és érzékelési fogyatékossgal élőköt, a pszichiátriai intézetekben kezelt és jelenleg kezelés alatt álló személyeket, a kábítószer-fogyasztókat, az alkoholistákat, a rendezetlen családi háttérű kiskorú munkavállalókat és az alternatív büntetésüket töltő elítélteket. Hátrányos helyzetű személynek minősül továbbá az, akit a Miniszterek Tanácsának Elnöke rendeletében, a Szociális Gondoskodás és Munkaügyi Miniszter javaslatára és az Egészségügyi Miniszter, a Belügyminiszter és a Szociális Ügyek Minisztere egyetértésével annak minősít, az 1577/1947 rendelet 18. cikke alapján felállított szövetkezetek központi bizottságának meghallgatása után.

² 381/1991. törvény 1. cikk

³ A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény 8. § (1) bekezdés

⁴ Hegedüs Zsuzsa miniszterelnöki főtanácsadó nyilatkozata (Új típusú szociális szövetkezeteket támogat a kormány, 2012. március 12., www.dh-online.hu/fooldal-fokuszban/20120312_szocialis_szovetkezetek?s=rel)

szociális szövetkezetek olasz szabályozása potenciális mintaként szolgálhat a magyar jogalkotás számára, amennyiben az a szociális szövetkezetek társadalmi pozíciójának megerősítését a jogszabályi környezet módosításával kívánná megvalósítani.

A szociális szövetkezetek kialakulása Olaszországban

A szociális szövetkezetek eredete egészen az ókori római *collegium opificum* intézményére vezethető vissza. Ezen *collegium*okat a római kézművesek kezdetben annak érdekében szervezték meg, hogy tagjai kölcsönösen segítséget nyújtsanak egymásnak betegség, rokkantság, szegénység vagy idős kor esetén.⁵ A *collegium opificum*ok különösen a principátus idején váltak népszerűvé, amikor a római társadalomban kialakult a nagyvárosok központjában élő *plebs*, valamint a külvárosokban és vidéken élő *vicik* rétege⁶. A gazdaság fejlődése következtében a *collegium*ok már egyes szakmák képviselőinek védelmét célozták meg, s tagjaik részére iskolákat, gyülekezeteket szerveztek. Ezekből a kezdetben spontán szerveződő intézményekből alakultak ki a középkorban a céhek, amelyek a kézművesek és kereskedők érdekképviselői szerveivé váltak.

A modern szövetkezetek előfutáráiként is tekinthető önkéntes kölcsönös segítségnyújtó társaságok (*società di mutuo soccorso*) az 1700-as években jöttek létre Olaszországban annak érdekében, hogy javítsák a munkásosztály anyagi és erkölcsi feltételeit. A munkásosztály hamar felismerte ugyanis kiszolgáltatott helyzetét, és osztályon belül igyekezett megtalálni azokat az eszközöket, amelyekkel állami beavatkozás nélkül tudott javítani nehéz életkörülményein. Ezek a szervezetek a kölcsönösség és a szolidaritás elvén működtek, és szorosan kötődtek ahhoz a területhez, amelyen létrejöttek.

Az első szociális szövetkezetek Olaszországban az 1800-as évek második felében születtek meg, a kölcsönös segítségnyújtásra létrehozott társaságok átalakulása következtében. A XIX. század elején Don Luigi Sturzo⁷ hatására jöttek létre olyan, erősen katolikus szellemű szervezetek, amelyek célja az elesettek és kiközösítettek felkarolása és támogatása volt. Az olasz szövetkezetek konföderációját (*Confederazione delle Cooperative Italiane*), valamint a szövetkezetek és kölcsönös segítségnyújtó társaságok nemzeti ligáját (*Lega Nazionale delle Cooperative e Mutue*) egyaránt 1919-ben hozták létre.⁸ Az 1920-as évektől kezdve az egyesülési mozgalmak egyre erősödtek és

⁵ ROMANÒ: *Le società di mutuo soccorso*, 4.

⁶ FÖLDI, HAMZA: *A római jog története és intézményei*, 45.

⁷ Don Luigi Sturzo (1871-1959) olasz szerzetes és politikus. A szicíliai gazdasági körülmények kitűnő ismerőjeként elsőként alapított szociális szövetkezeteket annak érdekében, hogy fellendítse a szicíliai mezőgazdaságot és kézművességet, amely az ipari kapitalizmus terjeszkedése miatt, valamint a 1900-as évek elején bekövetkezett mezőgazdasági válság miatt jelentős hanyatlásnak indult. Don Luigi Sturzo 1919-ben megalapította az Olasz Néppártot (*Partito Popolare Italiano*), politikai tevékenysége miatt Mussolinivel konfliktusba került, emiatt 1940-ig emigrációba kényszerült.

⁸ GARBIN – MAULE: *L'impresa cooperativa sociale*, 1.

megnövekedett a pihenő, kulturális és sportközpontok száma országszerte. Ebben az időszakban jöttek létre, legfőképpen Toscana régióban, az ún. népházak (*Case del Popolo*), a munkások egyesülésének új fajtájaként. A népházak mindazon feladatokat ellátták, amelyeket a kölcsönös segítségnyújtó társaságok: azon túl, hogy politikai szervezetek voltak, olyan környezetet jelentettek, ahol a munkások a szabadidejüket tanulással, pihenéssel tölthették.

A fasizmus terjeszkedése a népházak és a munkások más szerveződéseinek visszaszorítását eredményezte: az új rezsim, mielőtt korlátozta volna az egyéni jogokat, megtiltotta a munkás szerveződések politikai, szakszervezeti és egyesületi üléseit. Az addigi népházak, szövetkezetek és segítségnyújtó társaságok egy része politikai nyomásra fasiszta szervezetekké, ún. *Case del Fascio* alakultak át⁹, a megmaradt szövetkezeteknek pedig kötelezően csatlakozniuk kellett a Szövetkezetek Nemzeti Szervezetéhez (*Ente Nazionale Cooperative*), amely lehetetlenné tette a vállalkozások szociális és demokratikus működését, és a gazdasági kezdeményezés szabadságát annak ellenére, hogy a fasizmus maga is felismerte a szövetkezetekben az ország gazdasági fellendítésének eszközét.

A második világháborút követően a szövetkezeti mozgalom kétfelé szakadt: a forradalmi ideológiát követő szocialista szövetkezetek elhatárolódtak a konzervatív katolikus szövetkezetektől, s velük párhuzamosan fejtették ki tevékenységüket.

A modern értelemben vett szociális szövetkezetek Olaszországban az 1970-es évek elején születtek meg az észak-olasz régiókban, elsősorban Lombardiában, majd fokozatosan elterjedtek az egész országban. Ekkor vált szükségessé, hogy a szövetkezeti mozgalom egységesen kidolgozza a gazdasági társaságoktól megkülönböztető jellegzetességeit és alapelveit, összhangban a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének előírásaival.

Az olasz szövetkezetek fejlődésére hatással voltak az úgynevezett Rochdale-i alapelvek, amelyeket a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének 1934. szeptember 4-én tartott kongresszusán fogadtak el. A Rochdale-i alapelveknek a nemzeti szabályozásba való beépülése biztosította azt, hogy a szövetkezetek egységes alapokon nyugvó és azonosan működő intézmény-rendszert alkotnak a világban¹⁰. A Rochdale-i alapelvek alapján az olasz Szövetkezetek Ligája megalkotta a szövetkezetekre irányadó keretszabályozást (ún. Értékek Chartája, olaszul: *Carta dei Valori e dei Principi*), amelynek vezérelveit az alábbiakban lehet összefoglalni:

- a szövetkezetek tevékenységében a tényleges vállalkozási tevékenység és a társadalmi kötelezettségvállalás szétválaszthatatlan;

⁹ ROMANÒ: *Le società di mutuo soccorso*, 16.

¹⁰ A Rochdale-i alapelvek a következők: 1. nyitott tagság elve 2. demokratikus igazgatás elve 3. visszatérítés a vásárlás arányában elve 4. korlátozott tőkekamat elve 5. politikai és vallási semlegesség 6. készpénzre történő eladás 7. szövetkezeti továbbképzés előmozdítása (Szövetkezeti Kutató Intézet).

- a szövetkezetek nem profitorientált gazdasági szereplők, így a piacon végzett gazdasági tevékenység során saját jövedelemszerzésre nem törekednek;
- a szövetkezetek által végzett szociális kötelezettségvállalás minőségének és jelentőségének társadalmilag elismertnek kell lennie, értékelésük a szövetkezetek által végzett szociális tevékenység kiterjedtségétől függ.¹¹

Olaszországban a szociális szövetkezetek különleges szektort képviselnek, melynek szerepe mind a foglalkoztatás, mind a szolgáltatások szempontjából jelentős. Az olasz statisztikai hivatal (*Istituto Nazionale di Statistica – ISTAT*) legutóbbi statisztikai felmérése alapján kimutatták, hogy 2005-ben 7.363 aktív szociális szövetkezet működött Olaszországban, ami 30%-os növekedést jelent a 2001-es állapothoz képest. Ezek a társaságok összesen több mint 210.000 fizetett és 32.000 önkéntes beosztottat foglalkoztatnak. Szolgáltatásaikat több mint 3 millió ember veszi igénybe évente, ami közel 6,4 milliárd eurós éves forgalmat eredményez. Népszerűségüket több tényező indokolja: egyrészt a közszolgáltatásokat nyújtó állami, önkormányzati szervek (közintézmények, köztisztviselők) egyre több szolgáltatást engednek át a szociális szövetkezeteknek a szociális, egészségügyi és oktatási szférában, másrészt civil szervezkedések (lakossági kezdeményezés, egyesületek) ösztönzik a szociális szövetkezetek megalapítását kielégítetlen szükségletek rendezésére és jóléti (*welfare*) szolgáltatások nyújtására.

Az olasz szövetkezetek jogi szabályozása

A szociális szövetkezetek létrehozását Olaszországban az olasz Alkotmány (*Costituzione Italiana*) is támogatja: a *Costituzione* 45. cikke ugyanis kimondja, hogy az Olasz Köztársaság elismeri a kölcsönös segítségnyújtásra és egyéni nyereségvágy nélkül létrehozott szövetkezetek szociális funkcióját. A *Costituzione* felhatalmazza a Parlamentet, hogy törvénnyel ösztönözze és támogassa a szociális szövetkezetek alapítását a legmegfelelőbb eszközökkel, és a megfelelő felügyelettel biztosítsa azok szociális jellegét és funkcióját.

A szövetkezeteket, s így a szociális szövetkezeteket is elsősorban az olasz polgári törvénykönyv, az 1942. évi *Codice civile* szabályozza, a törvénykönyv 2514. cikkétől kezdődően. A *Codice civile* értelmében a szociális szövetkezetekre az általános szövetkezetekre vonatkozó normák alkalmazandók, a szociális szövetkezetekre irányadó speciális törvényben előírt normákkal összhangban.

A szociális szövetkezetekről szóló 1991. november 8-án hozott 381. törvény (a továbbiakban: 381/1991. törvény) szabályozza az olasz szociális szövetkezeteket terhelő különböző kötelezettségeket és tilalmakat, valamint az őket megillető vagyoni hozzájárulásokat. Ugyanez a törvény meghatározza az önkéntes tag és a hátrányos helyzetű tag fogalmát, és szabályozza a szociális szövetkezetek és a

¹¹ La Carta dei Valori delle Cooperative di Consumatori. Coop

hatóságok között köthető megállapodásokat is. A szociális szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni azokra a konzorciumokra (szövetkezeti társulásokra) is, amelyeket szövetkezeti formában alapítottak, s amelyek tagságának legalább 70%-át szociális szövetkezetek alkotják.

A szociális szövetkezetek működésének szabályozása és támogatása Olaszországban nemcsak központi állami feladat: az egyes régiók feladata a 381/1991. törvény végrehajtási normáinak a megalkotása. E célból a régiók kötelezettsége a szociális szövetkezetek regionális nyilvántartásának létrehozása és vezetése, valamint a szociális szövetkezetek és a képzési intézmények együttműködésének szabályozása. Ennek keretében a régiók alkotják meg azokat a mintaszerződéseket, amelyek a regionális szinten működő hatóságok és a szociális szövetkezetek viszonyait rendezik, meghatározzák a szociális szövetkezetek alkalmazottainak képzettségi feltételeit. Ennek következtében azonban az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a szociális szövetkezetek tényleges működésére irányadó előírások régióként eltérőek is lehetnek.

Az olasz szociális szövetkezetek alapítására irányadó rendelkezések

Az olasz *Codice civile* a szövetkezeteket a vállalkozások egyik fajtájának tekinti (*impresa cooperativa*). Az *impresa* intézménye az olasz kereskedelmi jogba az 1807-es francia *Code de commerce* mintájára került bevezetésre a XIX. században, felváltva a kereskedő (*commerciante*) intézményét, amely addig a kereskedelmi jog legfőbb alanyának minősült. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy az olasz kereskedelmi jog a mai napig a piac elsősorú alanyának a vállalkozásokat, és nem a gazdasági társaságokat (*società*) tekinti. A társasági létet ugyanis az olasz jog nem tekinti másnak, mint ami a vállalkozás kollektív működtetésének a külvilág számára érzékelhető alakja, a vállalkozási tevékenység külső megjelenési formája.¹²

A szövetkezetek az olasz kereskedelmi jogban, hasonlóan a magyar joghoz, az alapszabályban meghatározott összegű tőkével (részjegytőkével) alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezetek, amelyek célja a tagjaik gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.¹³ A szövetkezetek általános szabályozásakor a *Codice civile* – ezzel is hangsúlyozva a szövetkezetek vállalkozási jellegét – egyes kérdésekben a korlátolt felelősségű társaságokra, illetve a részvénytársaságokra vonatkozó rendelkezéseket rendeli alkalmazni.¹⁴

¹² Commissione Rovelli 1999

¹³ A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény, 7. §

¹⁴ A szövetkezetekre alkalmazni kell különösen a részvénytársaságok részvényeseinek vagyoni hozzájárulására (2342. cikk és köv.), a közgyűlés (2363. cikk és köv.), a vezető tisztviselek (2380. cikk és köv.) és a felügyelőbizottság (2397. cikk és köv.) jogállására, valamint a részvénytársaságnál vezetendő

Olaszországban szövetkezetet mind a tagok korlátolt, mind korlátlan felelősségének kikötésével lehet alapítani. Korlátlan felelősségű szövetkezet esetén a szövetkezet tartozásaiért elsősorban maga a szövetkezet tartozik helytállni a saját tőkéjével, de felszámolási eljárás, illetve csődeljárás kezdeményezése esetén másodlagosan a tagok korlátlanul és egyetemlegesen kötelesek helytállni a szövetkezet hitelezői felé. Korlátolt felelősségű szövetkezet esetén a szövetkezet tagjai csak a vagyoni hozzájárulásuk mértékéig felelnek, azonban a *Codice civile* lehetővé teszi, hogy a szövetkezet alapszabálya kifejezett rendelkezése esetén a tagok a vagyoni hozzájárulás meghatározott többszörösével korlátlanul és egyetemlegesen feleljenek csőd vagy felszámolás esetén.¹⁵

Fontos, hogy a szövetkezeti minőség, valamint a tagok felelősségének mértéke már a vállalkozás elnevezéséből kitűnjön. Nem használhatja a szövetkezet elnevezést olyan társaság, amely nem a kölcsönösségi elv alapján működik.¹⁶ Szociális szövetkezet esetén a vállalkozás elnevezésének, bármilyen társasági formában is alapították, tartalmaznia kell a „szociális szövetkezet” jelzést.¹⁷

Szövetkezet alapításához a *Codice civile* nem írja elő a részjegytőke minimális összegét: a részjegytőke összege a tagok számával arányosan változik. Mindazonáltal az egyes szövetkezeti tagok részjegyének névértéke nem lehet kevesebb 50.000 L.-nál (kb. 25 euró), de nem haladhatja meg a 80 millió L.-t (kb. 40.000 euró). Az egyes részjegyek névértéke nem haladhatja meg a 1 millió L.-t (kb. 500 euró).¹⁸

A szövetkezet alapszabályát, amely a szövetkezet tagjaira, önkormányzati szerveire, valamint operatív működésére vonatkozó szabályokat tartalmazza, közokiratba kell foglalni. A szociális szövetkezetek alapszabályának tartalmaznia kell mindazon rendelkezéseket, amelyek megalapozzák e szövetkezetek szociális jellegét, így különösen

- a tagi kölcsönök és a ténylegesen befizetett vagyoni hozzájárulás különbségét meghaladó osztalék kiosztásának tilalmát;
- a szövetkezet működése során az eredmény tagok közötti felosztásának tilalmát;
- annak előírását, hogy a szövetkezet felszámolása esetén a részjegytőke osztalékokkal csökkentett összegét az állami önszegélyező alapok részére kell átutalni.¹⁹

---

nyilvántartásokra (2421. cikk és köv.), a mérlegekre (2423. cikk és köv.) és a részvénytársaság felszámolására (2448. cikk és köv.) vonatkozó szabályokat.

¹⁵ *Codice civile*, 2514. cikk

¹⁶ *Codice civile*, 2515. cikk

¹⁷ 381/1991. törvény, 1. cikk

¹⁸ *Codice civile*, 2521. cikk

¹⁹ A *Codice civile* rendelkezései értelmében ugyanis a szövetkezeteknek legalább az éves nettó eredményük egyötöd részével megegyező nagyságú tartalékot kell képezniük, továbbá az éves nettó eredmény egy részét az állami önszegélyező alapok rendelkezésére kell bocsátani a törvény által előírt módon és mértékben a szövetkezetek közötti együttműködés fejlesztése érdekében. Az éves nettó eredmény azon részét, amelyet nem

Szociális szövetkezetek esetén az alapszabály kötelező tartalmi eleme a választott szociális szövetkezeti típus megnevezése is, azaz, hogy a társadalom érdekében egészségügyi, szociális és oktatási szolgáltatásokat („A típusú” szociális szövetkezet)²⁰, vagy hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatására különböző – mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi – szolgáltatásokat („B típusú” szociális szövetkezet)²¹ nyújtanak. Létesíthető vegyes („A+B típusú”) szociális szövetkezet is, amennyiben az általa támogatni kívánt társadalmi hátrányos helyzet és az érintett szakterület jellegéből adódóan szükség van a tevékenységek közötti funkcionális összefonódásra.

A szociális szövetkezetek a székhelyük szerinti kerületi vállalkozások nyilvántartásába (*Registro delle Imprese*) való bejegyzésével jönnek létre, amit az alapszabályt készítő közjegyzőnek az alapszabály aláírásától számított 30 napon belül kell kezdeményezni.²² A bejegyzési kérelem benyújtását követően a székhely szerint illetékes bíróság megvizsgálja, hogy a szociális szövetkezet alapszabálya megfelel-e a törvényi és egyéb jogszabályi feltételeknek, és jóváhagyás esetén elrendeli a szociális szövetkezet bejegyzését a *Registro delle Imprese* nyilvántartásába. A bejegyzés konstitutív hatályú, azaz a szociális szövetkezet a bejegyzéssel szerez jogi személyiséget. A szociális szövetkezetek alapszabályát ezt követően a *Registro delle Imprese* teszi közzé a Szövetkezetek Hivatalos Közlönyében (*Bollettino Ufficiale delle Società Cooperative – BUSC*). Ahhoz, hogy a szociális szövetkezet tevékenységet tudjon végezni, be kell jelenteni a megalapítását a székhelye szerinti *Prefetturán*²³, és kérni kell a szociális szövetkezet felvételét a tevékenység szerinti nyilvántartásba (*Registro Prefettizio delle Cooperative*). A szociális szövetkezeteket a tevékenység szerinti nyilvántartáson túlmenően a szociális szövetkezetek nyilvántartásába (*sezione Cooperative Sociali*) is be kell jegyezni.

A szociális szövetkezetek tagságának szabályozása Olaszországban

---

használtak fel tartalékként vagy fejlesztésekre, illetve ami a részjegyek újraértékelése, és az osztlékok kiosztása után fennmaradt, szociális célokra kell fordítani (*Codice civile*, 2536. cikk).

²⁰ Az „A típusú” szociális szövetkezetek az idősek, a betegek és a pszichiátriai kezelés alatt állók otthoni ápolásával, bentlakásos otthonok igazgatásával, kiskorúak és fogyatékosokkal élők napközi ellátásával foglalkoznak. Ezek a szövetkezetek gyermekmegőrzést is vállalnak, kiskorúak részére szabadidős tevékenységeket és képzéseket is szerveznek.

²¹ A „B típusú” szociális szövetkezetek bármilyen tevékenységet végezhetnek – mezőgazdasági, ipari, kézműves, kereskedelmi, szolgáltatói tevékenységet –, de az állások legalább 30%-át olyan hátrányos helyzetű személyeknek kell fenntartaniuk, akik másképp nem jutnának munkalehetőséghez a munkapiacra. Az általuk leggyakrabban foglalkoztatott személyek a fizikai vagy szellemi problémákkal küzdő személyek, a lányanyák, a volt elítéltek és a volt kábítószer-fogyasztók.

²² *Codice civile*, 2330. cikk. Ezúton kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy a magyar gyakorlattal ellentétben, Olaszországban a cégeljárások lebonyolítása a közjegyzők, és nem az ügyvédi kar hatáskörébe tartozik.

²³ A *Prefetturák* az olasz Belügyminisztérium dekoncentrált szervei, a végrehajtó hatalom területi képviseletei, így különösen államigazgatási, rendészeti, idegenrendészeti feladatokat látnak el. A *Prefetturák* Olaszországban tartományi (provinciális) alapon szerveződnek.

A *Codice civile* 2001. évi módosításáig a törvénykönyv előírása szerint legalább 9 tag volt szükséges a szociális szövetkezetek alapításához, míg 3-8 tag esetén ún. kis szövetkezet (*piccola società cooperativa*) volt alapítható. Az olasz társasági jog reformját követően a kis szövetkezetek alapításának lehetősége megszűnt. A módosító jogszabályok értelmében szociális szövetkezet már 3 tag részvételével alapítható azzal a kitételrel, hogy a 9 főnél kevesebb taggal rendelkező szociális szövetkezeteket kizárólag természetes személyek alapíthatják, és ezekre a szövetkezetekre az olasz *società a responsabilità limitata* társaságra (magyarul: korlátolt felelősségű társaság) vonatkozó rendelkezések az irányadók. A 9 főt meghaladó tagsággal rendelkező szociális szövetkezetek tagjai sorába ugyanakkor felvehető minden olyan jogi személy, amelyeknek alapszabálya engedélyezi az ilyen szövetkezetek tevékenységének finanszírozását és támogatását.²⁴

Fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a tagság szempontjából a 381/1991. törvény eltérő rendelkezéseket ír elő az „A típusú” és a „B típusú” szociális szövetkezetek részére. Az „A típusú” szociális szövetkezetek esetén az általános létszámhatárok az irányadók; tagjai körébe a megvalósítani kívánt szociális célnak megfelelően szakképzett személyek, önkéntesek, szponzorok vehetők fel; a tagok tevékenységét nem tag munkavállalók is segíthetik. A szolgáltatásokat igénybe vevő személyek beléphetnek tagként a szövetkezetbe, de nem szükséges tagsági jogviszonyt létesíteni ahhoz, hogy a szolgáltatásokat élvezzék (így pl. gyakori eset Olaszországban, hogy az önkormányzati általános iskolákban az oktatást a szociális szövetkezetek által kirendelt tanárok végzik úgy, hogy az iskolába nemcsak a tagok gyermekei járnak). A „B típusú” szociális szövetkezetek esetén a törvény kifejezetten rendelkezik arról, hogy a taglétszám legalább 30%-át olyan hátrányos helyzetű személyeknek kell fenntartani, akiket másképp nem foglalkoztatnának a munkaerőpiacon.

A szociális szövetkezetben az új tagok felvételéről, erre irányuló kérelem alapján, a vezető tisztviselők döntenek.²⁵ A tagság keletkezésének tényét a tagnyilvántartásban rögzíteni kell. A tagok számának változása nem vonja maga után az alapszabály módosulását, de a *Registro delle Imprese*t vezető bíróságnál háromhavonta letétbe kell helyezni a korlátlan felelősségű tagok névsorát, és be kell jelenteni azokat a tagokat, akik saját vagyoni hozzájárulásukat meghaladó felelősséget vállaltak.²⁶

A tagsági jogviszony – a magyar jogi szabályozáshoz hasonlóan – akkor jön létre, ha a tag a részjegy összegét vagy annak alapszabályban meghatározott hányadát a szövetkezet részére befizette, illetőleg nem pénzbeli hozzájárulásként átadta. Az alapszabály ellentétes rendelkezése hiányában a vagyoni szolgáltatást

²⁴ 381/1991. törvény, 11. cikk

²⁵ Az olasz szabályozással ellentétben a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény értelmében Magyarországon a tagfelvételtől - a befektető tag kivételével - az alapszabályban meghatározott testület dönt, a felvételi kérelem benyújtását követő legközelebbi ülésén [43. § (1)].

²⁶ *Codice civile*, 2520. cikk

elsősorban pénzbeli hozzájárulásként kell teljesíteni. A nem pénzbeli hozzájárulást – ami bármilyen forgalomképes vagyoni értékkel rendelkező dolog, szellemi alkotás, valamint vagyoni értékű jog lehet – teljes mértékben teljesíteni kell a részjegy jegyzése időpontjában. A tag munkavégzésre vagy más személyes közreműködésre, illetve szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalását nem pénzbeli hozzájárulásként nem lehet figyelembe venni.²⁷ A tagnak a vagyoni hozzájáruláson kívül az ügyvezető tisztviselők által az adott üzleti évre meghatározott összeget kell befizetniük, figyelemmel a szövetkezet legutolsó elfogadott mérlegében szereplő tartalék összegére.²⁸

A vagyoni hozzájáruláson túlmenően az alapszabály előírhat a tagok számára egyes, nem pénzbeli mellékszolgáltatásokat is. Ez esetben az alapszabályban kell rögzíteni e mellékszolgáltatások tartalmát, a mellékszolgáltatások ellentételezésének szabályait, valamint a nemteljesítés esetén alkalmazandó szankciókat.²⁹

A vagyoni hozzájárulással késlekedő tag a vagyoni hozzájárulás maradéktalan teljesítéséig nem gyakorolhatja szavazati jogát. A vagyoni hozzájárulást egyáltalán nem teljesítő tagot a vezető tisztviselők kezdeményezésére a szövetkezetből ki lehet zárni.³⁰ Abban az esetben, ha a szövetkezeti tag nem teljesíti az előírt vagyoni hozzájárulást, a vezető tisztviselők – a fizetési/teljesítési felszólítás Hivatalos Közlönyben történő közzétételét követő 15 napon belül – pénzügyi ügynököt vagy hitelintézetet bízhatnak meg a tag részjegyének eladásával.³¹

A szövetkezeti tagsági viszony megszűnhet a szövetkezetből való kilépéssel, kizárással, valamint a tag halálával. A kilépő tag a kilépés, a kizárás, illetve részjegyének átruházása időpontjától számított két évig felel a szövetkezettel szemben a tagsága alatt keletkezett tartozásokért, míg harmadik személyek irányában ugyanennyi ideig, az alapszabály által meghatározott összegig, mögöttesen felel a szövetkezet által elvállalt kötelezettségeikért. Ugyanilyen felelősséggel tartoznak az elhalálozott tag örökösei a szövetkezettel, illetve a harmadik személlyel szemben.³²

A *Codice civile*ben szabályozott rendes tagságon kívül a 381/1991. törvény lehetővé teszi, hogy a szociális szövetkezetek alapszabályai rendelkezhetnek önkéntes tagok felvételéről.³³ Olaszországban ugyanis Európában egyedülálló intézményi rendszert építettek ki az önkéntesség fejlesztésére és fontosságának növelése érdekében: minden régióban központok vannak jelen (*Centri di Servizi per il Volontariato – CSV*), amelyek a szociális szervezetek részére ingyen végeznek promóciós, tanácsadási, formációs és kommunikációs szolgáltatásokat. Az önkéntes tagok száma nem haladhatja meg a szociális szövetkezet összes

²⁷ *Codice civile*, 2342. cikk

²⁸ *Codice civile*, 2525. cikk

²⁹ *Codice civile*, 2345. cikk

³⁰ *Codice civile*, 2524. cikk

³¹ *Codice civile*, 2344. cikk

³² *Codice civile*, 2530. cikk

³³ 381/1991. törvény, 3. cikk

tagjának 50%-át. Az önkéntes tagokat a tagnyilvántartás külön fejezetében kell nyilvántartani.

Az önkéntes tagok tevékenységüket a szociális szövetkezet részére főszabály szerint ingyenesen végzik, részükre csak a tényleges, számlákkal alátámasztott kiadásokat térítheti meg a szociális szövetkezet a taglétszám alapján megállapított mértékben. Az önkéntes tevékenységről szóló 266/1991. törvény értelmében azonban egyes önkéntesi tevékenységek esetén, amelyek célja, hogy az azokat végző tagok gyakorlatot szerezzenek egy adott szakmában, az önkéntes tagok részére térítés fizethető. Az önkéntes tagok munkavégzésére nem alkalmazhatók a kollektív szerződések és az önálló munkavégzésre vonatkozó törvényi rendelkezések, az üzemi balesetek ellen kötött biztosítási szabályok kivételével.

Az olasz szociális szövetkezetek önkormányzati szervei

A közgyűlés

A tagok közgyűlése a szövetkezetek legfőbb szerve, amelyet a szövetkezet vezető tisztviselői hívnak össze a szövetkezet székhelyére, ha az alapszabály másként nem rendelkezik. A szövetkezet közgyűlése lehet rendes vagy rendkívüli. A rendes közgyűlés feladatai – hasonlóan a magyar szövetkezetek rendes közgyűléséhez – a következők:

- elfogadja a beszámolót és mérleget;
- kinevezi a vezető tisztviselőket és a felügyelő bizottság tagjait;
- meghatározza a vezető tisztviselők és a felügyelő bizottság tagjainak díjazását, amennyiben az alapszabály nem szabályozza azt;
- dönt a szövetkezet működése során felmerült kérdésekben, amelyeket az alapszabály a hatáskörébe rendel, illetve amelyeknek vizsgálatára a vezető tisztviselők felkérnek, továbbá
- dönt a vezető tisztviselők és a felügyelő bizottság tagjainak felelősségéről.

A szociális szövetkezetek rendes közgyűlését évente legalább egyszer össze kell hívni, legkésőbb az üzleti év lezárását követő négy hónapon belül.³⁴ A rendes közgyűlés akkor határozatképes, ha legalább a részjegytőke felét képviselő tagok jelen vannak feltéve, hogy az alapszabály az egyes döntésekhez nem kíván meg magasabb hányadot.³⁵ Határozatait abszolút többséggel hozza, feltéve, hogy az alapszabály az egyes döntésekhez nem kíván meg magasabb hányadot.

---

³⁴ *Codice civile*, 2364. cikk

³⁵ *Codice civile*, 2368. cikk

Rendkívüli közgyűlés hívható össze az alapszabály módosítására, illetve a szövetkezet felszámolása esetén a felszámoló személyének kijelölésére és jogkörének meghatározására.³⁶

A Rochdale-i kongresszuson deklarált demokratikus igazgatás elvének megfelelően az olasz szociális szövetkezetekben minden tagnak egy szavazata van, függetlenül az által jegyzett részjegy névértékétől. Ha a szociális szövetkezetnek jogi személy tagja van, az alapszabály számára a bevitt tőke vagy tagjainak arányában több szavazatot, de legfeljebb öt szavazatot állapíthat meg. A közgyűlésen szavazati jogát gyakorolhatja minden olyan tag, akit legalább három hónapja bejegyeztek a tagnyilvántartásába. A közgyűlésen a tagok főszabály szerint személyesen gyakorolhatják jogaikat, az alapszabályban meghatározott esetekben azonban a távollévő tagot másik tag képviselheti. Egyik tag sem képviselheti ötnél több tag érdekét.³⁷

Ha a szociális szövetkezetnek több mint 500 tagja van, és több helységben végzi tevékenységét, az alapszabály rendelkezhet úgy, hogy a közgyűlésen a rész-közgyűlések által megválasztott képviselők vegyenek részt. A rész-közgyűlések képviselőit a tagok közül kell megválasztani. A rész-közgyűlések összehívásáról, a képviselők megválasztásáról, valamint a rész-közgyűlések és a közgyűlés határozatainak érvényességéről a szövetkezet alapszabályának kell rendelkeznie.³⁸

A vezető tisztviselők

A szociális szövetkezetek operatív irányítását a vezető tisztviselők végzik, akiket főszabály szerint a rendes közgyűlés nevez ki a tagok közül, ideértve a jogi személy tagok képviselőit is. Vezető tisztviselőként egy, vagy több személy is kinevezhető, ez utóbbi esetben a szociális szövetkezet irányítását igazgatótanács (*consiglio di amministrazione*) végzi.³⁹ Az alapszabály rendelkezhet úgy, hogy egy vagy több vezető tisztviselőt a tagok különböző csoportjaiból (rendes tag, önkéntes tag) kell megválasztani, a szociális szövetkezet tevékenységében való érdekelttségükkel arányosan. Egy vagy több vezető tisztviselő kinevezését az alapszabály az államra vagy hatóságra ruházhatja át; a vezető tisztviselők többségének megválasztása azonban minden esetben tagok közgyűlését illeti meg.⁴⁰

Az igazgatótanács, ha az alapszabály lehetővé teszi, illetve a közgyűlés hozzájárul, saját jogosítványait átruházhatja egy végrehajtó bizottságra, amelyet

³⁶ *Codice civile*, 2365. cikk

³⁷ *Codice civile*, 2534. cikk

³⁸ *Codice civile*, 2533. cikk

³⁹ *Codice civile*, 2380. cikk

⁴⁰ *Codice civile*, 2535. cikk

a tagjai közül kiválasztottak alkotnak, vagy önállóan egyes tagjaira, meghatározva hatáskörüket.⁴¹

A vezető tisztviselőt legfeljebb három évre lehet kinevezni, megbízatása azonban meghosszabbítható.⁴² Nem nevezhető ki vezető tisztviselővé, illetve az igazgatótanács tagjává az, akit ettől eltiltottak, aki cselekvőképtelen, akit csődeljárásban marasztaltak, illetve akit bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen eltiltottak közhivatal vagy vezető pozíció viselésétől.⁴³

A vezető tisztviselő képviseli a szociális szövetkezetet harmadik személyekkel szemben; képviseleti jogkörében eljárva a szövetkezet nevében minden olyan jognyilatkozatot megtehet, amely nem ütközik törvénybe és az alapszabályba.⁴⁴ A szociális szövetkezet operatív irányítása során a vezető tisztviselő jogosult összehívni a közgyűlést, vezeti a szövetkezet könyveit és a tagnyilvántartást, valamint határoz az új tagok felvételéről és a meglévő tagok kizárásáról.

Tevékenysége során a vezető tisztviselő(k) felelősséggel tartozik(nak) a szövetkezet felé. Megbízatásának (megbízatásuknak) a tartama alatt köteles(ek) a megbízott gondosságával eljárni, s e gondosság megsértése esetén egyetemlegesen felelnek, kivéve, ha a tanúsított magatartás a vezető tisztviselői feladatkörből következik, vagy ha haladéktalanul írásban jelezte kifogását a közgyűlés károkozó határozatával szemben.⁴⁵ A szociális szövetkezet hitelezőivel szemben a vezető tisztviselő akkor tartozik felelősséggel, ha megszegte a részjegytőke sértetlenségének fenntartásával kapcsolatos jogszabályi kötelezettségeiket, és ennek következtében a szövetkezet részjegytőkéje nem elegendő a hitelezők követeléseinek kielégítésére.⁴⁶ A vezető tisztviselő felelőssége módját és mértékét, illetve a felelősség alóli felmentést az alapszabály szabályozza.

Megszűnik a vezető tisztségviselői jogviszony a megbízás időtartamának lejártával, visszahívással, törvényben szabályozott kizáró ok bekövetkeztével, lemondással, illetve ha a tisztségviselő meghal.

Az olasz szociális szövetkezetek megszűnése

A szociális szövetkezet a *Codice civile* értelmében megszűnik⁴⁷, ha:

- az alapszabályban meghatározott időtartam eltelt;
- a szociális szövetkezet célja megvalósul, vagy a kitűzött cél megvalósítása megghiúsul;

⁴¹ *Codice civile*, 2381. cikk

⁴² *Codice civile*, 2383. cikk

⁴³ *Codice civile*, 2382. cikk

⁴⁴ *Codice civile*, 2384. cikk

⁴⁵ *Codice civile*, 2392. cikk

⁴⁶ *Codice civile*, 2394. cikk

⁴⁷ *Codice civile*, 2448. cikk

- a szociális szövetkezet működése ellehetetlenül, vagy a közgyűlést huzamosabb ideig nem hívják össze;
- a közgyűlés elhatározza a jogutód nélküli, vagy jogutódlással való megszűnését;
- az alapszabályban meghatározott egyéb megszűnési ok bekövetkezik;
- a bíróság felszámolási eljárás során megszünteti.

A szociális szövetkezetek vállalkozási jellegét erősíti az a tény, hogy a *Codice civile* a fizetésképtelen helyzetbe jutott szövetkezetekre ugyanúgy alkalmazni rendeli a felszámolási eljárás szabályait, mint a bejegyzett korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok fizetésképtelensége esetén.⁴⁸ Azon szociális szövetkezetek ellen, amelyek gazdasági tevékenységet végeznek, csődeljárás megindításának is helye van.⁴⁹

A csődeljárás, illetve a felszámolási eljárás kezdeményezése a közgyűlés hatáskörébe tartozik, a vezető tisztviselő jelzése alapján. A fizetésképtelenség megállapítását követően ugyanis a vezető tisztviselőnek harminc napon belül össze kell hívnia a közgyűlést, és a közgyűlés határozatáig nem köthet új szerződéseket és nem tehet új jognyilatkozatokat a szövetkezet nevében. A fizetésképtelenség megállapítását követően a vezető tisztviselő köteles a részjegytőkét és a szövetkezet vagyonát megóvni, az esetleges hitelezők érdekeinek védelme érdekében. A csődeljárás, illetve a felszámolási eljárás kezdeményezésének elhatározását mind a *Registro delle Imprese* nyilvántartásában, mind a Hivatalos Közlönyben közzé kell tenni. A felszámoló kinevezése a szövetkezet közgyűlésének a hatáskörébe tartozik. Amennyiben az erre összehívott közgyűlés nem volna határozatképes, a felszámoló személyét a tagok, a vezető tisztviselő vagy a felügyelő bizottság tagjainak kérelmére az illetékes bíróság elnöke jelöli ki.⁵⁰ A felszámoló személyét, valamint annak változására vonatkozó minden közgyűlési vagy bírósági határozatot közzé kell tenni mind a *Registro delle Imprese* nyilvántartásában, mind a Hivatalos Közlönyben. A csődeljárás, valamint a felszámolási eljárás során a közgyűlés és a felügyelő bizottság jogkörét változatlanul gyakorolja.⁵¹ A felszámolási eljárás megindítását követően a felszámolót a vezető tisztviselő jogállása illeti meg, a szövetkezet operatív irányítását a felszámoló a vezető tisztviselővel együttműködve végzi.⁵²

Amennyiben a felszámolás eljárás során megállapítják, hogy a felszámolás alatt álló szövetkezet tőkéje nem elegendő arra, hogy kielégítse tartozásait, a szövetkezet ellenőrzését végző hatóság kényszer-felszámolást rendel el.

Amennyiben a szövetkezetben a tagoknak korlátolt vagy korlátlan mögöttes helytállási kötelezettségük van, felszámolási eljárás, illetve csődeljárás esetén ezek felelnek a szövetkezet tartozásaiért, a veszteségek keletkezésében játszott

---

⁴⁸ *Codice civile*, 2449. cikk

⁴⁹ *Codice civile*, 2540. cikk

⁵⁰ *Codice civile*, 2450. cikk

⁵¹ *Codice civile*, 2451. cikk

⁵² *Codice civile*, 2276. cikk

szerepükkel arányosan. A felelősség megosztásának tervét a felszámoló készíti el. A felszámolási eljárás, illetve a csődeljárás lefolytatása után fennmarad a hitelezőknek azon joga, hogy az egyes tagoktól, mögöttes felelősségük keretei között, kielégítést követeljenek.⁵³

A szövetkezet megszűnése esetén szövetkezet törlését a *Registro delle Imprese* nyilvántartásából a vezető tisztviselőnek, felszámolási eljárás esetén a felszámolóknak kell kérnie, a Hivatalos Közlönyben való közzététellel együtt.

A szociális szövetkezetek felügyelete

A szövetkezetek engedélyezése, ellenőrzése és felügyelete a speciális törvények rendelkezései szerint történik.⁵⁴ A szociális szövetkezeteket legalább évente egyszer ellenőrizni kell (rendes ellenőrzés).⁵⁵ A szövetkezetek felügyeletéért felelős személyek listáját a termelő tevékenységekért felelős minisztérium (*Ministero delle Attività Produttive*) vezeti.

Az ellenőrzését a felügyelők a szövetkezeti mozgalom képviseleti és ellenőrző egyesületei (Agci⁵⁶, Confcooperative⁵⁷, Legacoop⁵⁸, Unci⁵⁹ és Unicoop⁶⁰) megbízásából végzik azon szövetkezetek részére, amelyek ezen egyesületekhez csatlakoztak, valamint a Független Szövetkezetek Minisztériuma (*Ministero per le cooperative non associate*) megbízásából. Az ellenőrzés során, amelyet megkezdésétől számított 90 napon belül kell befejezni, a szövetkezetnek a felügyelők rendelkezésére kell bocsátani minden könyvelési dokumentumot, nyilvántartást, egyéb iratot és adatot; a szövetkezet vezető tisztviselői és a felügyelő bizottság tagjai részt vehetnek az ellenőrzésen.

A szociális szövetkezetek törvényellenes működése esetén a felügyeletet ellátó hatóság visszahívhatja a vezető tisztviselőket és a felügyelő bizottsági tagokat,

⁵³ *Codice civile*, 2541. cikk

⁵⁴ A szövetkezetek felügyeletét általánosan a Decreto Ministero Attività Produttive 06.12.2004 sz. miniszteri rendelet szabályozza, de a szociális szövetkezetekre vonatkozóan a 381/1991. törvényt, míg az építő szövetkezetek tekintetében a 59/1992. törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

⁵⁵ 381/1991. törvény, 3. cikk

⁵⁶ *Associazione Generale Cooperative Italiane* – az Olasz Szövetkezetek Általános Egyesülete 1952-ben létrehozott szervezet, amelynek célja a szövetkezeti mozgalom képviselése, támogatása, védelme és felügyelete.

⁵⁷ *Confederazione Cooperative Italiane* – az Olasz Szövetkezetek Konföderációja a szövetkezetek és a civil szervezetek képviselét, támogatását és védelmét ellátó legfőbb, államilag elismert szervezet; tevékenységét a Katolikus Egyház szociális tanainak elvei és hagyományai szerint végzi.

⁵⁸ A Legacoop, amelyet 1886-ban alapítottak „A kölcsönös segítségnyújtó társaságok és szövetkezetek nemzeti ligája” néven, a legrégebbi olasz szövetkezeti képviseleti szerv. Feladata a tagszövetkezetek együttműködésének és kölcsönös segítségnyújtásának fejlesztése, a tagok közötti gazdasági és szolidáris kapcsolatok előmozdítása, valamint a szövetkezeti értékek és elvek terjesztése.

⁵⁹ *Unione Nazionale Cooperative Italiane* – az Olasz Szövetkezetek Nemzeti Egyesülete 1971-ben jött létre az Olasz Munkások Keresztény Egyesülete (*Associazione Cristiane Lavoratori Italiani – ACLI*) és a Munkás Szindikátusok Olasz Konföderációja (*Confederazione Italiana Sindacato Lavoratori – CISL*) utódjaként, célja a szabadság, igazságosság és szolidaritás elveinek terjesztése és végrehajtása a kis- és középvállalkozások közötti együttműködés során.

⁶⁰ *Unione Italiana Cooperative* – Szövetkezetek Olasz Egyesülete a szövetkezeti mozgalmat képviselő és támogató, államilag elismert szervezet.

és helyettük határozott időre ügygondnokot bízhat meg a szövetkezet irányításával, jogainak és az időtartamnak megjelölése mellett. Ha a szövetkezet fontossága megkívánja, az ügygondnok mellé a felügyelő hatóság ügygondnok-helyettest is kirendelhet, aki együttműködik az ügygondnokkal és helyettesíti őt akadályoztatása esetén. Az ügygondnokot bizonyos cselekmények tekintetében fel lehet ruházni a közgyűlés meghatározott jogosítványaiával, de határozatot csak a felügyelő hatóság hozzájárulásával hozhat.⁶¹

A felügyeletet ellátó hatóság elrendelheti a szövetkezet kényszer-felszámolását is, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a szövetkezet nem képes elérni azt a célt, amelyre létrehozták, vagy ha két éven keresztül nem tette közzé éves beszámolóját, illetve nem teljesített gazdálkodó tevékenységet. A felügyelő hatóság elrendelő határozatát a Hivatalos Közlönyben közzé kell tenni, és be kell jegyezni a *Registro delle Imprese* nyilvántartásába. Kényszer-felszámolás esetén a felügyelő hatóság a felszámolást elrendelő határozatban jelöli ki az eljáró egy vagy több felszámolót.⁶²

Az olasz szociális szövetkezetekre irányadó speciális törvényi rendelkezések

A szociális szövetkezetek tevékenysége tekintetében a 381/1991. törvény speciális rendelkezéseket tartalmaz: egyrészt szabályozza a szociális szövetkezetek és a szociális funkciókat ellátó állami, önkormányzati szervek kapcsolatát, valamint adózási kedvezményeket biztosít a szociális szövetkezetek részére működésük elősegítése érdekében.

A közszolgáltatásokat nyújtó állami, önkormányzati szervek a közbeszerzésekre irányadó jogszabályi rendelkezéseket mellőzve – az egészségügyi és oktatási szolgáltatások kivételével – szerződéseket köthetnek a „B típusú” szociális szövetkezetekkel annak érdekében, hogy a hátrányos helyzetű személyek részére munkalehetőséget teremtsenek, s ezáltal elősegítsék foglalkoztatásukat és társadalmi integrációjukat. Ez azt jelenti, hogy a „B típusú” szociális szövetkezetek az általuk nyújtott mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi szolgáltatásokat szabadon, piaci szabályok szerint nyújthatják mind a magánszemélyek és gazdasági szereplők, mind az állam és az önkormányzatok részére. A „B típusú” szociális szövetkezetek akkor köthetnek szerződést a közszolgáltatókkal, ha szerepelnek a Regionális Nyilvántartásban (*Albo Regionale*). A régiók továbbá évente közzéteszik az Európai Unió Hivatalos Lapjában azokat a feltételeket, amelyek alapján a „B típusú” a szociális szövetkezetek – illetve az azokkal egyenértékű, az Európai Unió más tagállamában székhellyel rendelkező szervezetek – szerződést köthetnek az egyes olasz közszolgáltatókkal, továbbá közzéteszik azoknak a szervezeteknek a

⁶¹ *Codice civile*, 2543. cikk

⁶² *Codice civile*, 2544. cikk

regionális listáját, amelyek az illetékes regionális hatóságok által bizonyíthatóan eleget tettek ezeknek a feltételeknek.⁶³

A szociális szövetkezetek Olaszországban, amennyiben betartják a 381/1991 törvény rendelkezéseit, a törvény erejénél fogva szociális célú non profit szervezetnek (*Organizzazione non lucrativa di utilità sociale, ONLUS*)⁶⁴ minősülnek.

A szociális szövetkezeteket – non profit minőségükből következően – kedvezményes adózási rend illeti meg a jövedelmeket érintő adók, az ÁFA és más indirekt adók tekintetében: a „+ *Dai – Versi*” törvény hatályba lépésével lehetővé vált az adó adományként való leírása a non profit szervezetek javára. 2005. március 17. óta a vállalatok és a természetes személyek dönthetnek úgy, hogy adójuk 10%-áig terjedő összeget adományként szociális szövetkezetek javára ajánlják fel. Az adóleírás maximális összege 70.000 euró. A természetes személyek az adójuk 19%-nak leírását is élvezhetik.

2006 óta a szociális szövetkezetek igénybe vehetik a „*cinque per mille*” intézményét is: ez olyan mechanizmus, amelynek következtében az adózó természetes személyek zárolhatják jövedelemadójuknak az 5 ‰ részét és a következő három kategória egyikének támogatására használhatják fel⁶⁵:

- önkéntesség, ONLUS, szociális tevékenységet végző egyesületek (amennyiben ezek országos, regionális vagy megyei nyilvántartásban szerepelnek);
- egészségügyi kutatás;
- tudományos vagy egyetemi kutatás.

Összegzés

A modern jóléti államoktól elvárás, hogy felelősséget vállaljanak polgáraik jólétének meghatározott szintjéért, a jövedelmek újraelosztása és a szociális szolgáltatások rendszere révén. A szociális szövetkezetek e szociális szolgáltatások privatizációjának egyik eszközét jelentik, ugyanis lehetővé teszik, hogy az államok közvetlen beavatkozás nélkül, pusztán a jogszerű működés

⁶³ Természetesen a jogszabály az „A típusú” szociális szövetkezetek részére is lehetővé teszi, hogy állami, önkormányzati szervekkel szerződéseket kössenek, azonban amennyiben egészségügyi vagy oktatási tevékenységüket állami, önkormányzati intézményekben kívánják végezni, akkor azt kizárólag közbeszerzési eljárás útján elnyert pályázat alapján fejthetik ki.

⁶⁴ Az ONLUS (*Organizzazione non lucrativa di utilità sociale* – szociális célú non profit szervezet) az olasz jogszabályok szerint egy olyan adókatégoriát jelöl, amelyet az 1997. december 4-én hozott 460. sz. törvény szabályoz. E törvény alapján ehhez a kategóriához tartozhat minden társaság, önkormányzat, alapítvány, szövetkezet és más magánjogi társaság, függetlenül a jogi személyiség meglététől, amelynek alapszabálya közokirat vagy minősített aláírással rendelkező elektronikus okirat formában íródott és tartalmazza a törvényben taxatív felsorolt tartalmi elemeket. Az ONLUS-ként történő minősítés bizonyos adókedvezményekre való jogosultságot eredményez.

⁶⁵ A „*cinque per mille*” felhasználására 2007-ben megállapítottak egy maximum összeghatárt: a támogatott kategóriák évente legfeljebb 250 millió eurót vehetnek igénybe, az e fölött befolyó összeget az Állam visszatarthatja.

ellenőreként biztosítsák a társadalom számára szükséges oktatási, egészségügyi, integrációs célú ellátásokat.

Olaszországban a szociális szövetkezetek hatékony bevonása a privatizáció mechanizmusába azért lehetséges, mert a szociális szövetkezeteket a non profit vállalkozások egyik típusaként szabályozzák, s eszerint is működnek: bár megjelennek a piacon, legfőbb céljuk a közjó érvényre juttatása a társadalom hátrányos helyzetű tagjainak segítése érdekében, s nem az egyéni profitszerzés. A szociális szövetkezetek működésük során tehát – ellentétben profitorientált gazdasági társaságokkal – a gazdasági egyensúly elérését és a társasági vezetés eredményességét csupán mint a célok elérésének eszközét tekintik, hatékonyságukat a közjó maximalizálásával, a tagjaik által végzett közcélú tevékenységekkel kívánják növelni.

A szociális szövetkezet mint intézmény akkor alkalmazható a szociális szolgáltatások ellátása eszközként, ha a közösség jólétét eredményező szolgáltatások több ember stabil és szervezett tevékenységével érhetőek el, és ha a tagok által végzett állandó és professzionális tevékenységért cserébe az állam vagy a piaci szereplők forrásokat bocsátanak a szociális szövetkezet rendelkezésére. A szociális szövetkezetek erőssége az, hogy tagjainak tevékenysége révén folyamatosan eleget tud tenni egyes társadalmi szociális szükségleteknek úgy, hogy gazdaságosabban tudja ellátni azokat, mint a piac más szereplői.

Olaszországban két fajta szociális szövetkezet ismeretes: az egészségügyi és oktatási ellátásokat végző „A típusú” szövetkezetek, valamint a hátrányos helyzetű személyek társadalmi integrációját célzó „B típusú” szövetkezetek. Mindkét szövetkezet-típus célja, hogy átvállalja az államtól olyan szociális szolgáltatások nyújtását, amelyek megszervezése és nyújtása területi/közösségi szinten hatékonyabb.

Az „A típusú” szociális szövetkezetek olyan non profit vállalkozások, amelyek közvetlenül foglalkoznak a betegek, időskorúak, fogyatékossgal élők, rokkantak ellátásával, valamint iskolák, továbbképző központok üzemeltetésével a közérdek érvényesítése céljából. Az „A típusú” szövetkezetek népszerűsége abból fakad, hogy a hatályos jogszabályi rendelkezések alapításukhoz, működésükhöz nem követelnek különösebb tőkebefektetést vagy más feltételeket, így akár alacsony számú, de megfelelően szakképzett tagokkal is alapítható ilyen intézmény. Az oktatási, egészségügyi szolgáltatások ellátása – a jogszabályi, valamint a regionális előírások keretei között – a szociális szövetkezet alapszabálya szerint történik, ami nagyobb rugalmasságot tesz lehetővé a szolgáltatások nyújtása során. További előny, hogy rendes tagságuk mellett a szociális szövetkezetek önkénteseket, érdekelt személyeket, szponzorokat is bevonhatnak tevékenységükbe, ami javítja a szolgáltatások hatékonyságát. A szociális szövetkezetek e típusának hátránya azonban, hogy tevékenységük erősen függ az adott piacok telítettségétől, illetve a megszerezhető állami, önkormányzati támogatások nagyságától, így nem mindig

tudnak olyan szociális szövetkezetek létrejönni, amelyek szolgáltatására az adott területen társadalmi igény van.

A „B típusú” szociális szövetkezetek esetén az intézmény célja a hátrányos helyzetű személyek bevonása mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi vagy más tevékenységbe annak érdekében, hogy elősegítsék társadalmi (re)integrációjukat. Ez esetben, ellentétben az „A típusú” szociális szövetkezetekkel, a „B típusú” szociális szövetkezetek célcsoportjának egy része tagként részt vesz a szociális szövetkezet üzemeltetésében, tevékenységében, így a szövetkezet tagjai és célszemélyei keverednek. E szociális szövetkezeteknek két kihívással kell megbirkózniuk tevékenységük során: egyrészt versenyképes termékeket és szolgáltatásokat kell termelniük a piac számára, másrészt foglalkoztatniuk kell a hátrányos helyzetű személyeket. Annak érdekében, hogy szociális céljaikat meg tudják valósítani, a „B típusú” szociális szövetkezetek működéséhez elengedhetetlen az állami támogatás, mind anyagi támogatás (adókedvezmények, pályázatok), mind egyéb állami szubvenció (szerződés-kötési lehetőség állami szervekkel) formájában.

Mindkét szociális szövetkezeti forma esetében elengedhetetlen a megfelelő jogi szabályozás annak érdekében, hogy társadalmi funkciójukat betöltsék. Olaszországban a szociális szövetkezetek intézménye erős történelmi hagyományokkal rendelkezik: a szociális szövetkezetek mint gazdálkodó szervezetek, vállalkozások jelennek meg a piacon, de tevékenységüket elsősorban a tagjaik közötti kölcsönös segítségnyújtás, illetve a közvetlen környezetük támogatása motiválja. Az olasz szociális szövetkezet tehát potenciális minta a magyar szabályozás számára annak érdekében, hogy egészségügyi, oktatási szektorban, valamint a munkanélküliség kérdésének megoldásában csökkenjen az állam szerepvállalása.

Olasz jogszabályok

1942. évi *Codice civile*

266/1991 törvény az önkéntességről (*sul volontariato*)

381/1991. törvény a szociális szövetkezetekről (*sulle cooperative sociali*)

460/1997. törvény a szociális célú non profit szervezetekről (*sulle organizzazioni non lucrative di utilità sociale*)

Magyar jogszabályok

2006. évi X. törvény a szövetkezetekről

141/2006. (VI. 29.) Korm. rendelet a szociális szövetkezetekről

Felhasznált irodalom

Commissione Rovelli - per la revisione sistematica del diritto commerciale (13 aprile 1999): Relazione generale.

FÖLDI András, HAMZA Gábor: A római jog története és institúciói, 17. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2012.

FRAU, Mario: La coop non sei tu, Editori Riuniti, Roma 2010.

GARBIN, Domenico – MAULE, Francesca: L'impresa cooperativa sociale, Irecoop Veneto, 1998.

MENZANI, Tito: La cooperazione in Emilia-Romagna. Dalla Resistenza alla svolta degli anni settanta, Bologna, Il Mulino, 2007.

MENZANI, Tito: Il movimento cooperativo fra le due guerre. Il caso italiano nel contesto europeo, Roma, Carocci, 2009.

MOLTENI, Gianmario: Civiltà cooperativa. Trattati di storia della cooperazione in Italia, Raccolto Edizioni, Milano 2010.

ROMANÒ, Franco: Le società di mutuo soccorso. (<http://www.ciapanota.it/cgi-bin/mutuo.pdf>)

Internetes források

www.agci.it

www.confcooperative.it

www.dh-online.hu/fooldal-fokuszban/20120312_szocialis_szovetkezetek?s=rel

www.e-coop.it

www.giustizia.it

www.legacoop.it

www.prefettura.it

www.szovetkezetikutato.hu

www.unci.eu

www.unicoop.it

F. Kiss Gabriella
Büntetőjogi Tanszék
Témavezető: Dr. Filó Mihály PhD egyetemi adjunktus

Kinél kopogjon a hitelező?

A korlátolt felelősség áttörése a fizetésképtelenségi eljárásokban

A fizetésképtelenségi eljárások hazai elterjedésének és a hitelezői igények igen alacsony¹ kielégítésének lehet az a következménye, hogy az utóbbi években egyre több jogszabályban találkozhatunk olyan szabályozással (főleg 2012 márciusától), amely a vezető tisztségviselők gazdaságilag elvárt eljárását írja le a formális szabályokhoz kötött fizetésképtelenségi eljárásokban², és a megfelelő hozzáállás hiányát szankcionálja. A vezető tisztségviselői magatartásnak prioritása van a hitelezői érdekek védelme szempontjából, amelyre mindenképpen ráhatással bír a tulajdonosi, elsősorban az uralkodó tagi akarat. Ennek következménye, hogy a tulajdonosi felelősség kérdése, azaz a korlátolt felelősség áttörése a vezető tisztségviselői felelősséggel együttesen jelenik meg fizetésképtelenségi jogunkban.

A gazdasági társaságokról szóló törvényben szerepel az a kiindulópont, amely szerint a gazdasági társaság felelős azért a kárért, amelyet a vezető tisztségviselője e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott (Gt. 30. § (1) bekezdés). A vezető tisztséget betöltők a társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személytől általában elvárható gondossággal kötelesek ellátni (Gt. 30. § (2) bekezdés), fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet esetén a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján kötelesek eljárni. Külön törvény³ ez utóbbi követelmény felróható megszegése esetére – ha a gazdasági társaság fizetésképtelenné vált vagy azt jogutód nélkül megszüntették – előírhatja a vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni helytállási kötelezettségét is. (Gt. 30. § (3) bekezdés).

Tulajdonosi oldalról ugyanezen törvény hitelezővédelmi szabályozása szerint a társaság jogutód nélküli megszűnése esetén nem hivatkozhat korlátolt felelősségére az a társasági tag (azaz a részvénytársaság részvényese és a korlátolt felelősségű társaság üzletrészének tulajdonosa), aki a korlátolt felelősségével, a társaság elkülönült jogi személyiségével visszaélt (Gt. 50. § (1) bekezdés). Visszaélés esete áll fenn többek között akkor, ha a tulajdonos a társaság vagyonával a sajátjaként

---

¹ 5% alatti

² Fizetésképtelenségi eljáráson elsősorban a csődeljárást és a felszámolási eljárást értjük a jelen tanulmányban.

³ Ezek a külön törvények a csődtörvény (1991. évi XLIX. törvény) és a cégeljárásról szóló törvény (2006. évi V. törvény).

rendelkezett, azt annak tudatában csökkentette, hogy az adós társaság a harmadik személyek irányában fennálló fizetési kötelezettségeinek nem lesz képes eleget tenni. Ebben az esetben a tulajdonos korlátlanul felel a megszűnt társaság ki nem elégített tartozásaiért (Gt. 50. § (2) bekezdés).

Az alábbiakban részletesen számba vesszük azokat az előfeltételeket, amelyek fennállása, teljesülése esetén sor kerülhet a vezető tisztségviselői és elsősorban a korlátolt felelősséggel rendelkező tulajdonos korlátlan felelősségének bírósági megállapítására, illetve annak hitelezői megállapíttatására csődeljárás, felszámolási eljárás során, továbbá egyéb esetben (ún. kényszertörlés során). Tekintettel arra, hogy a vonatkozó szabályozás jórésze ez év márciusában lépett hatályba, a témát érintő bírósági gyakorlat még kialakulóban van. Az évekkel korábban (2005-től) hatályba lépett felelősségi tényállások esetében is alig áll rendelkezésre egy-két jogeset.

Valamennyi felelősség-áttörési tényállás célja a vezető tisztségviselővel szemben az, hogy az a törvényi elvárások és a társasági szerződés (alapító okirat) előírásait betartva járjon el, a tulajdonosi magánérdekek helyett a társaság és annak hitelezői érdekét szem előtt tartva. Kötelezettségszegés esetén a vezető magánvagyonával felel – adott esetben akár a társaság korábbi vezetőjével együttesen, egyetemlegesen – a neki betudható társasági vagyonszökkenésért, a kielégítetlenül maradt hitelezői igények megfizetéséért. Tulajdonosi oldalról az egyes felelősség-átvitelre vonatkozó tényállások azt kívánják elérni, hogy amennyiben valaki gazdasági társaságot alapít, gazdasági tevékenység folytatására szánja magát, úgy azt tegye felelősségteljesen. Ne vállaljon tagsága korlátolt felelősségére tekintettel közvetlenül a vállalkozása, közvetve pedig a hitelezői terhére túlzottan kockázatos ügyleteket, és ne költsékezzen adósai kárára. Gondoskodjon arról, hogy a vállalkozása képviselőivel megbízottak is felelősségteljesen és szabályszerűen járjanak el, határolja el magánvagyonát és társasága vagyonát. Amennyiben ezt mégsem tenné, úgy felelős magatartása, hozzáállása következményeiért, az annak betudhatóan előálló társasági vagyonszökkenésért, és a meg nem fizetett követelések teljesítéséért adott esetben a társaság képviselőivel vagy a társaság korábbi tulajdonosaival együttesen.

I. Vezető tisztségviselői felelősséghez kapcsolódó tulajdonosi felelősség a csődeljárás során

Csődeljárás során az alábbi három esetkörben kerülhet sor a vezető tisztségviselői felelősség megállapítására a többségi befolyással rendelkező és korlátolt felelősségű tulajdonos sortartásos kezessége mellett. Valamennyi alább

részletesen taglalt szabályozás a csődtörvény 2012. március 1-től hatályba lépett új rendelkezése, ebből adódóan eddig bírói gyakorlat híján, azonban a mögöttes felelősségről szóló 1/2007. Polgári jogegységi határozat megállapításai minden bizonnyal alkalmazandóak az alább kifejtettek körében is.

(1) Csődeljárást kezdeményező kérelemben valótlan tartalmú adatközlés, adatszolgáltatás esetén, illetve ha az adós a csődtörvényben előírt értesítési kötelezettségének nem tesz eleget (Cstv. 9. § (10) bekezdés)

A csődeljárás olyan speciális fizetéseképtelenségi eljárás, amellyel az adós a fizetőképessége helyreállítása céljából kísérletet tesz a hitelezőivel történő egyezségkötésre, amelynek keretében sor kerülhet tartozása részbeni elengedésére, és annak átütemezésére. A csődtörvényben előírt feltételek teljesítése esetén – a csődvagyon megőrzését célzó – azonnali (és ideiglenes), majd meghosszabbítható fizetési haladékot rendel el az eljáró megyei törvényszék – az adós társaság csődeljárás alatti továbbműködését, kifizetéseit, és a formalizált eljárás szabályainak megtartását ellenőrző – vagyonfelügyelő egyidejű kirendelésével. Abban az esetben, ha a közel négy hónapos fizetési moratórium időtartama alatt nem sikerül a hitelezők többségével megegyeznie, úgy az adós gyakorlatilag automatikusan felszámolási eljárás alá kerül.

A csődeljárás kezdeményezésére az adós társaság vezetője jogosult. Kérelmét az illetékes megyei törvényszék két körben bírálja el. Először a benyújtást követően gyakorlatilag azonnal. Amennyiben a kérelem nem szenved nyilvánvaló hiányosságokban, úgy azonnal sor kerül a csődeljárást kezdeményező kérelem és az adóst megillető ideiglenes fizetési haladék Céggözlönyben történő közzétételére. Ezzel veszi kezdetét a fizetési moratórium. Majd a kérelem érdemi vizsgálata következik, amellyel a bíróság azt ellenőrzi, vajon az adós társaság és annak vezetője az eljárás kezdeményezése során eleget tett-e az előírt, szigorú nyilatkozattételi, értesítési és egyéb adatszolgáltatási kötelezettségének⁴. A kérelem vajon megfelel-e az egyéb törvényi elvárásoknak (amelyek az adós ellen folyamatban lévő vagy korábban folyamatban volt felszámolási és csődeljárással kapcsolatban támasztott elvárások)⁵.

---

⁴ E körben igazolni kell, hogy az adós cég legfőbb szerve egyetért az eljárás kezdeményezésére vonatkozó döntéssel, és a cég munkavállalói értesítésre kerültek. A kérelemhez csatolandó az adós vagyoni helyzetéről valós képet adó éves beszámoló és közbenső mérleg; már a kérelemmel együttesen tájékoztatást kell adni az adós hitelezőiről, azok követeléséről; a fizetési moratóriumra tekintettel igazoltan értesíteni kell a csődeljárás megindítását megelőzően a számlavezetőket arról, hogy a továbbiakban lényegében semmilyen kifizetés nem teljesíthető az adósi bankszámláról.

⁵ Amennyiben az adós ellen már elrendeltek vagy elutasítottak csődeljárást, úgy csak bizonyos időt követően lehet előterjeszteni ismételt ilyen kérelmet, korábban elrendelt csődeljárás esetén az akkori hitelezői igények teljesítését

A fenti jogszabályi elvárások nem teljesítése esetén kerülhet sor az adósi képviselő megbírságolására, és az eljárás eddig felmerült költségeiben történő marasztalására, amennyiben az valótlan tartalmú adatközléssel vagy adatszolgáltatással, a tájékoztatás meg nem adásával félrevezeti az eljárásban érintetteket. A kiszabható bírság összegszerűségében körülhatárolt, minimum 100 000 forint és maximum 2 000 000 forint. A tulajdonosi felelősség áttöréseként az adós többségi befolyással rendelkező tagja egyszerű kezesként felel abban az esetben, ha az adósi képviselőtől a kiszabott bírság és költség nem hajtható be. A törvény szövegezése szerint a társasági tag csak behajthatatlanság esetén felel, azaz kezességére a sortartásos kezesség szabályai irányadóak. (Tehát az adósi képviselő ellen folyamatban lévő végrehajtási eljárásban a végrehajtó által kiadott behajthatatlansági igazolás birtokában van lehetőség a követelés kezesi megfizettetésére.)

(2) A fizetési moratórium időszaka alatt kifizetés teljesítése, vagy bármely hitelező jogtalan előnyben részesítése (Cstv. 11. § (7) bekezdés)

Az ideiglenes fizetési haladék, majd a közel négy hónapos fizetési haladék célja a csődvagyon megőrzése a hitelezőkkel kötendő egyezségkötés érdekében. Annak időtartama alatt az adós, a vagyonfelügyelő, a számlavezetők és a hitelezők is kötelesek tartózkodni bármely olyan intézkedéstől, amely a haladék célját megghiúsítaná. Az egyes hitelezők előnyben részesítése sem megengedett. Kifizetésre majd csak a megfelelő hitelezői támogatottságú és az illetékes megyei törvényszék által is jóváhagyott hitelezői egyezség alapján kerülhet sor. Kizárólag a csődtörvényben taxatív felsorolt fizetési kötelezettségek teljesítése lehetséges és egyben szükséges a fizetési moratórium időszaka alatt⁶. Amennyiben mégis tilalmazott kifizetésre kerülne sor, úgy az adósi képviselőt a bíróság – a többségi befolyással rendelkező tulajdonos mögöttes felelőssége mellett – a kifizetett összeg 10%-nak megfelelő összegű pénzbírsággal sújtja. A tulajdonos ismét csak behajthatatlanság esetén felel, azaz kezessége sortartásos.

(3) A vagyonfelügyelő díjának és számlával igazolt költségtérítésének megfizetéséért való felelősség (Cstv. 21/B. § és 24/A. §)

---

igazolni kell. Abban az esetben, ha az adós ellen már felszámolási kérelem is benyújtásra került, amely alapján a felszámolást elrendelték, a csődeljárás lefolytatása kizárt.

⁶ Például munkabér és egyéb bérjellegű juttatások, közterhek, közműdíj, számlavezetési díj, vagyonfelügyelői díj és a vagyonfelügyelő ellenjegyzésével vállalt kifizetések.

A csődeljárás alatt álló adós hitelezőjének be kell jelentenie hitelezői igényét az adós és a vagyonfelügyelő részére. Csak ebben az esetben vehet részt az egyezség kialakítását célzó tárgyalásokon, továbbá csak ebben az esetben szavazhat az egyezség jóváhagyása vagy elutasítása mellett. A hitelezői igénybejelentés nyilvántartásba vételének, elfogadásának az is a feltétele, hogy a hitelező egyidejűleg befizessen 1 százalék összegű díjat a vagyonfelügyelő számlájára. A nyilvántartási díjak célja a vagyonfelügyelő díjának és költségeinek fedezése. Amennyiben ezek mégsem fedeznék teljes körűen a vagyonfelügyelőnek (és az ideiglenes vagyonfelügyelői feladatot ellátó vagyonfelügyelőnek⁷) megfizetendő összeget, úgy a különbözetet az adósnak kell kifizetni a többségi befolyással rendelkező tulajdonos sortartásos kezessége mellett.

A Polgári Törvénykönyv vonatkozó rendelkezései szerint többségi befolyással akkor rendelkezik a társaság tagja, ha a szavazatok több mint ötven százalékával vagy meghatározó befolyással rendelkezik. A közeli hozzátartozók közvetett vagy közvetlen tulajdoni részesedése egybeszámítandó. (Ptk. 685/B. § (1)–(4) bekezdés)

II. Vezető tisztségviselői és tulajdonosi felelősség bírósági megállapítása a felszámolási eljárás során ki nem elégített hitelezői követelésekért

Arra tekintettel, hogy a társaság jogutód nélküli megszűnését eredményező felszámolási eljárás a hitelezői érdekek elsődlegessége mellett menjen végbe, feltétlenül szükséges az adós társaság korábbi vezető tisztségviselőjének együttműködése a felszámolóval. Azaz az, hogy a vezető tisztségviselő teljes körűen a felszámoló rendelkezésére bocsássa a társaság korábbi gazdasági tevékenységéhez kapcsolódó iratanyagot, különös tekintettel a megelőző öt évben kötött, a társasági vagyon csökkenését eredményező jogügyletekre. Meg kell adnia a gazdasági tevékenység felszámolói folytatása vagy lezárása céljából szükséges tájékoztatást, ideértve a társaság jelenlegi vagyoni helyzetéről megfelelő képet adó könyvelési dokumentáció rendelkezésre bocsátását. Nem utolsó sorban át kell adnia a társaság még meglévő vagyonát. A törvény taxatív felsorolja e körben a vezető feladatait. (Cstv. 31. §) Arra tekintettel, hogy az adós társaság vezetője e kötelességét mindenképpen az elvárt szinten teljesítse, az eljáró bíróságnak lehetősége van kötelességszegés, késedelmes teljesítés vagy valótlan adatközlés esetén bírságotra, és arra is, hogy a bírságon felül azon költségek viselésére is kötelezze, amelyek neki betudhatóan keletkeztek a felszámoló oldalán (szakértő igénybevétele, végrehajtói kézbesítés költsége – Cstv. 33. § (1) bekezdés)

---

⁷ Amennyiben csődeljárást követően felszámolás elrendelésére kerül sor, úgy a vagyonfelügyelő a felszámoló kijelöléséig ideiglenes vagyonfelügyelőként jár el.

A bírság mértéke a felszámolás kezdő időpontját megelőző évben felvett vezető tisztségviselői bevételhez igazodik, annak maximum ötven százaléka. Amennyiben pedig ez a jövedelem nem állapítható meg, úgy legfeljebb 2 000 000 Ft. A kötelezettség teljesítésére és a bírságotól való mentesítésre végzést, majd a bírságot kiszabó és a költségekben marasztaló végzést az adós társaság többségi befolyással rendelkező tagjának is meg kell küldeni, aki ebben az esetben is felelős a fizetési kötelezettség teljesítéséért behajthatatlanság esetén egyszerű kezesként (Cstv. 33. § (2) bekezdés).

A hitelező és a felszámoló három esetben kérheti a bíróságtól azt, hogy állapítsa meg a vezető felelősségét a többségi befolyással rendelkező tag sortartásos kezessége mellett (Cstv. 33/A. §), a minősített többséggel rendelkező tulajdonos vagy egyszemélyi tag (Cstv. 63. § (2) bekezdés) illetve a többségi befolyással rendelkező korábbi tulajdonos (Cstv. 63/A. §) felelősségét az adós társaság felszámolási eljárásban kielégítésre nem kerülő fizetési kötelezettségeiért.

(1) A 2006. július 1-je után indult felszámolási eljárásokban van lehetőség a vezető tisztségviselő felelősségre vonására az adós társaság ki nem egyenlített tartozásaiért (Cstv. 33/A. §). A vezető tisztségviselő felelőssége felróhatóságon alapuló kárfelelősség a fizetésektelen társaság vagyonsökkenéséért, amely a fenyegető fizetésektelenség bekövetkezése utáni helytelen gazdálkodásból eredő, és a társasági vagyonban beállt veszteség kompenzálására irányul oly módon, hogy a vezető tisztségviselő helytállási kötelezettsége az okozott vagyonsökkenés erejéig közvetlenül a fizetésektelen társaság hitelezői irányában áll fenn. A vezető felelősségének jogcíme és a ki nem elégített hitelezői igények jogcíme nem azonos. A vezetői felelősség a kielégítetlenül maradt hitelezői igények megtérítésére irányul, ami nem feltétlenül azonos mértékű a magatartás eredményeképpen beálló vagyonsökkenéssel.⁸ Ez a felelősségi tényállás eredetileg kétlépcsős jogérvényesítésről rendelkezett. A hitelezőnek először megállapítási pert kellett indítania, majd a felszámolás jogerős lezárását követően külön marasztalásra irányuló pert. Az ezt követő módosítás szerint (2009. szept. 1-től) már a megállapítási perben is előterjeszthet a hitelező marasztalási kérelmet, amennyiben a közbenső mérleg és a részleges vagyonfelosztási javaslat alapján a hitelezői igények kielégítéséhez nem elegendő a felszámolási vagyon. A 2011. évi CXCVII. törvény – amely legutóbb módosította a szabályozást – csupán pár sorban szól az érintett módosítás indokairól jogalkalmazási problémákra hivatkozva. Az indoklás szerint először megállapításra irányuló pert kell indítani, majd külön marasztalási pert is.

A törvényhely jelenleg hatályos szövegezése szerint megállapítási kereset a felszámolási eljárás ideje alatt terjeszthető elő azon vezető tisztségviselővel

---

⁸ Fónagy Sándor: A fizetésektelenségért való magánjogi felelősség, PHD értekezés (Miskolc 2011) 143.

szemben, aki a felszámolás elrendelését megelőző három évben töltötte be ezt a tisztséget, amennyiben nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látta el ügyvezetői feladatát a fizetésképtelenségi helyzet bekövetkezését követően, és ezzel okozati összefüggésben csökkent a gazdálkodó szervezet vagyona, vagy a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítése meghiúsult, vagy elmulasztotta a környezeti terhek rendezését. Vezetőnek minősül az a személy is, aki meghatározó befolyást gyakorolt a társasági döntéshozatalra. A csődtörvény definiálja a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezésének az időpontját. Ez az az időpont, amelytől kezdődően a vezető tisztségviselő előre látta vagy ésszerűen előre láthatta, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességkor eleget tenni a fizetési kötelezettségeinek. A fizetési nehézségekre elsősorban korábbi könyvelési dokumentációból, illetve a társasági vagyonelemek (akkori) értéke és a hitelezői igények összegszerűségének összevetéséből vonhatunk le következtetést, amennyiben a könyvelési dokumentáció még fellelhető. A bizonyítási teher a felperesen van. A bírói gyakorlat szerint a felperesnek kell bizonyítania a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezésének az időpontját, továbbá azt hogy a vezető ekkor nem a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján járt el, valamint a vezető jogellenes magatartása és a bekövetkezett vagyonsökkenés közötti okozati összefüggést.

A keresetben vagyoni biztosíték is kérhető. (A vagyoni biztosíték összegszerűségére vonatkozóan a jogszabályhely nem tartalmaz iránymutatást, annak mértéke feltehetően a kereseti kérelmet benyújtó hitelezők felszámolásban bejelentésre került hitelezői igényéhez igazodik.) Felosztására csak a felszámolás jogerős lezárását követően kerülhet sor külön, már a marasztalásra irányuló per jogerős lezárása és hitelezői pernyertesség esetén. A hitelezők közötti felosztás a meg nem térült követelések arányában történhet. A törvényszöveg ugyan kifejezetten nem említi, de feltehetően a hitelezői kielégítési rangsor figyelembevételével. A keresetlevelet és a vagyoni biztosíték nyújtása iránti kérelmet, továbbá valamennyi vonatkozó bírósági határozatot a többségi befolyással rendelkező tagnak is kézbesíteni kell a beavatkozás lehetőségére történő felhívással, tekintettel arra, hogy a megelőző három évben tulajdonosi jogokat gyakorló személy behajthatatlanság esetén kezesként felel ebben az esetben is. A vezető tisztségviselő és a tulajdonos csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítják, hogy az adott helyzetben elvárható valamennyi intézkedést megtették a hitelezői veszteségek elkerülése, csökkentése, a legfőbb szerv intézkedésének kezdeményezése érdekében. A hitelezői érdekek sérelmét vélelmezni kell, amennyiben a vezető a felszámolást megelőzően nem tette közzé az éves beszámolót, vagy nem teljesíti a felszámolás elrendelését követően az irat- és vagyonátadási, beszámoló készítési és tájékoztatási kötelezettségét. A felszámolás jogerős lezárását illetve a vezetői felelősség megállapítására irányuló per jogerős lezárását követő hatvan napos jogvesztő határidőben – a ki nem elégített követelése erejéig – bármely hitelező kérheti a bíróságtól azt, hogy kötelezze az

adós volt vezetőjét a követelése kiegyenlítésére. Több hitelezői kérelem esetén a pereket egyesíteni kell, és a hitelezői követelések arányos kielégítésére kerülhet sor. Ez a rendelkezés eredetileg a csódtörvény 63. §-ában szerepelt, a 2011. évi CXCVII. törvény változtatott annak elhelyezésén. Ez év márciustól került át ebbe a fejezetbe a marasztalási perindítást időbeli határok közé helyezve.

A 33/A. § felelősség-áttörési tényállására vonatkozó bírói gyakorlat alapján az alábbi következtetéseket vonhatjuk le⁹:

- A vezető tisztségviselő felelőssége a társasági vagyonban okozott vagyonsökkenésért, a vagyonsökkenés mértékéig való kárfelelősség, amely nem azonos a felperesi hitelezői igényel, ugyanis annál kevesebb vagy több is lehet. Elmaradt haszon, indokolt költség e tekintetben nem merülhet fel.

- A hitelező akkor is megindíthatja a megállapítási pert, ha a vezető által okozott vagyonsökkenés összegéből (mint felszámolási vagyonból) a saját kielégítési kategóriájában nem is részesült volna.

- A hitelezők érdekeit sérti, ha a vezető biztosíték kikötése nélkül dönt jelentős összegű kölcsön nyújtásáról (a kölcsön összege ebben az esetben a vagyonsökkenés összege). A vezető felelősségét megalapozzák az indokolatlan kockázatvállalással járó ügyletkötések, továbbá ha a fizetésképtelenség beálltát követően tagi kölcsön visszafizetését teszi lehetővé.

- Az egyetemleges felelősség alól az a vezető sem mentesül, aki ténylegesen nem vett részt a fizetésképtelenséget előidéző helytelen gazdálkodásban passzív, hanyag magatartása miatt.

- A vezető tisztségviselőtől elvárt, hogy a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben összehívja a társaság legfőbb szervét, és annak intézkedését kezdeményezze.

- Megállapítási perben a bíróság egyszerre dönt a felelősség jogalapjáról és annak összecszerúségéről (a vagyonsökkenés mértékéről).

(2) A hitelező a felszámolási eljárás során illetve annak jogerős lezárását követő kilencven napos jogvesztő határidőn belül kérheti annak megállapítását, hogy az adós egyszemélyi tagja vagy minősített többséggel rendelkező tagja – az adós társaság felé érvényesített tartósan hátrányos üzletpolitikájára tekintettel – korlátlan és teljes felelősséggel tartozik a társaság azon fizetési kötelezettségeiért, amelynek kielégítését a társaság vagyona nem fedezi, vagy amely nem került kiegyenlítésre a felszámolási eljárás során. (Cstv. 63. § (2) bekezdés) A fenti felelősségi tényállás 2012. március 1-jével lépett hatályba. Minősített többséget biztosító befolyásnak számít, ha a befolyásszerző az ellenőrzött társaságban

⁹ Fónagy Sándor: A fizetésképtelenségért való magánjogi felelősség, PHD értekezés (Miskolc 2011) 161.

közvetve vagy közvetlenül a szavazatok legalább hetvenöt százalékával rendelkezik (Gt. 52. § (2) bekezdés). Amennyiben a minősített befolyásszerző tartósan hátrányos üzletpolitikát folytat – amely a társaság kötelezettségeinek teljesítését veszélyezteti – úgy a társaság hitelezője biztosíték adását kérheti (Gt. 54. § (1) bekezdés). Továbbá amennyiben az ellenőrzött gazdasági társaság jogutód nélküli megszüntetésére kerül sor, úgy a minősített befolyásszerző korlátlan felelősséggel tartozik a társaság azon kötelezettségeiért, amelyek kielégítését az ellenőrzött társaság vagyona nem fedezi, amennyiben a hitelező felszámolási eljárás során, vagy a társaság jogutód nélküli megszüntetését követően – a törvényben meghatározott határidőn belül benyújtott keresete alapján – a bíróság megállapítja a minősített befolyásszerző korlátlan és teljes felelősségét annak tartósan hátrányos üzletpolitikájára figyelemmel (Gt. 54. § (2) bekezdés). A fenti törvényben meghatározott határidő a csődtörvény szerinti kilencven nap. A tartósan hátrányos üzletpolitika fogalmát a bírói gyakorlat alakította ki. Eszerint az üzletpolitika olyan gazdálkodási koncepció, amely üzleti célok, irányelvek összegzése. Hátrányos üzletpolitika valósul meg, amennyiben az nem a társaság érdekét szolgálja, például a társaságnak tartósan bevételkiesést, vagy más hátrányt okoz. Az egyszemélyes tulajdonos felelőssége a minősített befolyásszerző felelősségéből vezethető le.

(3) A vagyoni hányad rosszhiszemű tulajdonosi átruházását is szankcionálja a jogszabály, amennyiben az adós társaságnak a jegyzett tőkéje ötven százalékát meghaladó mértékű fizetési kötelezettsége áll fenn (Cstv. 63/A. §). Ezt a felelősség-áttörési tényállást a 2005. évi LXIX. törvény vezette be, amely 2005. július 7-én lépett hatályba. A hatályba léptető törvény eredeti szövegét már több alkalommal módosították. Először valamennyi volt tulajdonosra kiterjedt a rendelkezés személyi hatálya, aki a felszámolás megindulását megelőző öt évben ruházta át társasági tulajdonrészét. Majd az új szabályozás kapcsán felmerült alkotmányossági aggályoknak betudhatóan (mely szerint a fizetésektelen társaságban lévő üzletrészt értékesítő tag rosszhiszeműségének állítása indokolatlan, a korlátozott felelősség vívmánya kivételszabállyá silányul) a felelős személyek köre a többségi befolyással rendelkező tagra szűkült le, és a felszámolási eljárást cégbírósi megszüntetési eljárásnak kellett megelőznie, valamint bekerült a törvénysszövegbe az is, hogy a hitelezői igények nagysága érje el a saját tőke ötven százalékát.

A felelősség-áttörési tényállás 2012. március 1.-től hatályos szövege szerint a felszámolás jogerős lezárását követő kilencven napos jogvesztő határidőben a hitelező és a felszámoló annak megállapítását kérheti, hogy a társasági részesedését a felszámolás elrendelését megelőző három évben átruházó többségi befolyással rendelkező volt tag felelőssége korlátlan az adós felszámolási eljárásban ki nem elégített tartozásáért, amennyiben az adósnak a jegyzett tőke ötven százalékát meghaladó összegű tartozása van. A mentesüléshez a volt tagnak bizonyítania kell, hogy az átruházás időpontjában a társaság még fizetőképes volt,

vagy a tag jóhiszeműen, és a társaság hitelezőinek figyelembevételével járt el. A tartozás a felszámolási eljárásban bejelentett és visszaigazolt hitelezői igényeket jelenti. A jegyzett tőke ötven százalékát meghaladó összegű tartozás fennállásának felperesi bizonyítása jelentős bizonyítási teher tekintettel arra, hogy az adós társaságok könyvelési dokumentációja rendszerint nem áll teljes egészében rendelkezésre. A törvényszöveg ugyan csak megállapításról rendelkezik, marasztalásról nem, de e célból nem szükséges külön pert indítani, hiszen az eljárás megindítására a felszámolási eljárás jogerős lezárását követően kerülhet sor, a ki nem elégített hitelezői igények összegszerűsége ekkor már pontosan meghatározható.¹⁰ Amennyiben a társasági részesedés három év alatt többször is átruházásra került, úgy valamennyi volt taggal szemben megindítható a per.

A tag felelőssége nem tiszta kárfelelősség, hanem felróhatóságon alapuló mögöttes helytállási kötelezettség (amely különbözik a fentebb említett, a sortartás kifogására hivatkozó mögöttes felelős tulajdonos felelősségétől), nem a jogellenes magatartással okozati összefüggésben keletkezett vagyonsökkenést kell megtéríteni, hanem az adósnak a felszámolási eljárás során kiegyenlítésre nem került tartozásait, amelyek már a vagyoni hányad átruházásakor is fennálltak.¹¹ Az átruházáskori fizetőképesség korábbi számviteli dokumentációval, illetve az átruházáskor meglévő, és az akkori tartozásra tekintettel megfelelő vagyoni értékkel bíró társasági eszközállománnyal bizonyítható. Az alacsony vételárú üzletrész azonban utalhat a társaság már felmerült fizetési problémáira.

III. Vezető tisztségviselői és tulajdonosi felelősség a kényszertörlési eljárásban

A kényszertörlési eljárás a cégeljárásról szóló törvény úgyszintén 2012. március 1. nappal hatályba lépett újítása, amely a korábbi kényszer-végelszámolás helyébe lépő szabályozás azzal a lényeges különbséggel, hogy végelszámoló kijelölésére nem kerül sor, az eljárás egyes részfeladatait maga a cégbíróság bonyolítja le. A kényszertörlés jogintézménye úgyszintén annak biztosítását szolgálja, hogy a gazdasági társaságok a rájuk irányadó jogszabályi és társasági szerződésben rögzített előírások szerint működjenek az előírások közül kiemelve egyet (az éves beszámoló rendszeres közzétételének kötelezettségét), amely kötelezettségzegés szankcionálására hivatott.

Amennyiben a gazdasági társaság nem tett eleget a számviteli törvény szerinti beszámoló letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségének, a cégbíróság az adóhatóság értesítésére a gazdasági társaságot visszavonhatatlanul megszüntnek

¹⁰ Fónagy Sándor: A fizetésképtelenségért való magánjogi felelősség, PHD értekezés (Miskolc 2011) 229.

¹¹ Ugyanott 230-231.

nyilvánítja, és amennyiben az illetékes adóhatóság nem kíván lefolytatni semmilyen további eljárást a társasággal szemben, úgy azt törli a cégjegyzékből (Ctv. 62. § (2) bekezdés b) pont; (4) bekezdés; 87. § (1)-(2) bekezdés). Jogorvoslati eljárásnak egyáltalán nincs helye ebben az esetben. A kényszertörlés megindulásával egyidejűleg a Céglépcsőben a cégbíróság felhívást tesz közzé arról, hogy akinek követelése áll fenn a társasággal szemben, az jelentse be hitelezői igényét a megszabott határidőben (Ctv. 117. §). A kényszertörlési eljárás egyik feltétlen következménye, a társaság törlésén kívül az azzal mindenképpen együtt járó szankció az, hogy a cégbíróság a társaság egyedüli tagját, többségi befolyással rendelkező tagját és vezető tisztségviselőjét öt évre eltiltja attól, hogy más gazdasági társaság kizárólagos vagy többségi befolyással bíró tagja illetve vezető tisztségviselő legyen. Az eltiltás a törölt társaság azon vezető tisztségviselőjére is kiterjed, aki a törlést megelőző évben töltötte be ezt a tisztséget (Ctv. 118. § (7) bekezdés, Gt. 5. § (10) bekezdés és 23. § (3) bekezdés).

Másrészről a kényszertörlés további következménye az, hogy amennyiben a törölt társaság ki nem elégített tartozást hagy maga után, úgy kilencven napos jogvesztő határidőn belül bármelyik hitelező kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy a többségi befolyással rendelkező tag felelőssége a cég kifizetetlen tartozásaiért korlátlan (Ctv. 118/A. § (1) bekezdés). Annak megállapítását is kérheti a hitelező, hogy a kényszertörlés megindulását megelőző három évben részesedését átruházó, többségi befolyású részesedéssel rendelkező volt tag felelőssége is korlátlan a ki nem elégített követelésekért. A (volt) tulajdonos mentesülésére vonatkozó rendelkezések megegyeznek a felszámolási eljárást követő megállapítási keresetnél írtakkal (Ctv. 118/A. § (2) bekezdés). Továbbá annak megállapítását is kérheti a hitelező, hogy azok, akik a törölt társaság vezető tisztségviselői voltak az eljárás megindulását megelőző három évben, vezető tisztségviselői feladatukat nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látták el, és ezzel okozati összefüggésben csökkent az adós cég vagyona, vagy ezáltal hiúsították meg a hitelezők követeléseinek kielégítését. A keresetben az is kérhető, hogy a bíróság kötelezze a volt vezetőt a meg nem térült hitelezői követelés kiegyenlítésére. Mentésülésre ismét csak a korábban már ismertetett körben kerülhet sor (Ctv. 118/A. § (3)-(4) bekezdés) Lényegében a kényszertörlési eljárásnál a felszámolási eljárás során már megismert felelősség-átviteli tényállásokkal analóg szabályozást találunk.

IV. Behajthatatlanság esetén tulajdonosi mögöttes felelősség

A csődtörvény (csődeljárás és felszámolási eljárás keretében) összesen öt – fentebb már részletesen leírt – felelősségi tényállása rendelkezik a többségi befolyással rendelkező tulajdonos mögöttes felelősségéről, aki csak abban az

esetben felel sortartásos kezesként, amennyiben a követelés az adósi vezető tisztségviselőtől igazoltan nem hajtható be. E mögöttes felelősség jogi természetéről az 1/2007. Polgári jogegységi határozat ad iránymutatást a gyakorlat számára. Ennek legfontosabb megállapításai az alábbiakban összegezhetőek.

A mögöttes felelősség járulékos természetű, másodlagos és közvetett helytállási kötelezettség. A főkötelezett és a mögöttesen felelős ugyanazon kötelezettségért felel, így a követelés elévülése ugyanabban az időpontban kezdődik mindkét kötelezett tekintetében. A mögöttesen felelős személlyel szembeni követelés elévülése a főkötelezettől való behajthatatlanság igazolt megállapíthatóságáig nyugszik, és a nyugvás megszűnésétől számított egy éven belül érvényesíthető a követelés a mögöttes felelős személlyel szemben (Ptk. 326. § (2) bekezdés). A mögöttes felelős a behajthatatlanság megállapításáig a sortartás kifogásával elháríthatja a teljesítést, perlése esetén vele szemben csak feltételesen végrehajtható, marasztaló ítélet hozható. (A behajthatatlanságra utalhat például végrehajthatási cselekmény eredménytelenségét rögzítő foglalási jegyzőkönyv, felszámolási eljárásban közbenső mérleg, zárómérleg, felszámolói nyilatkozat egyszerűsített felszámolás felszámolói kezdeményezését megelőzően felszámolási vagyon hiányára való hivatkozással.)

V. A korlátolt felelősség és a felelősség-áttörés gazdasági megközelítése

Jelen fejezet rövid kitérő a korlátolt felelősség jogintézményének, illetve a felelősség-átvitel vagy felelősség-áttörés és a hitelezővédelem problémakörének közgazdasági megközelítéséről, az ugyanazon problémakörre adandó megoldási lehetőségekről a minél teljesebb kép elérésére céljából.

A korlátolt felelősségű társaság ösztönzi a beruházásokat az olyan kívánatos, de kockázatos gazdasági területeken, amelyek e társasági forma hiányában túlzottan rizikósnak tünnének. A befektetők saját kis tőkéjüket sokkal nagyobb alapba gyűjthetik össze, amely az egyén számára elérhetetlen nagyságú beruházások lehetőségét, egyidejűleg óriási veszteségek és felelőségek kockázatát teremti meg speciális finanszírozási formák igénybevétele révén.¹² Másrészt ezek a társaságok állítják elő a társadalmi szükségletek kielégítésére alkalmas jószágokat, teremtenek munkahelyeket és jövedelmet, mozdítják elő az innovációt, a technikai fejlődést. A korlátolt felelősségű rendszer kritikája szerint e rendszer azért nem hatékony, mert lehetővé teszi a társasági tagok számára azt, hogy a hitelezőik terhére ellenszolgáltatás nélküli, nem kompenzált kockázatot vállaljanak.¹³ Az utóbbi

¹² Molnár Gábor Lajos: A korlátozott felelősség áttörése az angol társasági jogban Magyar Jog, 2001. március, 179.

¹³ Ugyanott 182.

években a korlátolt felelősséggel működő gazdasági társaságok túlzottan kockázatosnak bizonyultak különös tekintettel arra, hogy a felszámolási eljárásokban gyakorlatilag a hitelezői igények töredéke térült meg.

A hitelezői kockázatok csökkentésére több jogi megoldás kínálkozik, például a minimum tőke és a kötelező biztosítás előírása; a menedzseri és az igazgatói felelősség (a vezető tisztségviselői felelősség); a kockázatvállalás állami szabályozása, azaz annak meghatározása, hogy mely ügyletek minősülnek túlzottan kockázatos tevékenységnek; végezetül a tulajdonosi korlátozott felelősség áttörése.¹⁴ Ebből adódóan mindenképpen figyelmet érdemel a korlátolt felelősségű társaságok ún. „jogi kockázatelemzése”¹⁵. Az elmélet kiindulópontja az, hogy mennyire valószínű a társaság, mint önálló jogalany saját érdekeinek figyelembe vétele (a tulajdonosi érdekérvényesítés helyett). Egy vállalkozás akkor önálló, ha beruházási döntései elválnak a tulajdonosi megtakarítási, fogyasztási döntésektől. Akkor működik a leginkább hatékonyan, ha kizárólag saját célokat követ profit maximalizálásra törekedve, a vezetői függetlenség révén ténylegesen érvényesül a társasági érdekek elsődlegessége. A társaság saját érdekének szem előtt tartása egyben a hitelezői érdekek védelmét is szolgálja, tekintettel arra, hogy a hitelezőnek is érdeke a társasági működés folyamatossága, ami forrást teremt az adósságállomány rendezésére. Kockázatelemzési szempontból kiemelt jelentősége van a számviteli nyilvántartásoknak, másrésztől a társaság társasági szerződésében is fellelhetőek olyan garanciális rendelkezések, amelyek arra engednek következtetni, hogy az adott gazdasági társaság hitelezői szempontból kisebb kockázatot rejt magában. A finanszírozási döntést megelőzően érdemes figyelmet fordítani a következőkre az üzleti partner „minősítésekor”.

A társaság nonprofit illetve közhasznú jellege, az alapítási dokumentáció közokiratba foglalása kisebb partnerkockázatra utaló tényezők. Úgyszintén az is, ha a társaság székhelye eltér a vezető és a társasági tagok lakóhelyétől, ha a jegyzett tőke minél nagyobb arányban pénzbeli hozzájárulásból áll, ha a társasági szerződés rendelkezik pótbefizetési kötelezettségről. Amennyiben a társaságnak több ügyvezetője van, és a cégjegyzés módja is együttes, ha a társaságnál működik felügyelő-bizottság és könyvvizsgáló, úgy a működési kockázat feltehetően kisebb. Kockázat csökkentő tényező az is, ha a kisebbségi jogok és a rendszeres vezetői értékelés (felmentvény adása) társasági szerződésbe foglalására került sor. Ezzel szemben kockázatosabb az a partner, ahol a társasági tagság jelentős mértékben koncentrált, a társaságnak van jogi személy tagja is, lehetőség van osztalékkelőleg fizetésére, vagy a szabad eredménytartalék felhasználására.

Olvashatunk olyan gazdasági vállalatértelmezési elméletekről is, amelyek a felelősség-áttörést túl tágnak vélik, annak a hazainál már jóval kimunkáltabb

---

¹⁴ Ugyanott 183.

¹⁵ Lőrinczi Gyula: A korlátolt felelősségű társaság jogi kockázatelemzése *Gazdaság és Jog*, 2012. január, 3.

joggyakorlatára, esetjogára tekintettel. A szerződési szemlélet¹⁶ szerint a vállalat nem részvényesek tulajdona, hanem szerződések hálózata, amelynek középpontjában a menedzser áll. A menedzser köti a cég szerződéseit az erőforrások tulajdonosaival, akik a rendelkezésre bocsátott erőforrásért cserébe jövedelmet kapnak. A részvényesek is csak erőforrás tulajdonosok, tőkét adnak osztalékért cserébe. További érvekre lenne szükségünk ahhoz, hogy miért éppen ezt a kört vonjuk be a vállalati vagyont meghaladó tartozások rendezésébe. Ha ezt tesszük, úgy számoljunk azzal, hogy a részvényesek várhatóan megváltoztatják befektetési döntésüket, tőkefinanszírozás helyett a hitelezés felé fordulnak.

VI. A jelen tanulmányból kimaradt fejezetek

Külön tanulmány témáját képezheti a felelősség-áttörés megjelenése az angolszász jogrendszerek esetjogában és jogelméletében (a „társasági lepel lerántása”¹⁷, amely több szinten „firtatja” a társaság elkülönült jogalanyiságát attól függően, hogy csak addicionális társasági információ szerzése a cél, vagy pedig a részvényesi felelősség) különös tekintettel az Amerikai Egyesült Államok gyakorlatára. Másrészt pedig azon kontinentális országok szabályozása, amelyek nem volt szocialista országok, különös tekintettel a német szabályozásra, ahol a világon elsőként, egy 1892. évi törvényben jelent meg a kft. mint társasági forma¹⁸. Úgyszintén külön jogi tanulmány témája lehet majd a tulajdonosi felelősség kérdése büntetőjogi nézőpontból, ideértve a polgári jogi igényben történő marasztalás esetét is.

---

¹⁶ Szalai Ákos: Korlátolt felelősség közgazdaságtana: két mese a vállalatról (http://jesz.ajk.elte.hu/2007_4.html) 1.

¹⁷ Molnár Gábor Lajos: A korlátozott felelősség áttörése az angol társasági jogban Magyar Jog, 2001. márc. 183.

¹⁸ Vezekényi Ursula: A kft. tagjainak felelőssége az új Gt. tükrében Gazdaság és Jog, 1999. december, 8.

Felhasznált irodalom

BREHÓSZKI Márta: Mennyire korlátolt a jogi személy gazdasági társaságok tagjainak felelőssége? A felelősség-áttörés hazánkban és a "lepelátszúrás" doktrínája az Amerikai Egyesült Államokban (Ph.D. értekezés, Budapest 2009)
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/bm_tezis.pdf

CSANÁDI Péter: Az ügyvezető mint vezető tisztségviselő felelőssége a társaságnak okozott károkért (Liber Amicorum Studia L. Vékás dedicata, Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos hatvanadik születésnapjára és egyetemi oktatói működésének harmincötödik évfordulójára, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 1999, 27-35. oldal)

DARAI Péter: Néhány gondolat a mögöttes felelősség elévüléséről (Gazdaság és Jog, 2012. január, 16-20. oldal)

FÓNAGY Sándor: A gazdasági társaságok tulajdonosainak felelőssége fizetéseképtelenségért (Magyar Jog, 2010. május, 287-298. oldal)

FÓNAGY Sándor: A fizetéseképtelenségért való magánjogi felelősség, PHD értekezés (Miskolc 2011)

KEMENES István: A jogi személy elkülönült felelősségének „áttörése” (Tanulmányok dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Szeged 2000, 315-330. oldal)

Ifj. KORSÓS Antal: Az intézményes felelősség-átvitel problémája a társasági jogban (Gazdaság és Jog, 1999. május, 8-10. oldal)

LŐRINCZI Gyula: A korlátolt felelősségű társaság jogi kockázatelemzése (Gazdaság és Jog, 2012. január, 3-9. oldal)

MOLNÁR Gábor Lajos: A korlátozott felelősség áttörése az angol társasági jogban (Magyar Jog, 2001. március, 179-188. oldal)

NOCHTA Tibor: A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban

([http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Nochta Tibor_ertekezes.pdf](http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Nochta_Tibor_ertekezes.pdf))

SZALAI Ákos: Korlátolt felelősség közgazdaságtana: két mese a vállalatról

(http://jesz.ajk.elte.hu/2007_4.html)

VEZEKÉNYI Ursula: A kft. tagjainak felelőssége az új Gt. tükrében (Gazdaság és Jog, 1999. december, 8-11. oldal)

VEZEKÉNYI Ursula: A konszernjogi felelősség kérdőjelei (Gazdaság és Jog, 2002. április, 10-13. oldal)

VEZEKÉNYI Ursula: A korlátolt tagi, részvényesi felelősség áttörése a társasági törvényekben a bírói gyakorlat tükrében (Sárközy Tamás Jubileum 2006, 304-316. oldal)

VEZEKÉNYI Ursula: A gazdasági társaságok tagjainak felelőssége (Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2000. március, 105 – 108. oldal)

Jogsabályok, bírósági döntések

A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény és annak indoklása (Cstv.)

A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény és annak indoklása (Gt.)

A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény és annak indoklása (Ctv.)

2011. évi CXCVII. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény, a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény, a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény, továbbá az ezekkel összefüggő egyes törvények módosításáról és annak indoklása

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény és annak indoklása

1/2007. Polgári jogegységi határozat

BDT2009.2169

BDT2012.2620

BDT2012.2619

EBH2011.2326

BDT2012.2645

BDT2011.2476

BDT2012.2669

BDT2010.2376

BDT2008.1874

Kozák Henriett
Polgári Jogi Tanszék
Témavezető: Dr. Szeibert Orsolya PhD, egyetemi adjunktus

Szükség van-e a házassági vagyoni jog európai harmonizációjára?

I. Bevezető

Az európai szabad költözködés jogának gyakorlásával egyre több olyan emberi kapcsolat – ezen belül házasság – létesül, amelyeknek a felek különböző állampolgársága miatt nemzetközi magánjogi vonatkozásai vannak. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy ezek a viszonyok sajnálatos módon – más házassághoz hasonlóan – sokszor fel is bomlanak, és előfordul, hogy emiatt bonyolult nemzetközi házassági vagyoni viták alapját képezik. Az Európai Unió belüli megkötött házasságok fele 2007-ben válással végződött¹, és ezen belül azok 16%-a nemzetközi vonatkozású, ez is mutatja a téma aktualitását.

Ezt felismerve az Európai Unió Bizottsága hosszú évek óta azon fáradozik, hogy minél több olyan uniós rendelet szülessen meg, amelyek akár eljárásjogi – újabban anyagi jogi – szempontból egyszerűsítik ezeknek a bonyolult és érzelmekkel terhelt ügyeknek az intézését.

A házastársak vagyoni viszonyait jelenleg jellemzően csak a nemzeti jog égisze alatt szabályozzák, bár a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciának van ilyen tárgyú nemzetközi konvenciója, az 1978. március 14-i Egyezmény,² de azt csak három uniós tagállam (Franciaország, Luxemburg és Hollandia) erősítette meg, és emiatt hatása a jogbiztonságra és kiszámíthatóságra nem jelentős.

II. A témával kapcsolatos európai jogalkotási folyamat

Az Európai Bizottság 2006-ban bocsátott ki Zöld Könyvet a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról³, és a megkérdezett különböző tagállami kormányzati szervek, testületek és a tudomány képviselőinek a többsége üdvözölte az abban foglaltakat. Az előkészítő dokumentum fontosságát és a közösségi kezdeményezés hasznosságát csak azok

---

¹ [Demography report 2010](#)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KE-ET-10-001

² http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=87

³ Zöld könyv a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra és a kölcsönös elismerésre COM (2006) 400

a common law országok kérdőjelezték meg, amelyek a kontinentális jogi értelemben nem rendelkeznek házassági vagyoni rendszerrel.⁴

Jelenleg az ezek alapján előkészített, a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról tervezett Róma IV. rendelet⁵ még csak javaslati formában létezik, csakúgy mint a bejegyzett élettársi közösségek vagyoni hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról tervezett tanácsi rendelet⁶.

Mindkét rendeletet, a javaslat szerint állampolgárságtól függetlenül valamennyi, határokon átnyúló ügyben közvetlenül, kötelezően és egyetemesen alkalmazni kell majd. A tárgyi hatályát illetően várhatóan nemcsak a Nmj. tvr.⁷ joghatósági és alkalmazandó jogra vonatkozó rendelkezéseit cserélik fel, hanem az ilyen tárgyú, esetlegesen hatályos bi- és multilaterális egyezményeket is, miután a tagállamok közötti kapcsolatokban elsőbbséget fognak élvezni azon egyezményekkel és megállapodásokkal szemben, amelyek ezen rendeletek által szabályozott területre vonatkoznak, és amelyek a tagállamok részesei.⁸

Persze felmerülhet bárkiben a kérdés, hogy az európai családjog területén szükség van-e ilyen fokú integrációra, és ezek a kérdések miért nem maradhatnak meg a nemzeti jogalkotás szintjén.

Erre utal az is, hogy a Róma III. rendeletet⁹ jelenleg a 27 tagállamból végül csak 14-ben kell alkalmazni, és a jogszabállyal kapcsolatban súlyos kritikák is megfogalmazódtak. Mindez azt mutatja, hogy többen veszélyes precedensként tekintenek az unión belüli jövőbeli családjogi együttműködésre, amely a vagyoni joggal kapcsolatos rendeletjavaslatok elfogadását is beárnyékolhatja.¹⁰

III. Jelenleg hatályos lex fori alapján felmerülő gyakorlati problémák

A házastársak közötti vagyoni viszonyok rendezése során a felek, illetve esetenként az eljáró fórum számára egyik legnagyobb nehézséget az alkalmazandó jog eldöntése jelenti. A magyar nemzetközi magánjog

⁴ Wopera Zsuzsa: Az európai családjog kézikönyve, HVG-Orac, Budapest, 2012. 221.

⁵ Javaslat: A TANÁCS RENDELETE a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról COM/2011/0126 végleges - CNS 2011/0059 */ forrás: <http://eur-lex.europa.eu>

⁶ Javaslat: A TANÁCS RENDELETE a bejegyzett élettársi közösségek vagyoni hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról/* COM/2011/0127 végleges - CNS 2011/0060 */*/ forrás: <http://eur-lex.europa.eu>

⁷ A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet

⁸ Kozák Henriett: Gyakorlati kalauz a nemzetközi családjog egyes kérdéseire Családi Jog HVG-ORAC X. évf. 1. sz.

⁹ A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról

¹⁰ Wopera i.m. 217.

rendelkezéseiből kiindulva ez a kérdés csak akkor válaszolható meg egyértelműen, ha a házastársaknak van vagy volt közös személyes joguk.¹¹

Az is előfordulhat, hogy a személyes jog megváltozása miatt az alkalmazandó jog az idő múlásával változik, például abban az esetben, ha a feleknek nem volt közös személyes joga, később azonban ugyanannak az országnak lesznek az állampolgárai.¹² A Nmj. tvr. 39.§ (4) bekezdése¹³ ugyan a személyes jog megváltozásának esetére kimondja, hogy az nem válthat ki visszamenőleges hatásokat, és a szerzett jogokat tiszteletben kell tartani,¹⁴ az egyéb okból bekövetkezett statutúm-váltás lehetséges jogkövetkezményeiről azonban hallgat. Amennyiben a Nmj. tvr. 39.§ (4) bekezdését szó szerint értelmezzük, akkor egyéb esetekben az új kollíziós jogot visszamenőleges hatállyal kell alkalmazni.¹⁵

Ez utóbbi azért jelent problémát, mert egyre gyakrabban fordul elő olyan nemzetközi – sokszor kéresezületű – házasság, ahol a feleknek nincs, és soha nem is volt közös személyes joga, és a kötelék során több alkalommal is megváltozik a lakóhelyük. Ilyenkor előállhat olyan helyzet, hogy a házassági vagyoni szerződést az egyik tagállam alaki, és egyéb szabályainak megfelelően kötötték meg, azonban az azzal kapcsolatos jogvitájuk során egy másik – az utolsó közös lakóhelyük – államának jogát kell alkalmazni.

Ez utóbbi sokszor váratlan helyzet elé állítja a házastársakat, és bizonytalan jogi helyzetet teremt, mivel előre nem lehet kiszámítani, hogy a házassági vagyoni szerződés megkötésénél melyik nemzeti jog alaki követelményeire kell figyelemmel lenniük.¹⁶

Az Európai Unió tagállamaiban is gyakran egymástól eltérő alaki követelményeket találunk a házassági vagyoni jogot érintő megállapodásokra. Így számos országban közokiratba¹⁷ kell ezeket foglalni, de olyan is előfordul, hogy elég az írásbeliség, vagy az ügyvéd által ellenjegyzett magánokirati¹⁸ forma.¹⁹

¹¹ Nmj. tvr. 39. § (1) A házastársak személyi és vagyoni jogviszonyaira - ideértve a házastársi névviselést, valamint a házassági vagyoni megállapodást is - az a jog az irányadó, amely az elbírálás idején a házastársak közös személyes joga. (2) Ha a házastársak személyes joga az elbírálás idején különböző, utolsó közös személyes jogukat, ennek hiányában annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén a házastársaknak utoljára közös lakóhelyük volt.

¹² Nagy Csongor István: Nemzetközi magánjog HVG-Orac, Budapest 2011., V. fejezet 313.

¹³ Nmj. tvr. 39.§ (4) A házastársak személyes jogának megváltozása nem érinti a korábbi jog alapján megállapított névviselést, továbbá az érvényesen létrejött vagyoni jogi hatásokat, ideértve a házassági vagyoni jogi megállapodást is.

¹⁴ Nagy Cs. I. i.m. 313.

¹⁵ Nagy Cs. I. i.m. 316.

¹⁶ Nagy Cs. I. i.m. 319.

¹⁷ Pl. a német polgári törvénykönyv/BGB §1410 Der Ehevertrag muss bei gleichzeitiger Anwesenheit beider Teile zur Niederschrift eines Notars geschlossen werden.

¹⁸ Csjt. 27.§ (3) bek. A szerződés érvényességéhez annak közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges. Ez a rendelkezés nem vonatkozik ingó dolgok ajándékozására, ha az ajándék átadása megtörtént, valamint az életközösség megszakadása után a házastársi közös vagyoni megosztása tárgyában létrejött megállapodásra.

¹⁹ Nagy Cs. I. i.m. 319.

IV. A házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló tanácsi rendeletre (Róma IV. rendelet) vonatkozó javaslat várható hatása a jelen gyakorlatra

A Róma IV. rendelet javaslatának szövegezéséből kitűnik, hogy nagy valószínűséggel az eddigi általánosan megszokott tagállami nemzeti joggal szemben a házastársaknak lehetőségük nyílik majd megválasztani a házassági vagyoni jogi rendszerükre alkalmazandó jogot. Ez azzal az előnnyel járna, hogy kiszámíthatóvá tenné bontás esetére a vagyon sorsát.

Ez nálunk is igen nagy változást fog jelenteni a házastársi közös vagyon megosztásával kapcsolatos ügyek elbírálása során, mivel a magyar hatályos jogban a házassági vagyoni jogi szerződésekkel kapcsolatos kérdések a családjogba tartoznak, és emiatt a feleknek eddig nem volt lehetőségük arra, hogy megválasszák a szerződésre alkalmazandó jogot.²⁰

Ez jelenleg a nemzetközi házasságok vonatkozásában nagyon nagy bizonytalanságot jelent, hiszen az egymástól eltérő különböző nemzeti jogok sokszor más-más kapcsolódási elvet alkalmaznak (pl. első vagy utolsó közös lakóhely)²¹, és emiatt a felek nem tudhatják előre, hogy bontás esetén az esetleges házastársi vagyoni vitájukat melyik jog alkalmazásával kell majd rendezniük.

A Róma IV. rendeletjavaslat szerint úgy tűnik, hogy a házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jog a házastársak teljes – ezen belül ingó- és ingatlan – vagyonára alkalmazandó lesz, függetlenül attól, hogy azok hol találhatóak. A Róma III. rendelethez hasonlóan azonban a jogválasztásukat a rendelet behatárolja majd, eszerint a felek kiválaszthatják majd azon állam jogát, amelyben a házastársak vagy leendő házastársak közös szokásos tartózkodási helye található, vagy azon állam jogát, ahol a házastársak vagy leendő házastársak e választás megtételekor szokásos tartózkodási helye található, illetve azon tagállam jogát, amelynek állampolgárságával a házastársak vagy a leendő házastársak egyike e választás megtételekor rendelkezik.²²

Mivel a Nmj. tvr. a jogválasztást tekintve a jogelméletek közül a kollíziós jogválasztás talaján áll²³ – hasonlóan a Róma I. rendelethez²⁴ és a várható Róma IV. rendelethez is –, amennyiben a felek megállapodnak a szerződésre irányadó jogban, ez a jog lesz irányadó a megállapodásra, függetlenül a felek jogválasztása hiányában irányadó jog akár kogens szabályaitól.

---

²⁰ Nagy Cs. I. i.m. 318.

²¹ Nagy Cs. I. i.m. 318.

²² Róma IV. rendeletjavaslat 15-18. cikk

²³ Nagy Cs. I. i.m. 165.

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.)

Amennyiben a házastársak nem élnének a jogválasztás lehetőségével, a rendeletjavaslat maga határozza meg szigorú sorrendiség betartásával a házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jogot. Ez nem más, mint azon állam joga, amelyben a házastársak házasságkötés utáni első közös szokásos tartózkodási helye található, vagy ennek hiányában, azon állam joga, amelyben a házastársak a házasságkötéskor közös állampolgársággal rendelkeznek. A fentiek hiányában azon állam joga mellett dönthetnek, amelyhez a házastársakat együtt a legszorosabb kötelékek fűzik, figyelembe véve valamennyi körülményt, főleg a házasságkötés helyét.²⁵

A házasságkötéskori közös állampolgárság kapcsoló tényezője azonban nem lesz alkalmazandó abban az esetben, ha a házastársak egynél több közös állampolgársággal rendelkeznek.²⁶ A javaslat ezen rendelkezése újnak mondható a Brüsszel II.a. rendelethez²⁷ és a Róma III. rendelethez képest, amelyek nem szólnak a többes állampolgárság problematikájáról. Ez utóbbi hiány vezetett az ún. Hadadi ügyhöz²⁸, amelynek elbírálásakor az Európai Bíróság már szembesült azzal, hogy az egyes tagállamok nemzeti jogértelmezése igen eltérő a kettős állampolgárságról.²⁹

Amennyiben a felek éltek a jogválasztás lehetőségével, a házasság ideje alatt bármikor kérhetik majd, hogy házassági vagyoni rendszerükre az addig alkalmazott jog helyett inkább azon állam jogát alkalmazzák, ahol e választás megtételekor az egyik házastárs szokásos tartózkodási helye található, avagy azon tagállam jogát, amelynek állampolgárságával az egyik házastárs e választás megtételekor rendelkezik.³⁰

A statutúmváltás természetesen meglepetést is tartogathat akár egyik, akár mindkét fél számára, ezért a változás csak a jövőre nézve válthat ki joghatást, kivéve, ha a házastársak kifejezetten úgy döntenek, hogy e változtatást visszamenőleges hatállyal kérik. Nagyon fontosnak tartom, hogy ez utóbbi esetben az addig alkalmazandó jog alapján kötött korábbi aktusok érvényessége nem kérdőjelezhető majd meg.

A jogválasztás választható visszamenőleges hatálya miatt a javaslatban gondoltak a harmadik személyek védelmére is, miszerint a házassági vagyoni rendszer megváltozásának hatásai kogens módon csak a házastársakra korlátozódhatnak, és a harmadik személyek előzőleg alkalmazandó jogból fakadó jogait nem érinthetik.

---

²⁵ Róma IV. rendeletjavaslat 17. cikk

²⁶ Róma IV. rendeletjavaslat 17. cikk 2. pont

²⁷ A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokról, valamint a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

²⁸ Európai Bíróság C-168/08 sz. 2009.07.16-án hozott ítélete

²⁹ Wopera i.m., 206. oldal

³⁰ Róma IV. rendeletjavaslat 18. cikk

A Róma IV. rendeletjavaslat szól az alkalmazandó jog megválasztásának alaki szabályairól, a házassági szerződés formájára alkalmazandó jogról is, amelyet várhatóan a házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jog vagy a házassági szerződés megfogalmazásának helye szerinti állam joga határoz majd meg.

A házasság vagyoni következményeinek elbírálása során gyakorlatban problémát okozhat a kollíziós norma minősítése is, azaz annak meghatározása, hogy az adott jogeset kapcsán felmerülő probléma melyik jogi fogalom (eljárásjog, anyagi jog, nemzetközi magánjog) körébe tartozik, és a külföldi jog mely részét vehetjük figyelembe. A családjog területénél maradván az angol és az ír jog nem ismeri pl. a házassági vagyoni fogalmát³¹, de a német jogban is a külföldön kötött szerződések alaki érvényességére vonatkozó szabályok az anyagi jognak minősülő BGB³²-n túl az nemzetközi magánjogi szabálynak számító EGBGB³³-ben is találhatóak.

Részben ehhez kapcsolódik, és szintén fejtörést okoz a vitás kérdések megoldása során a renvoi – a visszautalás, továbbutalás – kérdése. Amikor a kollíziós szabályok külföldi jog alkalmazásához vezetnek, kérdéses lehet, vajon a külföldi jogrendszert a maga teljességében hívják-e fel, vagy a kollíziós szabályok csak a külföldi jogrendszer anyagi jogi szabályaira utalnak.³⁴ A magyar kollíziós jog igencsak egyszerű megoldást követ a renvoi kérdésének megoldására, a Nmj. tvr. 4.§-a³⁵ elfogadja a visszautalást, és kizárja a továbbutalást.³⁶ A kollíziós tárgyú uniós rendeletek, mint pl. a Róma I. és Róma II. rendelet³⁷ a felhívott jogrendszer anyagi jogi rendelkezéseire utalnak, mint ahogy azt a Róma IV. rendelet javaslata is tartalmazza, amely várhatóan szintén kizárja majd a nemzetközi magánjogi jogszabályok alkalmazását.³⁸

Az alábbi jogerős – ám jelenleg a felperes felülvizsgálati kérelme folytán a Kúria előtt lévő – magyar bírósági döntés jól illusztrálja valamennyi fent vázolt gyakorlati problémát.

V. Esetjog

A magyar állampolgárságú felperes a magyar helyi bíróságnál benyújtott keresetében kérte, hogy a német anyagi jog – ezen belül a BGB rendelkezései – alkalmazásával a következő sorrendiség megtartásával kötelezze a magyar bíróság a brit állampolgárságú, de szokásosan Németországban tartózkodó

³¹ Nagy Cs. I. i.m. 35.

³² Bürgerliches Gesetzbuch/német Polgári Törvénykönyv

³³ Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch

³⁴ Nagy Cs. I. 39.

³⁵ Nmj. tvr. 4. § Ha e törvényerejű rendelet értelmében külföldi jogot kell alkalmazni, az alkalmazandó külföldi jognak a felmerült kérdést közvetlenül rendező szabályai irányadók. Ha azonban a külföldi jog a felmerült kérdésben a magyar jogra utal - e szabály figyelembevételével -, a magyar jogot kell alkalmazni.

³⁶ Nagy Cs. I. i.m. 48.

³⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.)

³⁸ Róma IV. rendeletjavaslat 24. cikk

alperest arra, hogy megszerezett kimutatásban szolgáltatson adatot vagyoni helyzetéről 2005.04.11. napi fordulóponttal. Majd ezt követően kötelezze arra, hogy adott esetben esküjével erősítse meg az adatszolgáltatás teljességét és hibátlanságát, majd kötelezze arra, hogy az adatszolgáltatás szerint adódó vagyongyarapodást felperes részére fizesse meg.

Keresetét arra alapította, hogy a felek házastársak voltak, azonban a dániai házasságkötés időpontjában egymással kötött házassági vagyoni szerződésük semmis a BGB 1410.§³⁹ alapján az alakiságok megsértése miatt, miután azt nem foglalták közjegyzői okiratba. Ezért a felperes alappal tarthat igényt a német anyagi jog alapján az ún. Zugewinn/értékkiegyenlítés/ rá eső részére. Másodsorban arra hivatkozott, hogy a dán nyelven kötött házassági szerződés érvénytelen, mivel a felperes nem beszélt dánul, és nem tudta pontosan, hogy mit tartalmaz az okirat.

Az alperes a kereset elutasítását kérte.

Elsődlegesen vitatta, hogy a német anyagi jog alapján kell a magyar bíróságnak elbírálni a keresetet, és kérte az EGBGB 15. I.⁴⁰ cikkelyben foglaltak alapján a dán jog alkalmazását. E ponton utalt a felek között Németországban folyamatban volt házassági vagyoni ügyben az Oberlandesgericht Hamm döntésére is, amely ugyanerre az eredményre jutott, és ennek során kimondta, hogy a felperes perlekedése esélytelen.

Amennyiben az eljáró bíróság mégis a német jogot alkalmazná, akkor is kérte az EGBGB vonatkozó rendelkezéseit is figyelembe venni – továbbutalva a dán jogra –, mivel ennek mellőzése a német jog téves értelmezéséhez és ugyanazon ügy más eredményhez vezetne. Érvelése szerint a dán alakiságok megtartásával kötött házassági vagyoni szerződés érvényes, emiatt a felperes keresete nem megalapozott. Másodlagosan arra hivatkozott, hogy a BGB 1409.§⁴¹ alapján a felek a házasságkötésnél kikötötték a dán külföldi jog alkalmazását, ezért a felek jogviszonyát nem a német, hanem a dán jog szerint kell elbírálni.

Az alperes ezen előadásait a felperes vitatta, ezen belül különösen azt, hogy az ügyben eljáró magyar bíróság a német kollíziós jog alkalmazása során az EGBGB-ben foglaltakat a BGB rendelkezéseivel együtt figyelembe vehetné, illetve a felek dán jogra utaló jogválasztását, mivel álláspontja szerint azt a BGB 1409.§-a ki is zárja.

A magyar bíróság joghatóságát illetően a felek között jogvita nem volt.

Az első fokon eljáró magyar helyi bíróság⁴² a felperes keresetét elutasította.

³⁹ BGB § 1410 Form: Der Ehevertrag muss bei gleichzeitiger Anwesenheit beider Teile zur Niederschrift eines Notars geschlossen werden.

⁴⁰ EGBGB Art. 15. (1) Die güterrechtlichen Wirkungen der Ehe unterliegen dem bei der Eheschließung für die allgemeinen Wirkungen der Ehe maßgebenden Recht.

⁴¹ BGB § 1409 Beschränkung der Vertragsfreiheit: Der Güterstand kann nicht durch Verweisung auf nicht mehr geltendes oder ausländisches Recht bestimmt werden.

⁴² PKKB

Ítéletében megállapította, hogy a magyar állampolgárságú felperes és a brit állampolgár alperes 1987-ben Dániában kötöttek házasságot. Ezen időpontban és azt megelőzően is az alperes bejelentett lakóhelye Dániában, míg felperesé Magyarországon volt. A felek a házasságkötés napján dán ügyvéd által okiratba foglalt – dán nyelvű – házassági szerződést kötöttek, amelyek a felek kérelme alapján be is jegyezték a dán helyi bíróság vagyonjogi nyilvántartásába.

A felek e házassági vagyonjogi szerződésben kizárták a közös vagyon keletkezését, és vagyonekülönítésben állapodtak meg oly módon, hogy a házasság előtt szerzett vagyon, továbbá ami a házasság alatt öröklés, ajándék, keresőtevékenység vagy egyéb módon kerül a tulajdonukba, az az érintett házastárs különvagyonra marad. Ugyanez vonatkozik a kizárólagosan szerzett vagyontárgyakra, illetve azokra, amelyek ilyen vagyontárgyak helyébe lépnek. A felek ezen túlmenően kizárták a házassági vagyonközösség keletkezésének minden formáját.

A felek a házasságkötést követően artistaként dolgoztak, házasságukból két gyermek született. A munkájuk jellegéből adódóan sokat utaztak, azonban mind az első, mind az utolsó közös lakóhelyük Németországban volt. A felek házassága időközben megromlott, és 2003 óta különváltan élnek oly módon, hogy a felperes szokásosan Magyarországon, míg az alperes Németországban tartózkodik. A német helyi bíróság a felperes kérelmére a felek házasságát 2009-ben kelt és jogerőre emelkedett ítéletével felbontotta.

Az elsőfokú bíróság a joghatóságát vizsgálva kimondta, hogy a magyar nemzetközi magánjogi szabályok értelmében a házassági vagyonjogot érintő eljárásokban eljárhat a Nmj. tvr. 59.§ (2) bekezdése⁴³ alapján, mivel az egyik házastárs – jelen esetben a felperes – lakóhelye a perindításkor Magyarországon volt.

Az alkalmazandó jog kérdésével kapcsolatban megállapította, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján a Nmj. tvr. szabályait figyelembe véve a feleknek nincs, és nem is volt közös személyes joga, ezért ennek hiányában a Nmj. tvr. 39.§ (2) bekezdése⁴⁴ és a 4.§⁴⁵ alapján annak az államnak a felmerült kérdést közvetlenül rendező jogszabályait kell alkalmazni, amelynek területén házastársak utolsó közös lakóhelye volt, vagyis a német anyagi jogot.

Mindezeket figyelembe véve a keresetet elutasító érdemi döntése azon alapult, hogy a BGB. §1363 (1)⁴⁶ és §1414.⁴⁷ alapján a felek a vagyonjogi viszonyaikat a

⁴³ Nmj. tvr. 59.§ (2) bek. Házassági vagyonjogot, valamint a bejegyzett élettársak vagyoni viszonyait érintő eljárásban magyar bíróság eljárhat, ha az egyik házastárs vagy bejegyzett élettárs lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van.

⁴⁴ Nmj. tvr. 39.§ (2) bek.: Ha a házastársak személyes joga az elbírálás idején különböző, utolsó közös személyes jogukat, ennek hiányában annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén a házastársaknak utoljára közös lakóhelyük volt.

⁴⁵ Nmj. tvr. 4.§ : Ha e törvényerejű rendelet értelmében külföldi jogot kell alkalmazni, az alkalmazandó külföldi jognak a felmerült kérdést közvetlenül rendező szabályai irányadók. Ha azonban a külföldi jog a felmerült kérdésben a magyar jogra utal - e szabály figyelembevételével -, a magyar jogot kell alkalmazni.

⁴⁶ BGB §1363 (1) Die Ehegatten leben im Güterstand der Zugewinnngemeinschaft, wenn sie nicht durch Ehevertrag etwas anderes vereinbaren.

törvényi szerzeményi közösségi helyzettel szemben a BGB. §1408.⁴⁸ szerint házassági szerződéssel oly módon rendezték, hogy vagyonekülönítésben állapodtak meg. Emiatt az alperes a BGB. §1379.⁴⁹ alapján nem kötelezhető a vagyonközösségre hivatkozással a vagyona tekintetében nyilatkozattételre, továbbá a BGB. §1378⁵⁰ alapján a házassági vagyonközösség végén a felperest nem illeti meg az esetleges vagyongyarapodás kapcsán ráeső értékkiegyenlítés, azaz az ún. Zugewinn.

Kifejtette, hogy a BGB §1410⁵¹ és a Beurkundungsgesetz, valamint a BGB. §125⁵² rendelkezéseivel szemben alakilag érvényes a felek írásba foglalt – Dániában kötött – házassági vagyoni jogi megállapodása, annak ellenére, hogy azt nem foglalták közjegyzői okiratba.

A magyar elsőfokú bíróság ugyanis azon az állásponton volt, hogy az alaki kötöttségek megsértése miatti semmisség német anyagi jog szerinti jogkövetkezményének alkalmazási lehetőségét a Nmj. tvr. 39.§ (2) bekezdésén⁵³ túl a felek közös személyes joga hiányában a Nmj. tvr. 29.§ (2) bekezdése⁵⁴

---

⁴⁷ BGB §1414 Schließen die Ehegatten den gesetzlichen Güterstand aus oder heben sie ihn auf, so tritt Gütertrennung ein, falls sich nicht aus dem Ehevertrag etwas anderes ergibt. Das Gleiche gilt, wenn der Ausgleich des Zugewinns ausgeschlossen oder die Gütergemeinschaft aufgehoben wird.

⁴⁸ BGB §1408 (1) Die Ehegatten können ihre güterrechtlichen Verhältnisse durch Vertrag (Ehevertrag) regeln, insbesondere auch nach der Eingehung der Ehe den Güterstand aufheben oder ändern.

⁴⁹ BGB §1379 Auskunftspflicht: (1) Ist der Güterstand beendet oder hat ein Ehegatte die Scheidung, die Aufhebung der Ehe, den vorzeitigen Ausgleich des Zugewinns bei vorzeitiger Aufhebung der Zugewinnsgemeinschaft oder die vorzeitige Aufhebung der Zugewinnsgemeinschaft beantragt, kann jeder Ehegatte von dem anderen Ehegatten 1.) Auskunft über das Vermögen zum Zeitpunkt der Trennung verlangen; 2.) Auskunft über das Vermögen verlangen, soweit es für die Berechnung des Anfangs- und Endvermögens maßgeblich ist. Auf Anforderung sind Belege vorzulegen. Jeder Ehegatte kann verlangen, dass er bei der Aufnahme des ihm nach § 260 vorzulegenden Verzeichnisses zugezogen und dass der Wert der Vermögensgegenstände und der Verbindlichkeiten ermittelt wird. Er kann auch verlangen, dass das Verzeichnis auf seine Kosten durch die zuständige Behörde oder durch einen zuständigen Beamten oder Notar aufgenommen wird. (2) Leben die Ehegatten getrennt, kann jeder Ehegatte von dem anderen Ehegatten Auskunft über das Vermögen zum Zeitpunkt der Trennung verlangen. Absatz 1 Satz 2 bis 4 gilt entsprechend.

⁵⁰ BGB §1378 Ausgleichsforderung: (1) Übersteigt der Zugewinn des einen Ehegatten den Zugewinn des anderen, so steht die Hälfte des Überschusses dem anderen Ehegatten als Ausgleichsforderung zu. (2) Die Höhe der Ausgleichsforderung wird durch den Wert des Vermögens begrenzt, das nach Abzug der Verbindlichkeiten bei Beendigung des Güterstands vorhanden ist. Die sich nach Satz 1 ergebende Begrenzung der Ausgleichsforderung erhöht sich in den Fällen des §1375 Absatz 2 Satz 1 um den dem Endvermögen hinzuzurechnenden Betrag.(3) Die Ausgleichsforderung entsteht mit der Beendigung des Güterstands und ist von diesem Zeitpunkt an vererblich und übertragbar. Eine Vereinbarung, die die Ehegatten während eines Verfahrens, das auf die Auflösung der Ehe gerichtet ist, für den Fall der Auflösung der Ehe über den Ausgleich des Zugewinns treffen, bedarf der notariellen Beurkundung; §127a findet auch auf eine Vereinbarung Anwendung, die in einem Verfahren in Ehesachen vor dem Prozessgericht protokolliert wird. Im Übrigen kann sich kein Ehegatte vor der Beendigung des Güterstands verpflichten, über die Ausgleichsforderung zu verfügen.

⁵¹ BGB §1410 Form: Der Ehevertrag muss bei gleichzeitiger Anwesenheit beider Teile zur Niederschrift eines Notars geschlossen werden.

⁵² BGB §125 Nichtigkeit wegen Formmangels: Ein Rechtsgeschäft, welches der durch Gesetz vorgeschriebenen Form ermangelt, ist nichtig. Der Mangel der durch Rechtsgeschäft bestimmten Form hat im Zweifel gleichfalls Nichtigkeit zur Folge.

⁵³ Nmj. tvr. 39.§ (2) bekezdés: Ha a házastársak személyes joga az elbírálás idején különböző, utolsó közös személyes jogukat, ennek hiányában annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén a házastársaknak utoljára közös lakóhelyük volt.

⁵⁴ Nmj. tvr. 29.§ (2) bekezdés: Ha a szerződés a szerződésre vonatkozó jog szerint (25-28. §) alaki okokból nem érvényes, a bíróság a szerződést érvényesnek tekinti, amennyiben az eljáró bíróság államának vagy annak

szerinti in favor validatis rendelkezést segítségül hívva, a locus regit actum elvének figyelembe vételével lehet elbírálni, különben az érvényesen létrejött vagyoni jogi hatások, illetve a megszerzett jogok védelemben nem részesülnének, amely méltánytalan eredményre vezetne.

Mivel a házassági szerződés megkötése helye és ideje szerinti dán jog nem tartalmazott olyan rendelkezést, hogy a felek közötti házassági szerződés csak közjegyzői okirati formában válik érvényessé, megkérdőjelezhető kizárólag a BGB vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazása. A német nemzetközi magánjog ugyanis elfogadja a vissza- és továbbutalás intézményét, a házassági vagyoni jogi szerződés alakítás miatti semmisségét a BGB vonatkozó rendelkezésein kívül az EGBGB 11. cikk. 1-3. bekezdéseire⁵⁵ is figyelemmel kell elbírálni.

Eszerint a házassági szerződés alakilag érvényes, ha a szerződéskötés helye szerinti alaki kötöttségeknek megfelel. Mindezek alapján a perbeli esetben a BGB kizárólagosan nem alkalmazható, ugyanis amennyiben a szerződés alakítás miatti semmisségének kérdése az EGBGB 11. cikke szerinti rendelkezés figyelembe vétele nélkül, kizárólag a német anyagi jog szerint kerülne elbírálásra, ahhoz a méltánytalan eredményre vezetne, hogy a felek között 1987-ben Dániában, az akkori hatályos dán jogszabálynak⁵⁶ megfelelően, érvényesen létrejött házassági szerződés az elbírálásra irányadó jogrendszer megváltozása miatt visszamenőlegesen minősülne érvénytelennek, és sértené a házastársaknak az érvényesen létrejött házassági szerződés alapján megszerzett jogait.

Úgy ítélte meg, hogy a fentiekre figyelemmel az EGBGB fent említett 11. cikkét segítségül hívva a magyar bíróság az alkalmazandó német jog alapján a német közjegyzői okiratba foglalt házassági szerződéssel egyenértékűnek tekintheti a dán jogszabályok alapján nem közokiratba foglalt, de a német közjegyzői okirat jellemzőivel rendelkező házassági szerződést. Emiatt a felek között Dániában kelt szerződés alakítások miatti semmisségét nem tudta megállapítani.

Az elsőfokú bíróság a felperes másodlagos keresetében foglaltakat sem tartotta megalapozottnak a BGB §121 (2) bekezdésére⁵⁷ és a §124 (3) bekezdésére⁵⁸ visszautalva, mivel az 1987-ben kötött házassági szerződés

---

az államnak a joga szerint érvényes, amelynek területén kötötték, vagy ahol a célzott joghatásoknak be kell állniuk.

⁵⁵ EGBGB Art. 11. 1) Ein Rechtsgeschäft ist formgültig, wenn es die Formerfordernisse des Rechts, das auf das seinen Gegenstand bildende Rechtsverhältnis anzuwenden ist, oder des Rechts des Staates erfüllt, in dem es vorgenommen wird. (2) Wird ein Vertrag zwischen Personen geschlossen, die sich in verschiedenen Staaten befinden, so ist er formgültig, wenn er die Formerfordernisse des Rechts, das auf das seinen Gegenstand bildende Rechtsverhältnis anzuwenden ist, oder des Rechts eines dieser Staaten erfüllt. (3) Wird der Vertrag durch einen Vertreter geschlossen, so ist bei Anwendung der Absätze 1 und 2 der Staat maßgebend, in dem sich der Vertreter befindet.

⁵⁶ A házasság joghatásairól szóló 1925. évi 56. számú törvény

⁵⁷ BGB §121 (2) Die Anfechtung ist ausgeschlossen, wenn seit der Abgabe der Willenserklärung zehn Jahre verstrichen sind.

⁵⁸ BGB §124 (3) Die Anfechtung ist ausgeschlossen, wenn seit der Abgabe der Willenserklärung zehn Jahre verstrichen sind.

tévedés, szándék hiányára hivatkozva a jognyilatkozat megtételétől számított 10 éven túl nem támadható meg.

Az ítélet ellen a felperes fellebbezett, amelyben kérte, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú ítélet megváltoztatásával adjon helyt keresetének.

Fellebbezésében arra hivatkozott, hogy a magyar nemzetközi magánjog kollíziós szabályai szerint a perbeli esetben a német anyagi jogot – ennek megfelelően a BGB-t – kell alkalmazni, mert ez a jogviszonyt közvetlenül rendező jog. Nincs lehetőség a német nemzetközi magánjogi rendelkezésekre történő átlépésre, mert az nem szabályozza közvetlenül a vitatott kérdést. A BGB §1410-a alapján a házassági szerződést közjegyzői okiratba kell foglalni, ez azonban a perbeli esetben nem történt meg, tehát a szerződés a német jog alapján semmis. Emiatt a magyar elsőfokú bíróság ítélete téves és megalapozatlan, téves az EGBGB 11. cikk alkalmazása miatt, amely nem tartalmaz közvetlen anyagi jogi szabályt a Dániában megkötött szerződés alaki érvényességére, továbbá az érdemi döntés egyoldalúan az alperes érdekeit szolgálja. Álláspontja szerint nem tartozik a bíróság feladatkörébe azon célkitűzés érvényesítése, hogy a német bíróság előtti perindítással azonos eredményre kell vezetnie jelen eljárásnak is. Ezzel ugyanis a magyar bíróság kizárná a „forum shopping” nemzetközileg elfogadott gyakorlatát, azaz a perindítás helyével az ügyfelek kiválaszthatják a kedvezőbb elbírálást lehetővé tevő anyagi jogot. Ugyanakkor a német jogalkalmazási gyakorlat nem zárja ki azt, hogy a durva jogtalanságok kiküszöbölése érdekében még a dán szerződés érvényességének elfogadása esetén is követelhető legyen a felperes részéről a vagyontkiegyenlítés.

A Fővárosi Törvényszék, mint másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta, jogi indokolását azonban részben módosította.

A felperes fellebbezésében foglaltakat annyiban osztotta, hogy megállapította, hogy a Nmj. tvr. 4.§ megfelelő értelmezésével az alkalmazandó anyagi jog a szerződés érvényességének kérdését közvetlenül szabályozó német polgári törvénykönyv (BGB), és az elsőfokú bíróság álláspontjával szemben az EGBGB 11. cikkének rendelkezései nem alkalmazhatóak. Leszögezte, hogy a magyar bíróság előtt indított jelen perben a bíróság a Nmj. tvr. 4.§ szövegezésében a közvetlenül alkalmazandó jogra utalás miatt csak egy anyagi jogrendszerbe tud átlépni, ami a német vagyontjog. A magyar Nmj. tvr. jelenlegi szövegezése alapesetben nem teszi lehetővé a magyar bíróság számára a harmadik jogrendszerbe történő továbblépést.

Ugyanakkor a szerződés alaki érvényességének vizsgálatakor nem lehet mellőzni a perindítás idején hatályos Nmj. tvr. 30.§ (3) bekezdésének rendelkezését, amely szerint, ha a szerződés az alkalmazandó jog szerint alaki okból nem érvényes, a bíróság a szerződést érvényesnek tekinti, ha az eljáró bíróság államának vagy annak az államnak a joga szerint érvényes, amelynek a területén kötötték, vagy ahol a célzott joghatásoknak be kell állniuk. Ezen szakaszban foglaltak alkalmazásának lehetőségét azon jogi tény teremti meg, hogy a házassági vagyontjogi szerződés is a kötelem egy típusa, így erre a

szerződésfajta is alkalmazni kell – a Nmj. tvr. Családi jogról szóló VII. fejezetében speciálisan nem szabályozott kérdésekben – a Nmj. tvr szerződéses kötelmi jogra vonatkozó, általános rendelkezéseit.

A felek Dániában kötött – ügyvéd által ellenjegyzett és a dán helyi bírósági nyilvántartásba vett – szerződését a másodfokú bíróság szerint mind a német, mind a dán és a magyar jog szerint érvényesnek kell tekinteni. A német anyagi jog szerinti érvényességet a német bírói gyakorlatra, egy a német Legfelsőbb Bíróság – 1981.02.16. napján II. ZB 8/80. számon hozott [a Beck.OK: kommentárban EGBGB, Art. 11. számszám: 35-37. alatt közzétett] – döntésére alapította, miszerint a külföldön kötött szerződést német közjegyző előtt kötött, érvényes szerződésnek kell elismerni, ha az eljáró jogász képzése és rangja hasonlít a német közjegyzőé. A másodfokú bíróság tényként fogadta el, hogy az európai uniós jogharmonizációt végrehajtó, uniós tagállam Dániában az ügyvédekre vonatkozó szabályozásnak megfelelően praktizáló ügyvéd a német közjegyzővel hasonló rangúnak és képzettségűnek tekinthető. A felek közötti megállapodás érvényességét erősítette az a tény is, hogy a felek közötti házastársi vagyoni vitában korábban eljáró német bíróságok előzetes állásfoglalásban jelezték, hogy a szerződés érvényességének megtámadása nem vezetne eredményre. Itt utalt az iratok közt elfekvő német helyi bíróság a felperes perköltség-kedvezmény iránti kérelmét elutasító döntésére, miszerint a felperes által tervezett jogérvényesítésnek az akkori tény és vitaállás alapján nem volt ésszerű kilátása a sikerre. A német fellebbviteli bíróság az ügyre vonatkozó nyilvános döntéselőkészítő tájékoztatójából, és határozatából egyértelműen megállapítható, hogy a következő német ítélkezési gyakorlat szerint a német bíróságok a felek szerződésére az EGBGB 15. cikke alapján a dán jogot alkalmazzák, és álláspontjuk szerint szóba sem kerülhet a német vagyoni jog alkalmazása.

A másodfokú bíróság rámutatott arra, hogy amennyiben a német jog szerint a felek szerződése alaki okból érvénytelen lenne, a Nmj. tvr. 33.§ (3) bekezdését – számelírás miatt helyesen 30.§ (3) bekezdését – kellene alkalmazni. Ez esetben pedig a felek szerződése mind a szerződés megkötésének helye szerinti dán, mind az eljáró magyar bíróság államának joga – a Csjt. 27.§ (3) bekezdése⁵⁹ – szerint alakilag érvényesnek tekintendő.

A másodfokú bíróság indokolásában kifejtette, hogy a perbeli esetben a szerződés érvényességének elbírálása során figyelemmel volt a jogállamiság és jogbiztonság alappilléreire, ezen belül a szerződéses akarat komolyságának követelményére, a forgalombiztonság védelmének általános, a nemzetközi magánjogi szabályozás teljességén átívelő elvekre. „Ezek a házassági vagyoni megállapodásokra is ki kell, hogy terjedjenek. A házassági vagyoni megállapodást megkötő felek a többi szerződéses kapcsolatban résztvevő

---

⁵⁹ A házasságról, családról és gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 27.§ (3) bekezdés: A szerződés érvényességéhez annak közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges. Ez a rendelkezés nem vonatkozik ingó dolgok ajándékozására, ha az ajándék átadása megtörtént, valamint az életközösség megszakadása után a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában létrejött megállapodásra.

felekhez képest nem kerülhetnek sem hátrányosabb, sem előnyösebb helyzetbe a szerződések alakiságának nemzetközi magánjogi megítélése szempontjából. A nemzetközi magánjogi szabályozás viszonylag egységesen és konzekvensen törekszik arra, hogy a szerződő felek és a velük kapcsolatba kerülő harmadik személyek számára biztonságos és kiszámítható, azonos elveken nyugvó szabályozást alakítson ki és alkalmazzon. Erre utal a magyar Nmj. tvr. és a német EGBGB harmonizáló szabályrendszere a szerződések alaki érvényességének a szerződéskötés helyének joga szerinti megítéléséről. Kétségtelen, hogy a szerződéskötés helye szerinti jog konzekvens alkalmazása ebben a kérdésben – a felperesi állítást részben elfogadva – korlátozhatja a „forum shopping” érvényesülését, de az alapelvek konkurálásából egyértelműen a forgalombiztonság, a szerződések biztonsága, a magánjog alapjainak stabilitása az erősebb védelmet élvező követelmény.”⁶⁰

VI. Harmonizáció pro és kontra

A fenti példát felhasználva végezzünk egy gondolatkísérletet azzal a feltételezéssel, hogy az ügyben alkalmazni kellett volna egy, a Róma IV. rendeletjavaslatnak megfelelő uniós rendeletet, és nézzük meg, hogy az milyen joghatással járt volna a per kimenetelére.

Noha nem volt vitatott a felek között a magyar bíróság joghatósága, kezdjük mégis ezzel a kérdéssel, hiszen a Róma IV. rendelet erre vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz majd.

Tény, hogy a peres felek közötti házasságot a német helyi bíróság bontotta fel, hiszen a Brüsszel II.a. rendelet 3. cikk (1) bekezdése alapján ez a fórum is joghatósággal rendelkezett az ügyben, mivel a házastársak legutóbbi szokásos tartózkodási helye ott volt, és az alperes férj még mindig ott tartózkodik.

A Róma IV. rendeletjavaslatának 4. cikke miatt ez a bíróság is eljárhatott volna a keresettel kapcsolatos házassági vagyoni rendszert érintő kérdésekben, azonban ennek előfeltétele a házastársak írásbeli, keltezéssel ellátott beleegyezése lett volna.

Természetesen a Brüsszel II.a. rendelet 3. cikke alapján a magyar bíróságok is eljárhattak volna a házasság felbontása kérdésében, a fórumok közötti választás joga a perindításkor a felperest illeti meg.

Amennyiben a felperes a perbeli esethez hasonlóan úgy döntött volna, hogy a német bíróságnál indítja meg a házasság felbontását, és a házastársak nem adtak volna a Róma IV. rendelet 4. cikke szerinti közös írásbeli beleegyezést a házassági vagyoni vitájuk német bíróság előtti elbírálására, ez esetben is nagy valószínűséggel a német fórum járt volna el, mivel a perindításkor a feleknek nem volt közös állampolgársága és domicile-ja, és már közös szokásos

---

⁶⁰ Idézet a Fővárosi Törvényszék ítélete indokolásának 5. oldal második bekezdéséből

tartózkodási helye sem, továbbá az alperes szokásos tartózkodási helye Németországban volt.⁶¹

A magyar bíróság csak akkor járhatott volna el a felek házassági vagyoni vitájában, ha a felperes Magyarországon indította volna meg a házasság felbontása iránti pert, és a felek írásban beleegyeztek volna a fórum e kérdéssel kapcsolatos joghatóságába.⁶²

Mint már fent részleteztem, a Róma IV. rendeletjavaslata alapján a feleknek lehetősége lesz az alkalmazandó jog megválasztására is. Ehhez kapcsolódóan megállapodhatnak elvileg abban is, hogy azon tagállam bíróságai, amelynek jogát a házassági vagyoni rendszerükre alkalmazandó jogként választották meg, eljárhassanak a házassági vagyoni rendszerüket érintő kérdésekben bizonyos feltételek fennállta esetén. Ez a rendelkezés azonban jelen esetben irreleváns, hiszen a felek nem éltek a jogválasztással a szerződésükben.

A felek házassági vagyoni vitájában eljáró német – esetlegesen magyar – bíróságnak az alkalmazandó jog megválasztása hiányában a jelenleg rendelkezésünkre álló tényállási elemeket mérlegelve, a Róma IV. rendeletjavaslat 17. cikke a.) pontja alapján – álláspontom szerint – a német jogot kellene alkalmazni, mivel ott volt a házastársak házasságkötés utáni első közös szokásos tartózkodási helye.

Mivel a Róma IV. rendeletjavaslat 24. cikke kimondja, hogy valamely állam e rendelet szerint alkalmazandó anyagi joga alatt az adott államban hatályban lévő jogszabályokat kell érteni, a nemzetközi magánjogi jogszabályok kizárásával, elvileg a német fórum előtt is felmerülhetne az EGBGB 11. cikkében lévő kiegészítő szabály alkalmazhatóságának kérdése a Dániában kötött házassági szerződés alakításának megítélése során.

Itt segít azonban a jogalkalmazónak a Róma IV. rendeletjavaslat 20. cikke, amely a házassági szerződés formájára alkalmazandó jogról szól, és aszerint a házassági szerződést a házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jog vagy a házassági szerződés megfogalmazásának helye szerint állam joga határozza meg. A rendelkezés kimondja azt is, hogy a fentiek ellenére a házassági szerződésnek írásban kell készülnie keltezéssel és a házastársaknak alá kell azt írniuk, továbbá, ha a két házastárs e házassági szerződés megkötésekor közös szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam joga további alaki feltételeket ír elő a házassági szerződésre vonatkozóan, e feltételeket tiszteletben kell tartani.

Noha a házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jog a német, amely közjegyző által szerkesztett okirati formát kíván meg ez esetben, a házassági szerződést a felek Dániában fogalmazták meg, amely csak ügyvéd által ellenjegyzett írásbeli alakítást kívánt meg, továbbá bejegyzését a bíróság által vezetett házassági szerződési könyvbe. A felek a perbeli szerződést mindketten alá is írták, és keltezéssel is el volt látva. A házassági szerződés megkötésekor a

---

⁶¹ Brüsszel II.a. rendelet 3. cikk (1) bekezdés

⁶² Róma IV. rendeletjavaslat 5. cikk 1. pont

feleknek nem volt közös szokásos tartózkodási helye, így esetleges további alaki feltételeket nem is kell figyelembe venni a jogkérdés megítélése során.

Emiatt bármely eljáró – akár a német, akár a magyar – bíróság a fentiek alapján elvileg arra a döntésre jutott volna, hogy a vitatott perbeli szerződés érvényes, és a felperes által hivatkozott, alakiság megsértése miatti semmisség jogkövetkezményei nem alkalmazhatóak.

Szerintem az ismertetett javaslatból, és a fenti levezetésből is kitűnik, hogy a felek házassági vagyoni vitája – még a felek jogválasztásának hiányában is – egyértelműen kiszámíthatóbb kimenetelű, ami nagyban egyszerűsíti a jogalkalmazók feladatát, és akár a perek számának csökkenésével járhat.

Az alkalmazás során azonban problémát jelenthet, hogy a tagállamok vagyoni rendszerei között lényeges különbségek vannak, így előfordulnak vagyonegyesítő rendszerek, vagyonekülönítő rendszerek, de olyanok is, amelyek kombinálják a vagyonekülönítő és a szerzeményi közösségen alapuló rendszert.⁶³ A javaslat szerinti jogválasztási lehetőség miatt nagyon fontos, hogy a felek pontosan tisztában legyenek azzal, hogy a döntés anyagi jogi szempontból milyen következményeket hordoz magában. Ezt tartalmazza többek között az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2011.09.21-én, a javaslattal összefüggésben előterjesztett véleménye is, miszerint szorgalmazzák az ingyenes technikai és jogi segítőközpontokból álló európai hálózat létrehozását annak érdekében, hogy a párok tudatosan, megfelelő információk birtokában gyakorolhassák jogaikat.⁶⁴

Megfelelő információk nélkül ugyanis a jogválasztás gyakorlása olyan veszélyeket hordoz magában, hogy a perekben előkérdésként merül majd fel az ezzel kapcsolatos jognyilatkozat érvényességének megtámadása a kevésbé tudatos és informált fél részéről, amikor rájön, hogy ő mégsem azt a „lovat” akarta.

Ez a rendeletjavaslat azonban – a Róma III. rendelet 6. cikkével szemben – hallgat arról, hogy a jogválasztásról szóló megállapodás vagy valamely megállapodási feltétel fennállását és érvényességét melyik anyagi jog határozza meg. Sajnos csak az alkalmazandó jog megválasztásának alaki szabályairól, továbbá a házassági szerződés formájára alkalmazandó jogról rendelkezik, azt kimondva, hogy a házassági szerződést a házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jog vagy a házassági szerződés megfogalmazásának helye szerint állam joga határozza meg, de a házassági szerződésnek mindenképpen írásban kell készülnie keltezéssel és a házastársak aláírásával ellátva. Emiatt a jogválasztásról szóló jognyilatkozat érvényességének megtámadása esetén szerintem az eljáró bírónak még azt is el kellene döntenie, hogy melyik jog alapján bírálendő el az előkérdés.

---

⁶³ Wopera i.m. 219. és függelék 326.

⁶⁴ Wopera i.m. 237.

A Róma III. rendelethez hasonlóan itt is felmerülhetnek majd a közrendi klauzula és az imperatív rendelkezések alkalmazásával kapcsolatos problémák.

A javaslat 22. cikke szerint az uniós jogszabály rendelkezései nem sérthetik azon imperatív rendelkezések alkalmazását, amelyek betartását valamely ország a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából döntő fontosságúnak ítél, és megköveteli a hatálya alá tartozó valamennyi tényállásra történő alkalmazását, függetlenül attól, hogy e rendelet a házassági vagyoni jogi rendszerre mely jog alkalmazását írja elő. A közrendi klauzula emellett kimondja, hogy a rendeletben meghatározott jog valamely rendelkezésének alkalmazása csak abban az esetben tagadható meg, ha az ilyen alkalmazás nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának közrendjével.

A probléma abban gyökerezik, hogy a rendeletjavaslat hatálya csak a házassági vagyoni jogi rendszerekre alkalmazandó, és természetesen nem terjed ki a házasság érvénytelenségére (nem létezésére). A házassági vagyoni jogi rendszert azonban maga a házasság hozza létre, és miután több tagállamban⁶⁵ is lehetséges az egyneműek házassága, előfordulhat olyan helyzet, hogy joghatósági okok folytán annak a tagállami bíróságnak kellene eldöntenie az azonos nemű felek házassági vagyoni jogi vitáját, ahol ez a jogintézmény nem is létezik.

A bíróságok ugyanakkor nem alkalmazhatnak a közrenddel kapcsolatos kivételt egy másik állam joga rendelkezésének figyelmen kívül hagyása céljából, ha ez sértené az Európai Unió Alapjogi Chartáját és különösen annak 21. cikkét⁶⁶, amely a megkülönböztetés minden formájának tilalmáról rendelkezik.

Mivel a házasság érvényességét a felek személyes joga alapján kell elbírálni, amelynek eldöntése jellemzően személyállapoti perre tartozik, és a házassági vagyoni jogi per önállóan is elindítható, kérdéses, hogy közrendre vagy közérdekre hivatkozással megtagadható-e azonos nemű házaspárok házassági vagyoni jogi vitájának elbírálása csak azért, mert az adott tagállamban jogi paradoxonnak minősül. A válasz valószínűleg nemleges, hiszen a rendelet különben egyetemesen nem lesz alkalmazható, a kérdésre adandó válasz azonban jelenleg még nem látható előre.

A rendelet ellen szólhat még az is, hogy egyre több esetben kell majd külföldi jogot alkalmazni, amely hosszadalmas és nehézkes lehet, és sok esetben a tetemes fordítási díjak miatt többletköltséggel fog járni a felek, vagy az eljáró fórum számára. Ezt közös európai uniós – lényeges, tagállami belső

---

⁶⁵ Belgium, Hollandia, Spanyolország, Svédország, Portugália

⁶⁶ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2007/C 303/01) 21. cikk: (1) Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés. (2) A Szerződések alkalmazási körében és az azokban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő minden megkülönböztetés.

jogszabályokat tartalmazó, állandóan frissített – jól kezelhető adatbázissal⁶⁷, továbbá jogalkalmazóknak – elsősorban bírácoknak – szóló szaknyelvi és külföldi jog értelmezését segítő képzésekkel lehetne némileg segíteni.

VII. Összefoglaló

A „2010. évi jelentés az uniós polgárságról: Az uniós polgárok jogainak érvényesítése előtt álló akadályok lebontása” című 2010. október 27-én elfogadott dokumentumban az Európai Unió Bizottság azt állapította meg, hogy a nemzetközi párok tulajdonhoz fűződő jogaival kapcsolatos bizonytalanságok jelentik azokat a főbb akadályokat, amelyekkel a polgárok mindennapi életükben uniós jogaik nemzeti határokon átnyúló gyakorlása során még mindig szembesülnek.⁶⁸ Ezek túlnyomórészt a házasságok vagyoni jogi hatásait szabályozó anyagi jog szerint és a nemzetközi magánjog szerint alkalmazandó szabályok jelentősen eltéréseiből adódnak, mint arra már fentiek is utaltak.

A Róma IV. rendeletjavaslat fő célja, hogy olyan egyértelmű jogi keretet hozzon létre az Európai Unióban, amely magában foglalja a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározását és a házassági vagyoni jogi rendszerekre alkalmazandó jogot, valamint megkönnyítse a határozatok és jogi aktusok tagállamok közötti mozgását. A javaslat jelenlegi szövegezése több éves széles körű konzultáció és hatásvizsgálat eredményeként született meg, és célkitűzései csak a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó közös szabályok formájában valósíthatók meg. E szabályoknak azonosnak kell lenniük ahhoz, hogy jogbiztonságot és kiszámíthatóságot biztosíthassanak a polgárok számára. Az ismertetett javaslat megfelel az arányosság elvének, mivel szigorúan a célkitűzések eléréséhez szükséges mértékre korlátozódik. A javaslat nem hangolja össze a tagállamok házassági vagyoni jogát, és nem érinti a tagállamok házassági vagyoni jogi rendszereinek megszüntetéséből fakadó adóügyi kérdéseket sem. Várhatóan a javaslat a polgárokra egyáltalán nem ró pénzügyi vagy igazgatási terhet, az érintett nemzeti hatóságokra pedig csak csekély többletterheléssel jár.⁶⁹

Szintén javára írható, hogy várhatóan nem érinti sem az Európai Unió Alapjogi Chartájában a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához való jogot (7. cikk), valamint a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot (9. cikk) az e jogok gyakorlását szabályozó tagállami jogszabályok szerint. Ugyanakkor megerősíti a Charta 17. cikkében előírt tulajdonhoz való jogot, és a pár teljes vagyonára alkalmazandó jog kiszámíthatóság lehetővé teszi, hogy a házastársak hatékonyabban érvényesíthessék tulajdonhoz való jogukat.⁷⁰

⁶⁷ Jelenleg is létezik az Európai Igazságügyi Portál Jog/tagállami jog/ N-lex adatbázisa, de gyakorlati alkalmazásáról még kevés a tapasztalat

⁶⁸ Róma IV. rendeletjavaslat 1.1. Háttér-információk

⁶⁹ Róma IV. rendeletjavaslat 2. Konzultáció eredménye – hatásvizsgálat, 3. Javaslat jog elemei

⁷⁰ Róma IV. rendeletjavaslat 3.4. Az alapvető jogokra gyakorolt hatás

A joghatósági szabályok összehangolása jelentősen egyszerűsíteni fogja az eljárásokat, mivel közös kollíziós szabályok alapján lehetővé teszi a házassági vagyoni jogi rendszerrel kapcsolatos ügyben eljáró, hatáskörrel rendelkező bíróság meghatározását. A házasság felbontásával, a különválással, a házasság érvényesítésével vagy hagyatéki eljárás lefolytatása érdekében megkeresett bíróságok joghatóságának – az Unió létező vagy jövőbeni jogi aktusainak alkalmazásával – az e keresetekkel kapcsolatos házassági vagyoni jogi rendszerekre történő kiterjesztése lehetővé teszi a polgárok számára, hogy helyzetük valamennyi vonatkozásáról ugyanaz a bíróság döntsön.⁷¹

A kollíziós szabályok harmonizálása azáltal jelentősen egyszerűsíti majd az eljárásokat, hogy a tagállamok meglévő nemzeti kollíziós szabályai helyébe lépő egységes szabályok alapján lehetővé teszi a polgárok számára az alkalmazandó jog meghatározását.

Végül pedig, a bírósági határozatok elismerésével és végrehajtásával kapcsolatban javasolt szabályok megkönnyítik e határozatok tagállamok közötti mozgását.

Mindezekre figyelemmel azt hiszem, hogy a címben felvetett kérdést – az előző pontban említett problémák kiküszöbölése esetén – igennel válaszolhatjuk meg.

---

⁷¹ Róma IV. rendeletjavaslat 4.2. Egyszerűsítés

Kruppa Kamilla
Büntetőeljárásjogi Tanszék
Témavezető: Dr. Erdei Árpád professor emeritus

Akutagawa szamurája¹ **- gondolatok az igazság természetéről a** **büntetőeljárással összefüggésben -**

*„Miért ne hinnénk abban, ami bennünk él...
 És miért ne élénk annak bűvöletében, amiben
 hiszünk?”*

(Akutagawa Ryūnosuke)

„Fukai, fukai mori no oku ni...”²

A bozótmélyben némán fekszik a szamuráj. Álmodás nélkül álmodó szamuráj, akinek tudata valahol az örökkévalóság képlékeny anyagával eggyé váltan lebeg, és onnan többé már nem tér ide vissza. A mellkasán ejtett sebből kicsorduló vér nyomai azonban szavak és hangok nélkül beszélnek. Megelevenedett igazságok a valóság peremére szorítva: várják azt, aki képes magába fogadni lényüket s formát adva nekik, világot építeni belőlük.

De mi az igazság ebben a valóságban? S hogyan kell rátalálni annak, aki hordozni szeretné?

1. A büntetőeljárás sajátos megismerési folyamat, „amelyre jellemző a haladás az érzékitől a gondolatihoz, a jelenségtől a lényeghez... Helytelen azonban a büntetőeljárást, mint megismerési folyamatot valahogy sablonosan azonosítani a gnoszeológiában ábrázolt megismerési folyamattal. Ez ugyan a büntetőeljárásban végig és többszörösen jelen van: a nyomozó, a szakértő, az ügyész, a védő, a bíró megismerésében, jelen van az egyes tények és az egész ügy megismerésében is. A büntetőeljárás, mint jogi processzus e szerint felfogható megismerési folyamatként is, de ennek keretei, fázisai, periodizációja sajátos.”³ Mivel – a jogirodalomban elfogadott nézet szerinti tárgya⁴ alapján – a

¹ AKUTAGAWA Ryūnosuke (1896-1927): japán író és műfordító. *A bozótmélyben* című novellájának középpontjában egy haláleset áll. A novella kizárólag vallomások láncolatából áll, és írója nem ad választ arra, mi történt a szamurájjal? E novella, valamint AKUTAGAWA *A vihar kapujában* című másik elbeszélése alapján KUROSAWA Akira 1950-ben rendezett filmet *A vihar kapujában* címmel.

² A DO AS INFINITY, japán együttes *Fukai Mori* című dalának kezdő sora. („Mély, mély erdő mélyén...”).

³ KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó. Budapest. 2008. 4. kiadás 71.

⁴ Az irodalomban elfogadott tétel szerint a büntetőeljárás tárgya a büncselekmény. E nézettel viszont én nem teljesen értek egyet. Az ezzel kapcsolatos véleményemet egy másik - jelenleg még kézirat formájában lévő - tanulmányomban fejtem ki részletesen, így itt és most - figyelemmel jelen dolgozat témájára - nem szeretnék ezzel foglalkozni.

„konkrét bűncselekménynek, azaz a társadalmi valóság egy részletének a megismerése.”⁵

A büntetőeljárás gnoszeológiai kérdéseinek vizsgálatához ugyanakkor elengedhetetlen a filozófiai gyökerek ismerete és a különböző ismeretelméleti nézetek közötti választás. Bármennyire is hangsúlyozza az irodalom, hogy a filozófiai fogalmakat nem lehet minden további nélkül átültetni a büntetőeljárás elméletébe (még kevésbé a gyakorlatba), e nélkül nem lehetséges az igazság büntetőeljárásbeli problematikájának megértése.

Vagyis, ahhoz, hogy a szamuráj álmát megpillantsuk, a bozót mélyére kell mennünk.

Megismerésről oly tényekkel, jelenségekkel kapcsolatban beszélhetünk, melyek már léteznek. Függetlenül attól, hogy létrehozatalukban milyen szerepet játszott a szubjektum, illetve annak tudata, miután létrejöttek, mondhatjuk róluk, hogy különváltak, s immáron tőle függetlenül léteznek. A valóság tehát – ilyen értelemben – objektív. „Bizonyos ugyanis, hogy nem azért vagy fehér, mert mi azt gondoljuk, hogy igazán fehér vagy, hanem mert fehér vagy, azért van igazunk, amikor ezt állítjuk.”⁶ Csak a valóság, így felfogott objektív voltának elismerése teszi lehetővé, hogy megismerésről beszéljünk. A büntetőeljárásra vonatkoztatva ez azt jelenti: a bűncselekményt el kell követni ahhoz, hogy egyáltalán felmerülhessen megismerésének lehetősége. Ezen lehetőség valóra váltása a szubjektum tevékenysége, aki ily módon alkot képet az őt körülvevő világról. „A valóság megismerése összetett folyamat, ... egymást követő és egymással kölcsönösen összefüggő fokozatai: az érzéki megismerés (érzet, észlelet, képzet) és ezután a racionális megismerés (a gondolkodás, a fogalom, ítélet, következtetés formájában). [...] Hogy a tárgyak belső, mélyebb tulajdonságait, törvényeit, összefüggéseit megismerjük, meg kell haladni a közvetlen, eleven érzéki szemléletet és el kell jutni az absztrakt gondolkodásig. A gondolkodás a megismerési folyamat magasabb foka, amely tágítja és bővíti a külvilágra vonatkozó ismereteinket, absztrahál és általánosít. [...]”⁷

És ennek a folyamatnak a végén jelenik meg az igazság.

Az igazságot jellemzően nem azonosítják a valósággal, hanem egy sajátos – a valóság (objektum) és a megismerő (szubjektum) közötti – viszonyrendszeren belül értelmezik, illetve határozzák meg, mint a megismerő tevékenység eredményeként kialakuló ismereteink objektív tartalmát⁸. S miután ismereteink a külvilágban ítéletek, kijelentések formájában jelennek meg, így adódik a magától

⁵ CSÉKA Ervin: *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest. 1968. 29.

⁶ ARISZTOTELÉSZ: *Metafizika*. Kilencedik könyv. Tizedik fejezet (1051b) Lectum Kiadó. Szeged 2002 238.

⁷ KIRÁLY Tibor: i. m. 55.

⁸ FILOZÓFIAI KISLEXIKON. (Szerk. Szigeti Györgyné - Vári Györgyné - Volczer Árpád) Kossuth Könyvkiadó 1980 Ötödik kiadás. 151.

értetődő következtetés, hogy az igazság a *kijelentések tulajdonsága*.⁹ Egy kijelentés ugyanis – legalábbis e felfogás szerint – akkor igaz, ha tartalmát tekintve objektív, tehát a valósággal megegyező.

Jóllehet, nem azonosítják a két fogalmat, mégis arra törekednek, hogy az igazságot objektivizálják, ami viszont azt eredményezi, hogy a másik előfeltételét, a szubjektumot igyekeznek, mondjuk így, kiszorítani az igazságból, de legalábbis a lehető legkisebb területre korlátozni szerepét az igazságban. Mi sem bizonyítja ezt ékebben, mint az igazság büntetőeljárásban is használt *epitheton ornansa*, az „objektív”.

„Az igazságnak annyira tartozéka az objektív, hogy enélkül nincs is igazság...Az igazságban azonban a szubjektumnak is jut szerep...Nélkülük nem lehetne szó igazságról, csak valóságról...az objektív igazság jelentésében benne van, hogy az nem függ a szubjektumtól, másképp szólva, az igazság nem attól igazság, hogy azt valaki gondolja, hanem azért, mert van objektív tartalma. Az >>objektív<< az igazságnak ezt a szubjektum-fölöttiségét is kifejezi.”¹⁰ E gyakorlat mögött talán az igazság elszubjektivizál(ód)ásától való félelem húzódik meg, amelyet az „objektív igazság”, valamint a „szubjektív (tudati) igazság” fogalmainak kialakítása, illetve elterjedt használata is igazolni látszik.

A jelzők felesleges és értelmetlen volta azonnal szembetűnik, amint kicsit közelebbről is megvizsgáljuk az igazságot, illetve annak természetét.

A fenti meghatározás ugyanis csak akkor érvényes rá, ha a külvilágban való megjelenése során vizsgáljuk. Másképp szólva: az igazság a *külvilágban*, mint a kijelentések, ítéletek tulajdonsága jelenik meg, ami az objektív jelleg túlhangsúlyozását segíti elő. Mindez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az igazság, mielőtt a külvilágban megjelenne, már létrejött: a *megismerő tudatában*. Ekképp nem más az igazság, mint a *szubjektum teremtménye*. Kizárólag benne és általa létezik, tőle függetlenül soha (kiváltképp nem „fölte”). Ebből viszont egyenesen következik, hogy *minden igazság tudati*, mivel ott jön létre – a szubjektum valóság-megismerésének eredményeként. Az igazság tudati – ha tetszik, szubjektív – jellege azonban nem jelenti azt, hogy egyszersmind téves, hamis. Igazságról ugyanis kizárólag akkor beszélhetünk, ha megfelel a valóságnak, vagyis objektív.

Természetét tekintve tehát *kettős jelleggel* bír, ami létezésének két, konjunktív előfeltételéből fakad: a szubjektumból és az objektumból (valóság). Az igazság *szubjektum-függő* abban az értelemben, hogy a megismerő tudatában jön létre. Úgy is lehet fogalmazni, hogy a *tudati-elem* az igazságban annak keletkezési helyére utal. Az *objektív elem* ellenben a tartalmára vonatkozik, arra, hogy mindenkor a valósággal megegyező.

⁹ KIRÁLY Tibor: i. m. 154.

¹⁰ KIRÁLY Tibor: i.m. 155.

Az igazság két eleme tehát a következő: egy *tudati* és egy *objektív* elem. Amennyiben az első megtalálható, de az utóbbi hiányzik *képzelményről*; ha fordított helyzet áll fenn, *valóságról* beszélhetünk.

Az objektív jelző tehát szükségtelen, hisz a jég elé sem tesszük, hogy „hideg” (meleg jég híján), s így – miként azt KIRÁLY Tibor is hangsúlyozza – az igazság, amely nem tartalmaz objektívet, nem is igazság.¹¹

A szubjektív (tudati) jelző hasonló megfontolásból értelmetlen, mivel az igazság a tudat terméke (amennyiben a megismerés helyes és pontos volt). Így a „kétféle” igazság között kiemelt ellentét már maga is ellentmondás, mert amennyiben a megismerő meggyőződése a valóságról helytálló, azaz objektív, akkor az igazság. Ez jól érzékelhető a „két igazság” egymásba csúsztatásakor, amikor is azt mondja KIRÁLY Tibor, hogy „a tudati... szubjektív igazság, akkor találkozunk az objektív igazsággal, ha... amit igaznak tartunk, a valóságnak megfelel.”¹² Amit ugyanis „az ész helyesen ismer fel, az az igazság.”¹³

Ha nem felel meg a valóságnak, úgy hamisság, vagyis ilyenkor csak a tudati elem van jelen, míg az objektív hiányzik, s így ami létrejön: *képzelmény*.

	Tudati elem	Objektív elem
Képzelmény	x	
Valóság		x
Igazság	x	x

2. A szubjektum a valóságról, a világról a megismerésen keresztül alkot képet magának, mint mondtuk, s így a valóság voltaképpen csak, mint igazság¹⁴ létezik számára. „Nincs... bizonyosabb... mint ez, hogy minden, ami a megismerés számára létezik, tehát ez az egész világ, csak a szubjektumra vonatkozó objektum, a szemlélő szemlélete, egyszóval képzet... Minden, ami valaha csak volt vagy valaha lehet a világon, kikerülhetetlenül hordozza ezt a szubjektum általi meghatározottságot, és csak a szubjektum számára létezik.”¹⁵

A valóság tehát – a megismerő számára – egyet jelent az igazsággal, s így mondhatjuk, hogy az **igazság** nem más, mint **a szubjektum valóság-megismerő tevékenységének eredményeképpen, a tudatban létrejött, tartalmát tekintve objektív (valósággal egyező) tény, mely a külvilágban**

¹¹ KIRÁLY Tibor: *i. m.* 155.

¹² KIRÁLY Tibor: *i. m.* 185.

¹³ Arthur SCHOPENHAUER: *A világ mint akarat és képzet*. Első kötet. Első könyv. Európa Könyvkiadó. Budapest. 1991. 58.

¹⁴ Amit SCHOPENHAUER a következőkben képzetnek nevez, az - az én értelmezésemben - igazság.

¹⁵ Arthur SCHOPENHAUER: *i. m.* 33-34.

- mások számára is érzékelhető módon - mint a kijelentések tulajdonsága jelenik meg, és a kijelentés tartalmának valósággal való összevetése során állapítatik meg.

A tény, hogy a szubjektum számára a valóság maga az igazság, vagy épp fordítva, az igazság maga a valóság, még nem jelenti azt, hogy ne létezne a megfigyelőtől különálló, függetlenül létező valóság, hisz akkor nem lenne mit megismerni. Pontosabban, *valóság-teremtésről* beszélhetnénk, ami viszont – egy bizonyos nézőpontból szemlélve a helyzetet – teljesen megkérdőjelezné magának a büntetőeljárásnak a létjogosultságát, mert – bármily abszurd módon hat is – ezzel nem kevesebbet állítanánk, ha végigvinnénk a gondolatot, mint azt, hogy a bűncselekményt maguk a hatóságok teremtik, miközben meg akarják ismerni az azzal kapcsolatos tényeket.¹⁶

Nem célozom sem a büntetőeljárás létének, sem egy, a tudatunktól függetlenül létező valóságnak a megkérdőjelezése ebben a dolgozatban – már csak kényelmi szempontokból sem. S mivel a büntetőeljárás, kiváltképp az igazságszolgáltatás „óhatatlanul előfeltételezi, hogy létezik az állításainkon kívüli valóság,”¹⁷ így pillanatnyilag én is ezt tekintem kiindulópontnak.

Mindennek ellenére azonban, nagyon úgy tűnik, hogy ezzel egyetlen csapásra „igazságtalanná” tettük a büntetőeljárást, mert ily nézőpontból szemlélve a dolgokat, nem beszélhetünk sem igazság-megismerésről, sem igazság-megállapításról, csak valóság-megismerésről, illetve -megállapításról és *igazság-teremtésről*. Amíg az igazságot, mint a szubjektum tudatában lévő vizsgálgjuk, így is van, de ez az igazság – ne feledjük – a külvilágban is megjelenik, kijelentések formájában, s innen nézve, helytálló igazság-megállapításról beszélni.¹⁸

A valóság és az igazság különválasztása is ekkor történik meg, méghozzá a megismerés helyességének ellenőrzése okán. Az ellenőrzés viszont szükségszerűen eredményezi az objektív jelleg túlhangsúlyozását, tekintettel arra, hogy a valóság jelenti ebből a szempontból az igazság mércéjét. Igazságot írok, jóllehet kívülről nézve, ez nem más, mint a szubjektum valóságról való meggyőződése, amely csak akkor ismertetik el igazságnak, ha objektív tartalma *mások* (a megismerő szempontjából kívülálló) számára bizonyítást nyert. A büntetőeljárás lényeges vonása ez az ellenőrzés, ami érthetővé teszi, miért, hogy csak a bíróság megállapításai neveztetnek és ismertetnek el igazság(ok)nak.

¹⁶ A kvantummechanika szerint megfigyeléseink befolyással bírnak a valóságra, amelyet az ún. „kétréses kísérlet”-tel (nevezetesen, hogy a foton egyszerre részecske-, illetve hullámtermészetű) is bizonyítottak. John Archibald WHEELER, amerikai fizikus szerint azonban megfigyeléseink a múlt is kihatnak. „*A múlt nem létezik, amíg meg nem mérjük a jelenben*”. Amivel nem kevesebbet állít, mint, hogy mi magunk teremtjük meg a múltunkat a megfigyeléseinkkel. (A „kétréses kísérlet”-tel kapcsolatban részletes leírást tartalmaz John GRIBBIN: *Schrödinger macskája című könyve*. Akkord Kiadó. 2001. 154-162.)

¹⁷ BÁRD Károly: *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás*. Fundamentum. 2004. 1. szám. 44-50. ; 48.

¹⁸ De csak erről, igazság-megismerés továbbra sincs, kizárólag valóság-megismerés (az én meglátásom szerint).

Ennek ellenére ragaszkodom az igazság kifejezéshez, mert az igazság igazság marad függetlenül attól, hogy mások elismerik-e annak, vagy sem, s jelen dolgozat szempontjából ezen van a hangsúly.

Mindezek fényében immáron érthetővé válik, miért a jelzők használata, s mit is jelent a „szubjektív igazság” kifejezés. Az igazságról való meggyőződésként határozzák meg, de helyesebb – miként azt fentebb is írtam – a valóságról való meggyőződésről beszélni, aminek objektív tartalma a külvilág szereplői számára kétséges, s így bizonyításra szorul. A büntetőeljárás során a „szubjektív igazság” az ügyészi vád keretei között, annak megállapításaiban, kijelentéseiben jelenik meg a kívülállók számára érzékelhető módon. Objektivitásának ellenőrzésére, s így az igazság megállapítására pedig – a jogalkotó döntése következtében – a bíróság jogosult. A bíróságnak tehát, jogi értelemben véve, „igazságmonopóliuma” van, ahogy KIRÁLY Tibor fogalmaz.

Illúzió innen és túl

Miután a büntetőeljárás feladata az igazság (avagy a *szubjektum valóságról való meggyőződése*) objektivitásának ellenőrzése – s ebből fakadóan nem minden eljárási szakasz során keletkező megállapítások neveztetnek igazságnak – könnyen úgy tűnhet, hogy az igazság több mint a valóság, pontosabban magasabb rendű. Az, hogy az igazság félreértelmezése és félreértékelése mögött milyen (tév)eszmei okok állnak, nem igazán lényeges, hacsak nem bizonyos túlkapások megértése miatt.

Nem nehéz belátni, milyen veszélyeket rejt az igazság túldimenzionálása, valamiféle rejtélyes, misztikus fény-ködbe burkolása, s ezzel eszmévé lényegítése. Az inkvizitórius eljárási rendszer épp elég meggyőző. Természetesen nem kevésbé fájdalmas és kártékony – a rossz tapasztalatok hatására – az alulértékelése, „bálvánnyá” nyilvánítása és ezzel egyidejűleg az ellene megindított keresztes hadjárat sem.¹⁹

E két végletes, az igazság büntetőeljárásban betöltött szerepével kapcsolatos felfogásban, az igazság természetének félreértelmezését látom, amelynek gyökere a szubjektum valós jelentőségének meg nem értése az igazsággal összefüggésben. S hogy megértsük, milyen végzetes és végletekig menő a félreértés, illetve félreértelmezés, vizsgáljunk meg további két „igazság-jelzőt”,

¹⁹„Az igazság megismerésére irányuló törekvés magasztos szenvedély, az igazságosság elérhetősége fennkölt idea, az igazságos ítélkezés magasröptű vágy... Az ’ősbűn’ akkor esett meg, amikor a jogalkotás hagyta magát béklyóba verni és az anyagi igazság perbeli megállapításának követelményét a törvényben... kötelezettségként írta elő. A jogalkalmazást ezzel teljesíthetetlen feladat elé állította, a jogfejlődésnek pedig olyan gátat szabott, amely azóta is sikeresen akadályozza az igazságszolgáltatással szemben – időközben – megjelent új követelmények, a hatékonyság, az időszerűség teljesítését, az egyszerűsítést támogató jogintézmények meggyökerezését... A bíróság... osztó igazság hitétől (vágyától) átitatva, az ésszerűséget elimináló, időigényes,... felesleges... bizonyítást igénylő, elérhetetlen abszolútumok hajszolásával saját végromlásához is jelentősen hozzájárult.” KADLÓT Erzsébet: *A „vád igazsága”*. 23-44. A büntetőítélet igazságtartalma. Szerk. Erdei Árpád. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest. 2010. 23-26.

amelyek még több bonyodalmat és még annál is ádázabb „bálványrombolást” eredményeznek: a *materiális* (anyagi) és a *formális* igazság.

„Az eljárási jogban a materiális, illetőleg formális igazság, valamelyest más jelentésű – összefügg az eljárás feladatával és az eljárási rendszerrel. – Az eljárásban, amelyben a bíróságnak a valóságot függetlenül a felek tevékenységétől is, meg kell állapítania... a materiális igazságot állapítják meg. Ahol ellenben a felek rendelkezési jogosultsága a domináns... vagy törvény határozza meg a bizonyítékok értékét, ott a bíróság formális igazságot állapít meg. A két kifejezésnek adhatnak részben más, vagy tulajdoníthatnak árnyaltabb jelentést is, a fő jellemvonások mégis ezek maradnak: materiális igazság – ez megegyezés a valósággal; formális igazság – a törvény formai követelményeinek megfelelően tett megállapítás.”²⁰

Egy kriminalisztika tankönyv hasonló meghatározást tartalmaz. Eszerint a materiális igazság olyan tényismeretek összessége, amely megfelel a valóságnak²¹; míg a formális igazság „olyan tényismeret, amely a jog által előírt mennyiségű és fajtájú, előírásoknak megfelelő bizonyíték... támogat.”²²

E meghatározásokból első pillantásra könnyen olyan következtetésre juthat a gyanútlan olvasó, hogy a formális igazság nem is igazság, ami viszont nyilvánvaló tévedés. A materiális igazság meghatározása pedig nem mond egyebet annál, amit már eddig is tudtunk, nevezetesen, hogy az igazság csak akkor igazság, ha megfelel a valóságnak, azaz tartalmilag objektív, vagyis: materiális igazság = igazság.

A *látszólagos*²³ különbség a két fogalom között abban ragadható meg – már amennyiben e meghatározásokat vesszük alapul –, hogy az előbbi fogalomnál a tartalmi szempont kerül előtérbe, addig az utóbbinál, elnevezéséből is következően, az alaki: milyen eljárásban, milyen keretek és szabályok között nyilvánítják ki. Annak viszont, hogy az igazságot, milyen módon ellenőrzik és állapítják meg végül a büntetőeljárásban, nincs túlságosan nagy jelentősége, már ami magát az igazságot, illetve annak természetét illeti. S ezzel pontosan azt kívánom jelezni, hogy az igazság nem függvénye az úgynevezett „tisztességes eljárásnak” (s egyáltalán, semmiféle alakszerűséghez kötött eljárásnak). Az természetesen más kérdés, hogy az emberek miként értékelik az így megállapított igazságot, de ennek sincs jelentősége természetének és jellemzőinek vizsgálatakor.

ERDEI Árpád viszont a másik oldalról közelíti meg a formális igazságot, s így lehetőséget ad a materiális igazsággal való tényleges összevetésre. Így fogalmaz:

²⁰ KIRÁLY Tibor: i. m. 186.

²¹ DR. BOÓCZ Endre - DR. FINSZTER Géza: *Kriminalisztika joghallgatóknak*. Magyar Közlöny Lap - és Könyvkiadó. Budapest. 2008. 10.

²² Uo.

²³ Mivel nézetem szerint e meghatározások, nézőpontjaik eltérő voltából adódóan, nem alkalmasak valós összevetésre.

„A bíróság... a szemben álló felek eléje vitt vitájának eldöntéséhez szükséges mértéken túl nem keresi a tények igazságát. Az eljárás feladata a jogvita igazságának megállapítása.”²⁴ Az összehasonlítás lehetősége annak köszönhető, hogy nála már megjelenik a tartalmi szempontú megközelítés, a valósággal való egyezés, még ha sajátos kifejezés formájában is („*tények igazsága*”), ami jelzi egyúttal azt is, hogy a formális igazság is igazság.

Magától értetődő eztán a kérdés, ha mind a materiális, mind a formális igazság *igazság*, akkor mégis mi szükség van a különböztetésre?

Amint közelebbről megvizsgáljuk a formális igazság tartalmi szemléletű meghatározását, látjuk, hogy az a valóság egy bizonyos körére terjed ki, mint amikor a színpadnak csak egy részét világítják meg lámpával. A fénykörön belül lévő tények összessége, a valóság eme darabkája nevezetik formális igazságnak, míg, ami azon túl van, a semmibe vész, de legalábbis az érdektelenség sötétjébe (eljárásjogilag mindenképpen).

Ezek szerint létezik valamiféle mérték, ami alapján mérni lehet az igazságot? Szerintem, hogy a szubjektum által megismert valóságrész milyen arányban áll a teljes valósággal (rész - egész viszonylatban), lehetne osztályozni, minősíteni az egyes igazságokat? Alighanem erre látunk példát a büntetőeljárás elméletében, amikor e két jelző feltűnik a színen.

Emlékeznünk kell azonban arra, hogy a büntetőeljárásbeli valóság, korántsem a teljes valóságot, hanem annak csak egy részét jelenti: a bűncselekményt, illetve az ezzel kapcsolatos tényeket. Ebből következően pedig arra a következtetésre juthatunk, hogy a materiális igazság „a büntető eljárásban azt jelenti, hogy a bíróságnak csak akkor szabad marasztaló ítéletet hoznia,...ha a terhelt, illetőleg vádlott valósággal, tényleg elkövette a vádbeli bűncselekményt s annak elkövetésében őt kétségtelenül alanyi bűnösség terheli.”²⁵

Kétség kívül megnyugtató volna minden további nélkül elfogadni FINKEY Ferenc meghatározását, ám attól tartok, ezzel még nem kerülünk közelebb a „pilátusi kérdéshez”. Ennek oka, hogy a formális igazságot preferáló büntetőeljárásban is a bűncselekmény és a kapcsolódó tények (ez a valóságrész) jelentik az igazságot. A tárgy ugyanaz mindkét esetben. Épp ezért, úgy vélem, a választ nem a büntetőeljárás célként meghatározott igazságban kell keresni.

Amikor ugyanis a büntetőeljárással összefüggésben az igazság, mint olyan, szóba kerül, rendszerint a célját, az eredményét értik alatta: hogy a bűnös, és csakis a bűnös ítéltesse el, de ő, lehetőleg, mindenképpen. Ebből a szempontból nincs különbség materiális és formális igazság között (már amennyiben a büntetőeljárás célját értik alatta). Az igazság azonban nem csak a büntetőeljárás végén tűnik fel először: végig jelen van, az eljárás *minden* szakaszában.

²⁴ ERDEI Árpád: *Mi az igazság? A büntetőítélet igazságtartalma* (szerk. Erdei Árpád). Magyar Közlöny Lap - és Könyvkiadó. Budapest. 2010. (9-22.) 13.

²⁵ FINKEY Ferenc: *A büntető perjog tankönyve*. Grill. Budapest 1916 108.

Igazság igazság(ok) általi elérése, ez a büntetőeljárás. Épp csak elfeledkeznek erről. Hisz még a gondolat is ijesztő, hogy az előkészítő szakasz, pontosabban annak hatóságai igazságot állapítanak meg... pedig ezt teszik, ha a valóságot helyesen ismerték meg, és az ott születő határozatok megállapításaiban is ez tükröződik. S nincs ebben semmi ördögtől való, másként nem is lehetne felderíteni a bűncselekményt. Az inkvizitórius eljárás rémalakja azonban továbbra is kísért, holott ennek elismerésével még korántsem állítottuk, hogy felesleges a bíróság szerepe, s közvetett módon, de a funkciómegosztás elvéé.

Az előkészítő eljárás valóság-megismerésének eredményeként – amennyiben a megismerés megfelelő – igazságokat állapítanak meg, s egymás mellé rendezve azokat, hipotéziseket és verziókat állítanak fel a bűncselekménnyel kapcsolatban. Másképp fogalmazva: az általuk megismert valóság-darabkákból következtetéseket vonnak le, amely vagy egyezik a „teljes” valósággal, vagy sem. A büntetőeljárásbeli, végső célként tételezett, igazság felől elnézve, ezek az igazság-szilánkok összeillesztgetéséből levont következtetések különböző elnevezésűek lehetnek, attól függően, hogy mekkora részt sikerült megismerni a „teljes” valóságból, s ez az ismeret milyen, a „teljes” valóságra vonatkozó meggyőződést ébreszt a megismerőben (a nyomozó hatóságban és az ügyészben).

Általában²⁶ a *gyanú* kifejezést használják különböző jelzőkkel²⁷ ellátva, amelyek kifejezik, hogy a hatóság által megismert valóság miként aránylik a büntetőeljárásbeli értelemben vett teljes valósághoz (*az igazsághoz*, ha tetszik), s az általa kiváltott vélekedés a valóságról mennyire szilárd, a bizonyossághoz közelítő a szubjektum számára. A gyanú logikai valószínűség, mely kifejezi egy tétel megalapozottságának fokát más tételek által.²⁸ „Gyanú esetében mindig arról van szó, hogy az adatok nem teljesek, nem lehet az eseményről még bizonyosságot szerezni, csak valószínűséget... A gyanú...tehát...függ a rendelkezésre álló adatoktól.”²⁹

És tegyük hozzá: a büntetőeljárásbeli igazság is. Ahhoz, hogy az igazságot kimondják a bűncselekménnyel kapcsolatban, meghatározott tények ismerete szükséges.

Lényegében arról van szó, hogy a jogalkotó hol húzza meg a határokat gyanú, illetőleg annak fokozatai (valószínűség) és bizonyosság (igazság) között. Mekkora és milyen ténykomplexum ismeretének birtokában levont jogalkalmazói következtetést fogad el igazságnak. Amennyiben a valóság teljes felderítését

²⁶ FINKEY Ferenc osztályozása ettől eltér: különbséget tesz gyanú és valószínűség között, s ezeket lényegében fokozatoknak tekinti. (FINKEY Ferenc: i. m. 279.)

²⁷ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényben (továbbiakban Be.) alapos és megalapozott gyanú szerepel. TREMMEL Flórián pedig a Be. alapján a gyanú négy fő típusát különbözteti meg. „1. a bűncselekményre irányuló egyszerű gyanú, 2. a bűncselekményre irányuló alapos gyanú, 3. a bűncselekményre alapos gyanúja (vagy bizonyíthatósága) és az elkövetői egyszerű gyanú és 4. a bűncselekményre és az elkövetőre irányuló alapos gyanú.” (TREMMEL Flórián: *A gyanú differenciált felmerülésének értékelése a büntetőeljárásban (részlet)*. Büntető eljárásjogi olvasókönyv (szerk. Tóth Mihály) Osiris Kiadó. Budapest 2003. (307-316.) 309.

²⁸ KIRÁLY Tibor: i. m. 234.

²⁹ KIRÁLY Tibor: i.m. 243.

várja el, s ennek ismeretét fogadja el igazságként, akkor materiális igazságról, ha pedig megelégszik kevesebbel is, formális igazságról beszélünk. Ez a kevesebb: „a jogvita eldöntéséhez szükséges mértékű” valóságismeret (igazság).

A materiális igazságot ilyen értelemben tekinthetjük egyfajta biztonsági intézkedésnek, garanciának, ha tetszik. A bíróság törvényi arra, hogy hivatalból bizonyítás kiegészítést rendeljen el (Be. 305. §. (1) bek.), épp ennek megnyilvánulása. Ebből azonban nem következik, hogy a formális igazságot preferáló büntetőeljárás rendszerekben az eljárás végén megszülető határozat nem igazságot tartalmaz, mert – miként azt ERDEI Árpád hangsúlyozza – „a formális igazság nem hamisságot jelent, a jogvita igazságát az ilyen eljárásban is a való tényekre alapítja a bíróság, amennyiben ténymegállapítást kell folytatnia.”³⁰

A téves következtetés veszélyét legfeljebb növeli, hogy nem valamennyi, a bűncselekménnyel kapcsolatos tényt kell felderíteni, de a tévedés lehetősége a materiális igazság követése esetén is fennáll.

Úgy is meg lehetne fogalmazni: a két fogalom közti különbség abban áll, hogy a valósággal kapcsolatos bírói belső meggyőződés kialakulásához, vagyis a bíró tudatában megszülető igazsághoz, a jogalkotó milyen körű valóságismeretet kíván meg. Vegyük például a lemondás a tárgyalásról elnevezésű jogintézményt a hatályos büntetőeljárás törvényben. Az 542. § (5) bekezdése alapján a bíróság a bűnösséget megállapító ítéletet a vádlott beismerő vallomására és a nyomozás irataira alapítja. A valóságot e tényeken túl nem kutatja.

A valóság-kutatás mérsékelt volta annak köszönhető, hogy ebben az esetben a bűncselekmény, mint *jogvita tárgya* szerepel, s így a felek (vád és védelem) rendelkezési joga előtérbe kerül. A materiális igazság esetében is létezik bizonyos fokig rendelkezési jog a vádló részéről: vád nélkül a bíróság nem járhat el, s azon túl nem terjeszkedhet. A formális igazság esetében viszont ez közelebb áll a polgári jogból ismert rendelkezési joghoz, tekintettel arra, hogy a vádló és a terhelt között létrejön egy írásbeli *megállapodás*, amely a terhelt beismerő vallomásán túlmenően tartalmazza az ügyész és a terhelt arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy milyen nemű, mértékű és tartalmú büntetést, illetőleg intézkedést vesz tudomásul (Be. 534. § (1) bek.). Ehhez a megállapodáshoz a bíróság, amennyiben egyetért a megállapodásban foglaltakkal, s a feltételek fennállnak, kötve van. A bíróság előtt valójában nincs jogvita a megállapodásról, mégis helytálló lehet a „jogvita igazságáról” beszélni, annak ellenére, hogy a jogvitát nem a bíróság, hanem a felek maguk között rendezték, s a bíróság már „csak” e megállapodás helytálló voltát vizsgálja.

Mindezekből viszont következik, hogy nem tekintem egyik fogalmat sem az igazság fajtájának, de még természetéhez tartozónak sem. Annak ugyanis semmi jelentősége az igazság szempontjából, hogy mennyi rész-tény ismeretében következtetünk az egészre, ha a következtetés helyes. Ennek, mint

---

³⁰ ERDEI Árpád: i. m. 16.

említettem, legfeljebb garanciális jelentősége van, ami természetesen korántsem lebecsülendő.

A *materiális igazság elve* tehát nem egyéb, mint *garancia*, ami a büntetőeljárás céljának megvalósulását és megvalósítását segíti elő. Ekként viszont értelmetlennek tűnik az ádáz küzdelem, amit a materiális igazság, mint eljárási cél ellen folytatnak. A „bálványrombolás”, úgy tűnik, nem egyéb szélmalomok ellen folytatott harcra.

Amennyiben pedig magát az igazságot, vagyis a bűncselekménnyel kapcsolatos valóság ismeretét tekintik bálványnak, s indítanak ellene hadjáratot, akkor, úgy hiszem, a büntetőeljárás vesztére törnek. Igazság ugyanis létezik büntetőeljárás nélkül is, de büntetőeljárás igazság nélkül, aligha.

Ennek a világnak az igazságai azonban a valóság peremén léteznek, a néma szamuráj örökkévalósággal egyé olvadtt lelkének dallamában a „mély, mély erdő mélyén.” Mégis, talán lesz valaki, aki meghallja ezt a dalt, s útra kel, hogy magába fogadja őket. Talán.

Felhasznált irodalom

ARISZTOTELÉSZ: *Metafizika*. Halasy-Nagy József fordítása. Hatágú Síp Alapítvány Budapest 1992

BÁRD Károly: *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás*. Fundamentum 2004. 1. szám. 44-50. o.

BÓCZ Endre: *Az alapos gyanú a büntető eljárásban*. Jogtudományi Közlöny 1962. 11. szám. 576-583. o.

BÓCZ Endre - FINSZTER Géza: *Kriminálisztika joghallgatóknak*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Budapest 2008.

CSÉKA Ervin: *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1968.

CSÉKA Ervin - KIRÁLY Tibor - KRATOCHWILL Ferenc - SZABÓNÉ Nagy Teréz -VARGHA László: *Magyar büntető eljárási jog. I. Egységes Jegyzet* Szerk.: Király Tibor Tankönyvkiadó Budapest 1974.

CSÉKA Ervin - VIDA Mihály: *A büntető eljárási jog vázlata. I.* Szerk.: Cséka Ervin, JATEPress Szeged 1998.

ERDEI Árpád: *Mi az igazság? A büntetőítélet igazságtartalma*. Szerk.: Erdei Árpád, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó 2010. 9-22. o.

FINKEY Ferenc: *A magyar büntető perjog tankönyve*. Grill. Budapest 1916.

KADLÓT Erzsébet: *A „vád igazsága”*. A büntetőítélet igazságtartalma. Szerk.: Erdei Árpád, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Budapest 2010. 23-44. o.

KIRÁLY Tibor: *Büntetőítélet a jog határán*. Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségről. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1972.

KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó Budapest 2008. 4. kiadás.

Arthur SCHOPENHAUER: *A világ mint akarat és képzet*. Európa Könyvkiadó Budapest 1991.

TREMEL Flórián: *A gyanú differenciált felmerülésének értékelése a büntetőeljárásban*. Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Szerk.: Tóth Mihály Osiris Kiadó Budapest 2003. 307-216. o.

Ördögh Tibor
Politikatudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Navracsics Tibor egyetemi docens

A válság hatása az Európai Unió nemzeti kormányaira¹

Bevezetés

A tanulmányban azt vizsgálom meg, hogy a gazdasági-pénzügyi válság begyűrűzése óta az Európai Unió tagállamaiban miként alakult a végrehajtó hatalom sorsa; a 2008-as megjelenéstől a válság hatására a tagállami kormányok a válságnak mennyire tudtak ellenállni, megtartották-e kormányzati pozíciójukat a hivatalban lévő pártok, vagy pedig kormányváltásra került sor az érintett államokban.

A dolgozatban külön fejezetekben tárgyalom az egyes nemzetállamokat aszerint, hogy megváltozott-e a kormányzás, és ha igen, akkor ez miként történt meg. Az első fejezetben azokat az országokat mutatom be, melyekben a miniszterelnöknek és kormánypártjának sikerült megőriznie a pozícióját (Németország, Lengyelország, Svédország, Ausztria, Luxemburg, Litvánia, Lettország, Észtország, Ciprus és Málta). A második fejezetben a változó kormányok következnek először Nyugat-Európában (Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Belgium, Dánia és Finnország), majd a harmadik fejezetben a kelet-közép-európai államok kerülnek elemzésre (Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia, Románia és Bulgária). Végül a negyedik fejezetben a PIIGS-országok² bemutatása következik, melyekben előfeltevésként szerepel, hogy a gazdasági válság hatására történt egyértelműen a kormányváltás.

Habár a dolgozat fő célja, hogy bemutassa miként is élte meg az Európai Unió 27 tagállama a gazdasági válság elmúlt négy évét, szükségesnek találom azt is röviden vázolni, hogy az egyes választások alkalmával a szélsőséges-populista pártok miként részesedtek mandátumban a törvényhozásokban. Ennek hátterében az áll, hogy a válság hatására megnőtt a támogatottságuk a korábban parlamenten kívüli, mandátummal nem rendelkező szervezeteknek, ezért mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy a tagállamokban ez az előretörés miként is zajlott le a választásokon.

---

¹ A THEMIS az Allam- és Jogtudományi Doktori Iskola folyóirata, politikatudományi munkákat kivételesen akkor közlünk, ha annak államtudományi vonatkozás is van. A közlést indokolta továbbá, hogy a tanulmány az Eötvös Loránd Tudományegyetem TÁMOP-4.2.2./B-10/1-2010-0030 támogatásával készült, ami mindkét doktori iskolára kiterjedt.

² PIIGS-országok alatt az elemzők a súlyos adóssággal küzdő országokat értik, melyek a következők: Portugália, Írország, Olaszország, Görögország és Spanyolország.

1. Stabil nemzeti kormányok

1.1. Németország

Németországot 2005 óta a fekete-piros nagykoalíció irányította, melyben a CDU/CSU és az SPD kényszerült együttműködni. Az Európába begyűrűző 2008-as pénzügyi-gazdasági válságot a két nagy párt közösen kívánta orvosolni, amihez kitűnő háttérrel biztosított parlamenti többségük, viszont nehezítette a koalíciós együttműködés kényszere és a pártok eltérő gazdaságpolitikai elképzelései. A 2009-es választási kampányban kiderült, hogy a német választók sem látnák szívesen a nagykoalíciót az Európai Unió egyik legnagyobb tagállama élén, és Angela Merkel kancellárságát egy CDU/CSU-FDP kormánykoalícióban képzelik el.³ A német kampányban a titkosszolgálat hatáskörének bővítésén és az afganisztáni szerepvállaláson túl felmerült az adócsökkentés kontra jóléti állam vitája is, mely a válság közepette központi elemnek minősült. A két nagy párt egyetértett a jóléti kiadások szinten tartásában, viszont a CDU leendő koalíciós partnere a liberális FDP radikális adócsökkentést hangoztatott, amihez sikerült meggyőznie a CSU pártvezetését is, így okozva feszültséget a két keresztény unió között.⁴

A 2009. október 27-én megtartott választáson a Szövetségi Gyűlésbe (*Bundestag*) a korábbi parlamenti pártoknak sikerült bejutniuk és elérniük az öt százalékos mandátumszerzési küszöböt. A várakozásoknak megfelelően a CDU/CSU 230 mandátumot szerzett, míg a liberálisok 93-at, így 323 mandátummal biztosítva volt a parlamenti többség; míg a szociáldemokraták 11%-ot veszítettek támogatottságukból és 23,1%-ot értek el, ami 147 mandátumot eredményezett számukra. Egy felmérés szerint a szociáldemokraták több mint 4,8 millió szavazót vesztek 2005-höz viszonyítva; közülük „1,8 ember el sem ment szavazni. 1,2 millió vándorolt a radikálisabb Baloldalhoz és 890 ezer a Zöldekhez. A CDU/CSU szintén 890 ezer szavazót csábított át a szociáldemokratáktól, de a konzervatívok is jelentős veszteségeket könyvelhetnek el: majdnem 1,2 millió korábbi szavazójuk voksolt az FDP-re, 890 ezren pedig nem szavaztak.”⁵

A német választásokon tehát Angela Merkel megtarthatta kancellári székét és a CDU/CSU továbbra is kormánypárt maradt, csupán lecserélte korábbi koalíciós partnerét, és a liberális FDP-vel lépett együttműködésre. A választás további fontos eredménye lett, hogy megerősödtek a kisebb ellenzéki pártok, így a populista Baloldal Pártja és a Zöldek. A szavazás eredményeként stabil jobbközép kormány alakult Németországban, mellyel kapcsolatban olyan

³ Kovács Áron: A kampány végéig dugdosták a szennyest a német pártok.

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090924-nemet-valasztasok-a-kormany-valtozik-de-merkel-valoszinuleg-kancellar-marad.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

⁴ Kovács: *i. m.*

⁵ A CDU-FDP koalíció nyerte a német választást - exit pol eredmények.

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090927-nemet-valasztas-2009-eredmenyek.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

elképzelések is napvilágot látnak, hogy a későbbiekben az euroválság idején majd a német pénzügyi modellt fogják hangsúlyozni az európai porondon, mely rövid időre, de kitartóan meg is jelent a válságkezelés folyamán.⁶

1.2. Lengyelország

Lengyelország az Európai Unióban egyedülként büszkélkedhetett azzal, hogy nem kellett a válság nyomán jelentkező recesszióval szembenéznie, gazdasága stabil maradt, továbbra is GDP-növekedést tudott produkálni. A 2007 óta hatalmon lévő Polgári Platform–Parasztpárt (PO-PSL) szövetség sikeresen nézett szembe a válsággal, melynek köszönhetően Donald Tusk miniszterelnök megtarthatta pozícióját.⁷ A régi-új kormánykoalíció sikerességét elemzők abban látták, hogy a Tusk-kabinet nem gazdaságélénkítéssel válaszolt a válságra, hanem fegyelmezett költségvetési politikát folytatott, melynek következtében a költségvetési deficit csökkenő tendenciát mutatott, míg az államadósság mértéke 55% alatt maradt.

A lengyel választások két meglepetéssel is szolgáltak azonban az elemzők számára. Egyrészt megerősödött a bal-liberális Janusz Palikot pártja (RP). A PO-ból kivált képviselők által alapított tömörülés a szavazatok tíz százalékát szerezte meg, elsősorban a nyugatias értékrend hangsúlyozásával és a vállalkozásbarát elképzelésekkel. A másik nagy meglepetést a baloldal rossz szereplése okozta, melyben a Baloldali Demokratikus Szövetség csupán 8,25%-ot szerzett, amivel az ötödik helyre szorult vissza a parlamenti pártok sorában, és teljesen elveszítette váltópárti jellegét.⁸

1.3. Svédország

A 2010 szeptemberében megtartott választásokon a négypárti jobbközép kormánykoalíciónak sikerült megtartania parlamenti többségét, ugyanis 172 mandátumot szerzett a 349 fős parlamentben, viszont elveszítette abszolút többségét, így elemzők úgy vélték, hogy a bevándorlás-ellenes Svéd Demokraták támogatását is igénybe vennék.⁹

Fredrik Reifeldt történelmi tettet hajtott végre, ugyanis a svéd monarchia történetében még nem volt arra példa, hogy egy jobboldali miniszterelnök újraválasztatja magát. A kormányfő folytathatta munkáját, igaz, immáron

⁶ Harold James: Választások után: ünnepeljük a német modellt.

Forrás: <http://www.vg.hu/velemenyelemzes/valasztasok-utan-unnepeljuk-a-nemet-modellt-291655>

(Letöltve: 2012. július. 17.)

⁷ Messziről nézve: Lengyel választások, avagy folytassa Tusk! Haza és Haladás.

Forrás: http://hazaeshaladas.blog.hu/2011/10/11/messzirol_nezve_lengyel_valasztasok_avagy_folytassa_tusk

(Letöltve: 2012. július 17.)

⁸ Lengyel választások - hivatalos végeredmény: győzött a Polgári Platform.

Forrás: <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=480130#null> (Letöltve: 2012. július 17.)

⁹ A kormánykoalíció győzött a svéd választásokon.

Forrás: http://index.hu/kulfold/hirek/2010/09/20/a_kormanykoalicio_gyozott_a_sved_valasztasokon/

(Letöltve: 2012. július 17.)

kompromisszumot kellett keresnie parlamenti ellenfeivel is, hogy elképzelései megvalósításához megszerezze a parlament többségének támogatását.

A svéd kormányfő válságkezelése sikeresnek bizonyult, mivel erőfeszítéseinek köszönhetően 2011-re a recessziót 1,1%-on sikerült megállítania, mígnem 2012-re már többletet várnak a közgazdászok, így a kampányhajrában beígért kiadásnövelés vagy adócsökkentés is megvalósulhat,¹⁰ de a stabil svéd gazdasági modellt nem veszélyezteti, csupán a populista pártok megerősödésétől kell tartani Svédországban is.

1.4. Ausztria

Ausztriában 2008 szeptemberében előrehozott választásokat tartottak, mivel a kormányzó Szociáldemokrata Párt (SPÖ) és a Néppárt (ÖVP) koalíciója képtelen volt ellentéteit félretenni és közösen fellépni a gazdasági válsággal szemben. A két nagy párt történelmi vereséget szenvedett, ugyanis 10 és 16 mandátumot veszített a törvényhozásban. Az osztrák választások nyertesei a jobboldali populista pártok voltak: „az Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) 18 százalékot szerzett, így 14 képviselővel, 35 fősre növelhette frakcióját. Az FPÖ-ből 2005-ben kivált Jörg Haider pártja, a Szövetség Ausztria Jövőjéért (BZÖ) 2006-ban még éppen hogy átlépte a négy százalékos parlamenti küszöböt, most azonban 10,9 százalékot (Haider szűkebb hazájában, Karintiában majdnem 40 százalékot) kapott, amivel 21 képviselője lett a parlamentben.”¹¹

A választások további tanulsága, hogy a két nagy párt szavazataránya 30 % alá süllyedt, így elveszítették néppárti jegyüket és középpárti kategóriába sorolódtak át.¹² Mint arra Kiss J. László tanulmányában rávilágított, a populista jobboldal felemelkedésében közrejátszott ezen pártok euroszkepticizmusának növekedése, valamint a jóléti állam sovinizmusa.¹³

Míg a választások után az SPÖ-Zöldek koalíció járhatatlan útnak bizonyult, addig a Néppárt elképzelhetőnek tartotta volna, ha a két szélsőjobboldali párttal lép valamilyen szövetségre, azonban végül a stabil kormányzás mintájának számító Ausztriában a nagykoalíció tovább folytatta együttműködését, és tovább élt a korábban kialakított Proporz-rendszer is.

¹⁰ Svéd választások. Forrás: <http://www.vg.hu/velemenyt/jegyzet/sved-valasztasok-327220> (Letöltve: 2012. július 17.)

¹¹ A szélsőjobb sikerét hozta az osztrák választás. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080928-elorehozott-osztrak-parlamentivalasztas-uj-koaliciora-szavaz-ausztria.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

¹² Kiss J. László: Osztrák választások: nagykoalíciótól nagykoalícióig, avagy a néppártok eróziója. Magyar Külügyi Intézet. MKI-tanulmányok 2008/29. Forrás: <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=SVIUDS> (Letöltve: 2012. július 17.)

¹³ Kiss J. László: *i.m.*

1.5. Luxemburg

A kicsiny, ám gazdag nyugat-európai államban a politikai stabilitás már történelmi tényként kezelhető. Az országot a második világháború óta kormányzó Keresztény-Szociális Néppárt (CSV) folyamatosan kormányon volt, kisebb koalíciós partnerei változtak csupán időről-időre. A 2009. június 7-i választásokon sem született meglepetés, ugyanis a CSV a szavazatok 38 százalékát kapta meg, amivel 26 mandátumot szerezhetett a 60 tagú törvényhozó testületben, az eddigi 24 helyett. A luxemburgi választásokon a szocialisták valamelyest visszaestek, csak 21,6 százalékot kaptak, ami 13 mandátumra volt elég; a liberális Demokrata Párt a szavazatok 15, a Zöldek 11,7, az Alternatív Demokratikus Reformpárt pedig 8,1 százalékát szerezte meg. Így a DP csak 9, a Zöldek továbbra is 7, az ADR ismét 4 képviselői mandátumhoz jutott. A szavazatok 3,3 százalékával bejutott egy mandátummal a parlamentbe a Baloldal nevű csoportosulás.¹⁴ Jean-Claude Juncker választási kampányára a válság is rányomta bélyegét, így a bérek indexálása és munkanélküliség elleni küzdelem állt a figyelem középpontjában.

1.6. Litvánia

A 2008. október 26-án Litvániában megtartott választások a jobbközép Haza Szövetsége–Litván Kereszténydemokraták (TS-LKD) győzelmét hozták. Az Andrius Kubilius által vezetett párt a lehetséges 141 képviselői helyből 45 mandátumot szerzett meg.¹⁵ A koalíciónak 80 fős támogatottsága van a parlamentben, s a Haza Szövetsége–Litván Kereszténydemokraták mellett tagja a Nemzeti Felemelkedés Pártja, a Liberális Mozgalom és a Liberális és Centrum Unió.

Az előző szociáldemokrata vezetésű kormány meglehetősen felelőtlen gazdaságpolitikát folytatott, főleg ami a bér- és árpolitikát illette. A 2008 elején a közszférának juttatott 17 %-os bérnövekedés árfelhajtó hatást eredményezett, és emiatt ugyanilyen mértékű infláció alakult ki a vásárlói kosarat meghatározó élelmiszer- és energiaárak terén. Mindezen a nehéz gazdasági örökségen csak súlyosbított a kibontakozó pénzügyi válság, amit Andrius Kubilius kormányának kellett szigorú monetáris politikával növekvő pályára helyeznie.

1.7. Lettország

A 2011. szeptember 15-én megtartott lett választásokat a lettországi oroszok tömörülése, az ellenzéki Harmónia Központ nyerte meg, mivel a százfős törvényhozásban 31 képviselői hellyel rendelkeztek. Az ügyvezető kormányt

¹⁴ Ismét a kereszténydemokraták nyerték a luxemburgi parlamenti választást.

Forrás: http://fmh.hu/kulfoldi/20090608_ismet_keresztenydemokrataky_nyertek_luxemb
(Letöltve: 2012. július 17.)

¹⁵ Konzervatív kormány Litvániában. Budapest Analyses.

Forrás: http://www.budapestanalyses.hu/docs/Hu/Elemz%C3%A9sek_Arch%C3%ADvum/analysys_214_hu.html
(Letöltve: 2012. július 17.)

támogató pártok azonban ismét koalícióra léptek, így Vladis Dobrovskis megtarthatta kormányfői székét az 56 fős parlamenti többség révén. A kormányban ismét részt vesz a Reformpárt, az Egységes Blokk és a Nemzeti Unió.

Lettország 1991-es függetlenné válása óta először fordult elő, hogy az orosz kisebbség pártja nyerte meg a parlamenti választásokat. Ilyen párt az elmúlt húsz évben soha nem volt tagja a rigai kormánynak. „A Harmónia Központ korábban azt remélte, ezúttal nem hagyhatják ki a kabinetből, hiszen az ország 2,2 milliós lakosságának harmada oroszajkú.”¹⁶

1.8. Észtország

2011. március 6-én megrendezett észt választásokon Andrus Ansip miniszterelnök Észt Reformpártja 34 százalékot, konzervatív kormánykoalíciós partnere, a Pro Patria–Res Publica párt pedig 24 százalékot kapott. Az ellenzék legfőbb pártja, az Észt Centrumpárt 14 százalékra, a korábban a kormánykoalícióhoz tartozó, ám onnan 2009-ben kilépő szociáldemokraták pedig 18 százalékra számíthattak. A választási eljárás újdonsága volt, hogy a 915 ezer észt szavazó mintegy egynegyede adta le voksát előzetesen: vasárnap már csak azok szavazhattak, akik ezt addig – február 24. és március 2. között – interneten vagy mobiltelefonon keresztül nem tették meg.¹⁷

A kormánykoalíció válságmenedzselését a hitelminősítők is pozitívan értékelték, így 2011 júliusában a Fitch Ratings „A”-ról „A plusz” szintre emelte az észt államadósság besorolását, amit az igen jó növekedési és közpénzügyi helyzettel indokoltak, továbbá, hogy az államháztartási egyenleg 0,1%-os többlettel zárt.¹⁸

1.9. Ciprus

Ciprus elnöki köztársaság, ahol az államfő vezeti egyben a kormányt is. A reformkommunista szellemiségű Ciprusi Dolgozó Nép Haladó Pártjának (AKEL) főtitkára, Demetrisz Krisztofiaszt, a parlament korábbi elnöke a szavazatok mintegy 53,53 százalékát kapta meg, így 2008-tól ő Ciprus elnöke.¹⁹ A politikai rendszer működése következtében a parlamenti választások eredményétől függetlenül a kabinet nem változik, annak továbbra is az elnök a meghatározója.

¹⁶ Kigolyózták a hatalomból a lett választások győztesét. Forrás: http://index.hu/kulfold/2011/10/11/kigolyoztak_a_hatalombol_a_lett_valasztasok_gyozteset/ (Letöltve: 2012. július 17.)

¹⁷ Észtországban a kormánykoalíció győzött. Forrás: http://index.hu/kulfold/hirek/2011/03/06/esztorszagban_a_kormanykoalicio_gyozott/ (Letöltve: 2012. július 17.)

¹⁸ Felminősítette Észtországot a Fitch. Forrás: http://index.hu/gazdasag/blog/2011/07/05/felminositette_esztorszagot_a_fitch/ (Letöltve: 2012. július 17.)

¹⁹ Kommunista nyerte a ciprusi elnökválasztást. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080224-a-kommunista-jelolt-nyerte-a-ciprusi-elnokvalasztast.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

2011. május 22-én tartottak parlamenti választásokat, amikor a kommunista-jobbközép kormánykoalíciónak sikerült megtartania a törvényhozási többséget, azonban az ellenzéki konzervatívok megerősödtek. A Demokratikus Tömörülés (DISY) a szavazatok 34,27 százalékát szerezte meg, ami 3,75 százalékpontos növekedés a párt 2006-os parlamenti választási eredményéhez képest. A kommunista AKEL 32,67 százalékot szerzett, ami 1,36 százalékpontos növekedés; a kisebbik koalíciós partner, a jobbközép Demokrata Párt (DIKO) pedig 15,77 százalékos eredményt ért el, ami 2,2 százalékpontos romlás az öt évvel ezelőtti eredményhez képest.²⁰

A kabinet 2011 júliusában lemondott egy katonai támaszponton történt robbantás miatt, azonban az elnök továbbra is hatalmon maradt, csupán a kabinetet alakította át.²¹ A válsággal nem sikerült hatékonyan megbirkóznia az állam vezetésének, ezért hitelminősítők folyamatosan leminősítették az államkötvényeiket, mígnem EU-s támogatásra szorultak.

1.10. Málta

Málta az Európai Unió egyetlen tagállama, ahol a 2008 őszen kezdődő gazdasági válság begyűrűzése óta nem tartottak parlamenti választásokat. Ennek háttérében az áll, hogy 2008. március 8-án zajlottak le a legutóbbi parlamenti választások a kis szigetországban, ahol a képviselők mandátumukat öt évre nyerik el, így rendes választásokat csupán 2013-ban fognak tartani.

A választások szoros küzdelmet hoztak 2008 tavaszán, mivel az 2004 óta hatalmon lévő Lawrence Gonzi miniszterelnök, a Nacionalista Párt (PN) vezetője csak kevéssel bizonyult népszerűbbnek ellenfelénél, az ellenzéki Máltai Munkáspártot vezető Alfred Santnál.²²

2. Változó kormányok Nyugat-Európában

2.1. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyságban Tony Blair, munkáspárti miniszterelnök háromszori megválasztását követően 2008-ban leköszönt a kormányfői tisztségről, helyét Gordon Brown vette át, aki hivatalba lépésekor nem írt ki előrehozott választásokat, hanem megvárta a parlament mandátumának lejártát, és csupán 2010. május 6-ára írta ki a szavazást. A gazdasági válság közepette Brown-ék a

²⁰ Ciprusi választások: a jobboldali ellenzék győzött, de a koalíciónak megmarad a többsége. Forrás: <http://karpatinfo.net/kulfold/2011/05/23/ciprusi-valasztasok-jobboldali-ellenzek-gyozott-de-koalicionak-megmarad-tobbsege> (Letöltve: 2012. július 17.)

²¹ Lemondott a ciprusi kormány a katonai támaszponton történt robbantás miatt. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110728-a-katonai-tamaszponton-tortent-robbanas-miatt-lemondott-a-ciprusi-kormany.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

²² Megkezdődtek Máltán a parlamenti választások. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080308-megkezdodtek-maltan-a-parlamentivalasztasok.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

költségvetés rendbetételére tettek ígéretet, azonban kevés részletet árultak el, hogy miként képzelik el a GDP 11,1%-át kitevő hiány megfelezését a következő négy évben.²³

A kampány időszakában a Konzervatív Párt vezette a közvélemény-kutatásokat, azonban népszerűségük fokozatosan apadt, ami a liberálisoknak kedvezett a végső megmérettetésen. A szavazók döntése nyomán egyik nagy párt sem szerzett többséget az alsóházban, így koalíciós kormányzásra kényszerült David Cameron, konzervatív vezető.²⁴ A tárgyalások eredményeként a konzervatív-liberális tandem irányítja az országot 2010 óta, mely feszültségekkel terhes „kényszerházasság”, ugyanis eltérő elképzelésekkel bírt mindkét politikai tömörülés. „A brit liberálisok megreformálnák a westminsteri választási szisztémát, az Egyesült Királyság EU-hoz fűződő viszonyát, írott alkotmányt adnának az országnak, vagyis számos olyan elemet jelenítenek meg, amely alapvetően átalakítaná a brit politikai rendszert.”²⁵

A Brit Nemzeti Párt továbbra sem rendelkezik parlamenti képviseléssel. A bevándorló-ellenes párt célkitűzései között szerepelt a brit identitás fokozott védelme, a közbiztonság és igazságszolgáltatás szigorítása, továbbá a gazdaság élénkítése az import megakadályozásával, valamint küzdelem a globalizáció ellen.²⁶ A kampányban azonban nem sikerült megszólítaniuk szimpatizánsaikat, így a helyhatósági és az Európai parlamenti választások sikere után nem sikerült mandátumot szerezniük a *Westminsterben*.

2.2. Franciaország

Franciaország félelnöki kormányformával bír, így az elnök személye meghatározó a kormányzásban. Az elnökválasztás második fordulója 2012. május 6-án volt, amikor eldőlt, hogy ki vezesse tovább az országot. A hivatalban lévő Nicolas Sarkozy (UMP) köztársasági elnökkel szemben az ellenzéki szocialistáknak nehéz volt megfelelő jelöltet találniuk. Sokáig úgy tűnt, hogy Dominique Strauss-Kahn IMF-vezér lesz a szocialisták favoritja, azonban a bankár prostitúciós botránya minden reményt megghiúsított, ezért az ellenzéknek gyorsan új jelöltet kellett találnia, ami Francois Hollande személyében meg is valósult. A szoros választási eredmény következtében Hollande a szavazatok

²³ Évtizedek óta a legizgalmasabb brit választás jön.

Forrás: <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/evtizedek-ota-a-legizgalmasabb-brit-valasztas-jon-311710> (Letöltve: 2012. július 18.)

²⁴ Koalíciós kormány alakult Nagy-Britanniában.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20100512_koalicios_kormany_nagy_britanniaban (Letöltve: 2012. július 18.)

²⁵ Jeskó József: A britek döntöttek: jöjjön a koalíciós kormányzás!

Forrás: http://hvg.hu/velemeny/20100513_brit_valasztas_koalicio (Letöltve: 2012. július 18.)

²⁶ Kotics László: Mivel kampányolt a brit szélsőjobb?

Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2010/05/04/mivel_kampanyolt_a_brit_szelsjobb/ (Letöltve: 2012. július 18.)

51,6%-át szerezte meg, míg Sarkozy 48,4%-os támogatottság mellett azonnal elismerte vereségét.

A szocialista jelölt gazdasági programjának és Sarkozy népszerűtlenségének köszönhetően sikerét. A kampányban azt ígérte, hogy megemeli a nagyvállalatok és az évi egymillió euró felett kereső magánszemélyek adóját; minimálbéremelést, nyugdíjkorhatár-csökkentést és 60 ezerrel több tanár foglalkoztatását is megígérte.²⁷

Az elnökválasztás eredményhirdetése után Francois Fillon kormányfő benyújtotta lemondását Sarkozynek, aki el is fogadta azt, ezáltal előrehozott választásokat tartottak 2012 júniusában. A parlamenti választások eredményeként azonban nem történt nagy módosulás, ugyanis a baloldal továbbra is képtelen volt megegyezni, így a szocialisták sikerei elmaradtak.

A Nemzeti Front háza táján is változások történtek. Jean-Marie Le Pen leköszönt a párt vezetéséről, helyét lányának Marine-nak adta át. Az új pártvezér megtartotta apja temperamentumát, azonban sikert így sem tudott elkönyvelni. Az elnökválasztáson harmadik helyet szerezte meg a szavazatok 17,90%-ával, míg a parlamenti választáson gyengébben szerepelt, mint öt éve, csupán 13%-os támogatottságot sikerült elérnie.

2.3. Hollandia

A Jan Peter Balkenende vezette kormánykoalíció 2010 februárjában felbomlott, így június 9-én előrehozott választásokat tartottak. A választások eredményeként a korábban vezető kormánypártnak számító Kereszténydemokrata Tömörülés (CDA) vereséget szenvedett. Először Hollandia történetében egy liberális párt a Szabadság és Demokrácia Néppártja (VVD) szerezte meg a legtöbb mandátumot.²⁸ A választások nagy meglepetését az okozta, hogy az iszlámellenes nézeteket valló Geert Wilders vezette Szabadságpárt megduplázta mandátumainak számát. A választások eredményeként továbbra is sok párt van jelen a holland törvényhozásban.

Elemzők szerint a választásokon arról döntöttek a szavazók, mely párt(ok) vezényeljék le és vezessék át Hollandiát a válságon. Az előrehozott választásokhoz is a gazdaság helyzete, a költségvetés rendbetétele vezetett. A VVD programjában síkra szállt a nyugdíjkorhatár 65-ről 67 évre emelése mellett, csakúgy, mint a költségvetési kiadások visszafogásáért.²⁹

A kormányfő Mark Rutte lett, aki a gazdasági életből hozott tapasztalatait kívánta a válság idején alkalmazni. A koalíciós kormányzás azonban nem tartott sokáig, ugyanis 2012 áprilisában a miniszterelnök benyújtotta lemondását, mivel

²⁷ Francois Hollande nyerte a francia elnökválasztást. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120506-francois-hollande-nyerte-a-francia-elnokvalasztast.html> (Letöltve: 2012. július 18.)

²⁸ Nagy Attila Tibor: A hollandiai választások. Méltányosság Politikaelemző Központ. Forrás: http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/doc/A_hollandiai_v__laszt__sok_Nagy_Attila_Tibor.pdf (Letöltve: 2012. július 18.)

²⁹ Nagy Attila Tibor: i.m.

az addig kisebbségben kormányzó Rutte elveszítette a kabinetet kívülről támogató szélsőjobboldali Szabadságpárt támogatását.³⁰ Rutte és Geert közötti vitát az képezte, hogy a költségvetésben miként spóroljanak meg 14-16 milliárd eurót, ugyanis Geert szerint ez az Európai Unió elvárása, amit ő euroszepticismusa nyomán elutasít, míg a kormány a pótlólagos forrásait féltette.

Az újabb előrehozott választásokat 2012. szeptember 12-én fogják megrendezni. A szavazatokért harcba száll ismét Rutte, Balkenende azonban visszavonult a CDA-ból, és nem kíván részt venni az országos politika alakításában. Hollandia stabilitását nagyban veszélyezteti, hogy az elmúlt 10 évben már öt választást tartottak, ami ingatagrá teszi az ország kormányzását.

2.4. Belgium

Belgium megosztottsága évek óta problémát okoz a szövetségi kormány megalakításában. Számos instabil kormány követte egymást a 21. században: 2007-ben tartottak választásokat, amikor Verhofstadt vezetésével átmeneti kormány alakult, majd 2008-tól Yves Leterme vette át a kormányfői posztot, mígnem a belső feszültségek és korrupciós botrányok közepette lemondott.³¹ Ezután Herman von Rompuy vette át a miniszterelnöki feladatokat, de 2009 novemberében az Európai Tanács elnökévé választották, ezután ismét Leterme kapta a miniszterelnöki feladatokat, de nem boldogult, így ismét lemondott.³²

A 2010. június 13-i választásokon is eltérően alakult a pártok támogatottsága Flandriában és Vallóniában. Belgiumban a gyakorlatilag két választást tartottak, mivel Flandriában csak flamand, míg a déli Vallóniában kizárólag vallon pártok indultak a politikai rendszer nyelvi törésvonala mentén, míg Brüsszelben mindkét típus megmérettette magát.

Míg a franciaajkú vallon területen a szocialista párt végzett az élen – a szavazatok több mint 30 százalékaival –, a második helyre pedig a liberálisok kerültek, mintegy 10 százalékponttal alacsonyabb támogatottsági aránnyal. A vallon kereszténydemokraták, illetve a környezetvédők egyaránt 14-15 százalék körül teljesítettek Vallóniában.³³ Országos szinten a függetlenségpárti Új Flamand Szövetség (N-VA) a szavazatok közel 30%-kát szerezte meg, míg a radikálisan függetlenségpárti és idegengyűlölő szélsőjobboldali Flamand Érdek Pártja a voksok 12-13%-át.

A választások nyomán fragmentált parlament jött létre, melynek következtében a kormányalakítási folyamat több mint egy évig elhúzódott, majd

³⁰ Belebukott a holland kormány a spórolásba. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120423-lemondott-a-holland-kormany.html> (Letöltve: 2012. július 18.)

³¹ Fejérdy Gergely: Belgium: egy rekordhosszúságú politikai válság végén? Magyar Külügyi Intézet, MKI-elemzések 2011/24. Forrás: <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=GHFUQC> (Letöltve: 2012. július 18.)

³² Fejérdy: *i.m.*

³³ Belga választás: erősödtek a szétválást sürgetők. Forrás: http://hvg.hu/vilag/20100613_belgium_valasztas_flamand (Letöltve: 2012. július 18.)

2011 októberében nyolc pártnak sikerült megállapodnia a közös kormányprogramról és a következő évi költségvetésről.³⁴ A kormányfői székbe pedig – a hatpárti koalíciós kormány élére – Elio di Rupo szocialista vezért választották meg.³⁵

2011 novemberében a hatpárti koalíció bomlani kezdett, mivel nem tudtak megállapodni, hogy miként szorítsák le 2012-re a költségvetési hiányt három százalék alá, miközben az előrejelzések 4,6 százalékot vetítettek előre. Az országnak az elkövetkező években folyamatosan kellene dolgoznia a hiány lefaragásán, hiszen a külföldi eladósodottság mértéke hosszú ideje az éves GDP száz százalékának közelében mozog.³⁶ A válság elmúlt és a Di Rukabient maradt Belgium élén, azonban továbbra is problémát jelent az ország eladósodottsága és folyamatos leminősítése, továbbá a vallon gazdaság szerkezetének sürgős átalakítási igénye.³⁷

2.5. Dánia

A 2007-es választásokat megnyerő Liberális Párt – *Venstre* vezér Anders Fogh Rasmussen 2009-ben adta át miniszterelnöki székét Lars Lokke Rasmussennek, mivel Anders Fogh-ot a NATO főtitkárává választották meg. Ekkor előrehozott választásokat nem tartottak, csupán a korábbi pénzügyminiszter vette át a feladatok ellátását saját pártja, a Dán Néppárt és a Konzervatív Párt támogatásával. Miközben a *Venstre* veszített népszerűségéből a szociáldemokraták megerősödtek, így a 2011. szeptember 15-én tartott választásokon a szociáldemokraták a szavazatok 50,3 százalékát kapták és 92 helyet tölthettek be a parlamentben, míg a korábbi miniszterelnök, Lars Lokke Rasmussen vezette koalíció 87 helyet szerzett.³⁸ Az bevándorlás-ellenes Dán Néppárt a választásokon veszített támogatottságából, mivel csak 22 mandátumot szerzett a 179 tagú *Folketingben*. A szavazók akaratának megfelelően a szociáldemokraták vezére Helle Thorning-Schmidt lett a kormányfő, a svéd politikatörténet első női miniszterelnöke.

A kampány középpontjában a pártok gazdaságpolitikai álltak. A szociáldemokrata vezetés programjában mindenekelőtt szerepelt Dánia gazdaságának fellendítése, a bankokra és gazdagokra kivetett adók emelése, az

³⁴ Vége a belga válságnak? Forrás: http://hvg.hu/vilag/20111008_megoldodik_belga_valsg (Letöltve: 2012. július 18.)

³⁵ A belga király Elio Di Rupót bízta meg a kormányalakítással. Forrás: http://hvg.hu/vilag/20110516_elio_di_rupo_kormanyalakitas (Letöltve: 2012. július 18.)

³⁶ Drámai a helyzet Belgiumban: rendkívüli választások lehetnek. Forrás: http://kulfold.ma.hu/tart/cikk/b/0/114613/1/kulfold/Dramai_a_helyzet_Belgiumban_rendkivuli_valasztasok_lehetnek (Letöltve: 2012. július 18.)

³⁷ Braun András: Merre tovább Belgium? Forrás: <http://policity.eu/index.php/elemzesek/kuelpolitika/item/merre-tovabb-belgium> (Letöltve: 2012. július 18.)

³⁸ Epressi Judit: Dán választások: először kerülhet nő a miniszterelnöki székbe. Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2011/09/17/dan_valasztasok_elszor_kerulhet_n_a_miniszterelnoki_szekbe/ (Letöltve: 2012. július 18.)

oktatás és infrastruktúra fejlesztése, továbbá a gazdaságpolitikájuk célja, hogy az ország költségvetési hiánya az EU három százalékos küszöbe alatt legyen.³⁹

2.6. Finnország

A 2007-es finnországi választások eredményeként Matti Vanhanen került a miniszterelnöki pozícióba. A gazdasági válság mellett a kormánypártoknak meg kellett küzdeniük egy korrupciós botrányral is, mely a választásokon szerzett támogatások mértéke miatt robbant ki. Vanhanen 2010-ben benyújtotta lemondását és helyét a 41 éves Mari Kiviniemi vette át. A parlament többsége bizalmat szavazott az új kabinetnek, melynek legfőbb feladata a megszorító politika továbbvitele volt a 2011-es választásokig.⁴⁰

A rendes választások megtartására 2011. április 17-én került sor, amikor is valamennyi nagy párt érzékeny szavazatvesztést szenvedett el. A legfájdalmasabban ez a Centrum Pártot érintette, amely elveszítette több évtizeden át tartó vezető szerepét, mivel az elért 15,8 százalékos eredmény a pártok rangsorában csak a negyedik helyhez volt elegendő. A Nemzeti Koalíciós Párt a voksok 20,4, a szociáldemokrata párt 19,1, az Igazi Finnek nevű párt pedig 19 százalékát szerezte meg. A 200 tagú parlamentben a konzervatívok 44, a szociáldemokraták 42, míg a nacionalisták 39 mandátumhoz jutottak; a Centrupártnak ezentúl 35 képviselője lesz.⁴¹ A választások következtében hat párti kabinet alakult, melyet Jyrki Katainen-t, a konzervatív Nemzeti Koalíciós Párt vezetője irányít.⁴²

3. Változó kormányok Kelet-Közép-Európában

3.1. Csehország

A 2006-os cseh választásokat Mirek Topolanek nyerte a Polgári Demokratikus Párt (ODS) színeiben, azonban 2009 márciusában elveszítette a parlament bizalmát, így benyújtotta lemondását Vaclav Klaus államfőnek, aki elfogadta azt.⁴³ Minderre akkor került sor, amikor elmérgesedett a viszony az ODS és a szociáldemokraták (CSSD) között a recesszió kezelését illetően, valamint tartott az ország EU elnöksége is. A sok teendő miatt a két vezető párt úgy vélte, hogy nem tartanak előrehozott választásokat, azt csupán októberben fogják

³⁹ Epresi Judit: *i.m.*

⁴⁰ Bizalmat kapott az új finn kormány. Forrás: <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=315346#null> (Letöltve: 2012. július 20.)

⁴¹ Az Igazi Finnek pártja, a finnországi választások valódi nyertese. Forrás: <http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-427823> (Letöltve: 2012. július 20.)

⁴² A finn parlament megválasztotta az új kormányfőt. Forrás: <http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-441595> (Letöltve: 2012. július 20.)

⁴³ Lemondott a Topolanek vezette cseh kormány.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20090326_topolanek_cseh_kormany_lemondott_kabinet (Letöltve: 2012. július 20.)

megrendezni, addig pedig a kormányfői teendőket Jan Fischer, a statisztikai hivatal korábbi elnöke töltse be, szakértői kormánya segítségével.⁴⁴

A választásokat végül közös megegyezéssel 2010 májusában rendezték meg, amikor is a baloldali CSSD 22,1 százalékkal megnyerte a választásokat, a második helyen az ODS végzett 20,2 százalékkal. Mindkét párt több százezer támogatót veszített a négy évvel korábbi voksoláshoz képest. Kiválóan szerepelt viszont az alig másfél éve alakult, Karel Schwarzenberg vezette TOP'09 (16,7), amely harmadik lett, maga mögé utasítva a kommunistákat (KSCM – 11,3). Ötödikként az ugyancsak újonc Közügyek Pártja (VV – 10,9) jutott be a képviselőházba.⁴⁵ A koalíciós tárgyalások nyomán pedig az új cseh kabinetet Petr Nečas vezeti a polgári demokraták, a TOP09 és a Közügyek Pártjával (VV) szövetségben.⁴⁶

3.2. Szlovákia

A szlovák politikai közéletet a 2006-tól Robert Fico által vezetett kormány számos alkalommal felborzolta, azonban ügyes vezetői tehetségének hála, sikerült megőriznie koalíciós partnerei támogatottságát, így kitöltötte négyéves mandátumát, sőt a gazdasági válság közepette még a maastrichti kritériumokat is betartották, így 2009-től bevezették a közös valutát.

A rendes választásokra 2010 júniusában került sor, ahol a következő eredmények születtek: Smer 34,79 százalék (62 mandátum), Szlovák Demokratikus és Keresztény Koalíció (SDKU) 15,42 százalék (28 mandátum), az SDKU-val szövetségre lépő, újonnan létrejött SaS 12,14 százalék (22 mandátum), a Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH) 8,52 százalék (15 mandátum), a Bugár-féle Híd 8,12 százalék (14 mandátum) és a Slota-féle Szlovák Nemzeti Párt (SNS) 5,07 százalék (9 mandátum). Nem szerzett mandátumot, így kiesett a törvényhozásból a Magyar Koalíció Pártja.⁴⁷ Az új kabinet irányítását Iveta Radičová szerezte meg, azonban nehéz feladatot vállalt, mivel pártja az SDKU koalícióra lépett további három szervezettel (KDH, SaS, Híd).⁴⁸

Radičová-nak állandóan egyeztetnie kellett koalíciós társaival minden egyes lépést, így állandó veszélyként fennállt a kormánybukás lehetősége. A kabinet egy évig próbált túlélni, azonban 2011 októberében az eurós mentőöv

⁴⁴ Jan Fischer az új cseh miniszterelnök. Forrás: <http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-269957> (Letöltve: 2012. július 20.)

⁴⁵ Szilvássy József: Csehország: vezéraldozat választási győzelem után. Forrás: http://nol.hu/kulfold/exit_poll_fej-fej_mellett_vegzett_a_ket_nagy_cseh_part (Letöltve: 2012. július 20.)

⁴⁶ Nagy Gergely: Klaus örülhet, neki tetsző kormány alakul. Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2010/06/29/klaus_orulhet_neki_tetsz_kormany_alakul/ (Letöltve: 2012. július 20.)

⁴⁷ Fico nyert, de az ellenzék alakíthat kormányt. Forrás: http://hvg.hu/vilag/20100612_fico_szlovak_valasztas_smer (Letöltve: 2012. július 20.)

⁴⁸ Bizalmat kapott az új szlovák kormány. Forrás: <http://www.3szek.ro/load/cikk/31507/Bizalmat%20kapott%20az%20C3%BAj%20szlov%C3%A1k%20korm%C3%A1ny> (Letöltve: 2012. július 20.)

bővítéséről szóló szavazással egybekötött bizalmi szavazást már elveszítette a kormány.⁴⁹ Az előrehozott választásokat 2012. március 10-ére írta ki az államfő. A jobbközép kormánykoalíció tehetetlenségét a választók nem tolerálták, így a szavazatok 44,85 százalékát megszerző baloldali Smer-SD, 84 mandátumot szerzett a 150 fős szlovák parlamentben, míg a konzervatív KDH 8,76 százalékát (16 mandátum), a Most-Híd 6,94%-ot (13 mandátum), a SaS és az SDKÚ 11-11 képviselői helyet szerzett meg.⁵⁰ A parlamentbe ismét nem jutott be az MKP, kikerült viszont az SNS. A választási eredmények következtében Robert Fico egypárti kormányt hozott létre.

3.3. Magyarország

A magyarországi választásokat a szocialistákkal szembeni proteszt szavazáson túl a Fidesz sohasem látott támogatókörének megjelenése együttesen vezetett oda, hogy az Országgyűlésben kétharmados többséghez jutott a Fidesz. A 2010. április 25-ei választásokon a szocialisták történelmi vereséget szenvedtek, míg a jobboldalon alkotmányozó többség jöhetett létre. A szavazók úgy ítélték meg, hogy a parlamentben még helyet kívánnak biztosítani a szélsőjobboldali Jobbik képviselőinek, csakúgy, mint az Lehet Más a Politika jelöltjeinek is. Gyurcsány Ferenc lemondása nyomán hatalomra kerülő Bajnai Gordon „szakértői kormánya” után megalakult Orbán Viktor második kabinetje, mely dacolva az EU-val és az IMF-fel önálló gazdaságpolitikát folytatott.

3.4. Szlovénia

A 2008 szeptemberében megtartott választásokat Janez Janša vezette jobbközép Szlovén Demokrata Párt (SDS) elveszítette, és a kormányrúdhhoz Borut Pahor került az ellenzéki balközép Szociáldemokrata Párt (SD) és koalíciós társai jóvoltából.⁵¹ 2011-ben a kormánykoalíción belül feszültség alakult, amelynek következtében előbb a DeSUS (nyugdíjasok pártja), majd a liberális Zares lépett ki a kormányból, így kisebbségbe kerültek a törvényhozásban.⁵² Szeptemberben Pahor miniszterelnök bizalmi szavazást kért a kormánnyal szemben, amit elbukott, így 2011. december 4-ére előrehozott választásokat írtak ki.

A szavazáson számos meglepetés született, melyek közül a legmeglepőbb az, hogy Ljubljana főpolgármesterének frissen alapított pártja a Pozitív Szlovénia 28,52%-os támogatottsággal megszerzett 28 mandátumot a szlovén

⁴⁹ Eldőlt a dominó: megbukott a szlovák kormány, nemet mondtak a csomagra.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20111011_megbukott_szlovak_kormany (Letöltve: 2012. július 20.)

⁵⁰ Szlovák választások: Fico tarolt, az MKP nem jutott be.

Forrás: http://nol.hu/kulfold/szlovak_valasztasok_fico_tarolt_az_mkp_nem_jutott_be (Letöltve: 2012. július 20.)

⁵¹ Megkezdődtek szlovén parlamenti választások. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080921-megkezdodtek-szloveniaban-a-parlamenti-valasztasok.html> (Letöltve: 2012. július 20.)

⁵² Megbukott a szlovén kormány. Forrás: http://index.hu/kulfold/2011/09/20/megbukott_a_szloven_kormany/ (Letöltve: 2012. július 20.)

törvényhozásban. A jobbközép, konzervatív Szlovén Demokrata Párt (SDS) – Janez Jansa pártja – 26,26 százalékkal 26 mandátumot kapott; a szociáldemokrata Borut Pahornak a pártja 10,49 százalékkal 10 mandátumot; a Gregor Virant által vezetett jobbközép Polgári Lista 8,42 százalékkal nyolc képviselői helyhez jutott. További három pártnak sikerült a négy százalékos bejutási küszöbnél több voksot összegyűjtenie. A balközép Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja (DeSUS) 6,97 százalékkal hat mandátumhoz jutott, akárcsak a kereszténydemokrata Szlovén Néppárt a voksok 6,9 százalékaival, míg az Új Szlovénia (NSi) 4,8 százalékkal négy képviselői helyet szerzett.⁵³ A választások után elhúzódó kormánykoalíciós tárgyalások következtében végül mégsem a Pozitív Szlovénia alakított kormányt, hanem Janez Janša köré tömörült az SDS, a DeSUS, az NSi, a Néppárt és Gregor Virant képviselői.

3.5. Románia

Az elmúlt négy évben Románia kormányainak instabilitását nem a válság okozta, hanem a belpolitikai feszültségek vezettek gyakori ellehetetlenüléshez. A 2008. novemberi választásokat elveszítette a Nemzeti Liberális Párt (PN-L) (28 mandátum). Összesítésben első helyen végzett a Szociáldemokrata Párt és a Konzervatív Párt alkotta koalíció (PSD-PC) (114 mandátum), harmadik helyen pedig az államfő Demokrata-Liberális Pártja (PD-L) (115 mandátum), míg az RMDSZ-nek 22 képviselő hely jutott.⁵⁴ 2008 decemberében felállt az első Emil Boc vezette kormány, melyet a PDL és a PSD többsége adott. A koalíció nem bizonyult hosszú életűnek, ugyanis feszültségektől volt terhes, majd 2009 októberében a szociáldemokraták kiléptek a koalícióból, és október 8-án megbuktatták a kabinetet a PN-L, az RMDSZ és a szociáldemokraták képviselői.

Az új kabinetet decemberben fogadta el az alsóház, melynek vezetője ismét Emil Boc lett, míg koalíciós partnere a PD-L-nek az RMDSZ és több kisebbségi és független képviselő. Ez a koalíció sem húzta soká, így 2012. február 6-án Boc benyújtotta lemondását „politikai-szociális feszültségre” hivatkozva, habár jórészt az állt a háttérben, hogy a megszorítások miatt népszerűtlenné vált.⁵⁵ Pár napig Cătălin Predoiu igazságügyi-miniszter vette át a kormányfői feladatokat, majd Mihai Răzvan Ungureanu volt külügyminisztert, a Külügyi Hírszerző Szolgálat vezetőjét bízta meg az államfő kormányalakítással. A pártonkívüli kormányfő mindösszesen 78 napig volt hivatalban a régi pártok támogatásával. A belpolitikai csatározások következtében 11 PD-L-es politikus kilépett a pártból, így elveszítette többségét az alsóházban is a kormány, ezzel a betervezett bizalmi szavazáson ismét elbukott a kormány. Traian Băsescu államfő

⁵³ Meglepetés a szlovén választásokon, Göncz maradt.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20111205_szloven_valasztasok (Letöltve: 2012. július 20.)

⁵⁴ A második nyerte a román választást. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20081202-valasztasok-romaniaban-a-psdpc-nyert-de-a-pdl-kapta-a.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

⁵⁵ Kormányválság: lemondott a miniszterelnök.
Forrás: http://romaniama.blog.hu/2012/02/06/kormanyvalsag_lemondott_a_miniszterelnok (Letöltve: 2012. július 23.)

előrehozott választások helyett immáron Victor Ponta, a PSD elnökét bízta meg kormányalakítással. Ponta sikerrel is járt, így balliberális kormánya a PSD, a PN-L és a Konzervatív Párt támogatásával irányítja az országot a 2012. november 25-ei rendes választásokig. A politikai közéletet immáron a kormányfő által beterjesztett államfői felelősségről szóló referendum borzolja, továbbá az egész politikai rendszer reformhulláma.⁵⁶

3.6. Bulgária

Bulgária politikai rendszere nagymértékben eltér a nyugat-európai szisztémáktól. Ennek egyik jele, hogy 2005-ben hatalomra került a régi Szocialista Párt Szergej Sztanisev kormányfő vezetésével. A másik fontos eltérés, hogy Bulgáriában a 2009-es választási kampányban nem jelent meg a gazdasági válság, vagy az arra adandó reformpolitika vitája, hanem belpolitikai tényezők mentén alakultak a pártok megnyilvánulásai, mintegy függetlenül a közösségi léttől. A 2009. július 5-ei választásokat a három évvel korábban alapított Polgárok Bulgária Európai Fejlődéséért (GERB) formáció nyerte meg közel 40%-os támogatottsággal. Második helyen végzett a török kisebbség érdekeit képviselő DPSZ, míg a szocialisták visszaszorultak a harmadik helyre.⁵⁷ A parlamentbe bejutott még az ultanacionalista Ataka és a populista hangvételű Rend, Jog és Igazságosság párt. A választási hadjáratokat a terjedő bűnözés és a korrupció uralta, semmint a gazdasági kérdések. Az eredmények fényében a parlament többségének bizalmát Bojko Boriszov, Szófia főpolgármestere szerezte meg a GERB vezéréként, és alakíthatott kormányt, mire késve, de elérte a válság a Balkánt is. A kormány kiegyensúlyozott költségvetésre törekedett, sőt újabb előrelépést remélt az euró bevezetése érdekében, ugyanis az ERM 2-be történő belépést szorgalmazták.⁵⁸

4. A PIIGS országok kormányai és a válság

4.1. Portugália

A portugál kormány áldozatául esett a gazdasági válságnak, mivel a szocialista kormányzatnak 2011 márciusában nem sikerült keresztülvinnie a törvényhozáson az újabb megszorító intézkedéscsomagját, ezért José Sócrates miniszterelnök lemondott és előrehozott választásokat tartottak. A 2011. június 5-én megtartott választásokon a részvétel alacsonynak bizonyult, mivel a választópolgárok 58,9%-a járult az urnához, többségük pedig az ellenzéki, jobboldali

⁵⁶ Iván András: Totális háborúban Basescu és a román kormány.

Forrás: http://index.hu/kulfold/2012/07/06/totalis_haboruban_b_sescu_es_a_roman_kormany/ (Letöltve: 2012. július 23.)

⁵⁷ Nagy többséggel nyert az ellenzék a bolgár választáson. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090706-nagy-tobbseggel-nyert-az-ellenzek-a-bolgar-valasztason.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

⁵⁸ Fáziskéséssel pusztít a válság a Balkánon. Forrás: <http://www.origo.hu/gazdasag/valsag/20090807-valsag-a-balkan-orszagaiban-faziskeses-bulgaria-romania-szerbia-montenegro.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

Szociáldemokrata Pártot (PSD) támogatta. A mandátumelosztás következtében a PSD 105 képviselőt küldhetett a parlamentbe, míg a Szocialista Párt 73 mandátumhoz jutott.⁵⁹ A törvényhozásba bekerült még a Kommunisták Pártja (16 mandátum) és a Baloldali Blokk (hat mandátum). A kormányalakítás során a PSD a szintén jobboldali Néppárttal lépett koalícióra, miniszterelnöknek pedig a szociáldemokrata Pedro Passos Coelho-t választották meg. Az új kormányfő ígéretet tett az Európai Unió és az IMF által nyújtott hitelprogram betartására.⁶⁰

4.2. Írország

A gazdasági válság nyomán Írország elsőként fordult segítségért az Európai Unióhoz és az IMF-hez. A tárgyalások következtében 85 milliárd eurós hitelt kapott az ír kormány, melyért cserébe 15 milliárd eurós takarékosági programot kellett bevezetnie. Az ír kabinet azonban a takarékosági programba belebukott, és itt is előrehozott választásokra került sor. A kampány fő vitatémája az IMF-hitel vált, és minden párt a szerződések újratárgyalását sürgette.

A választások nyomán a korábban kormányzó konzervatív-republikánus Fianna Fáil a várakozásoknak megfelelően veszített támogatottságából, míg a jobbközép-centrista Fine Gael-párt megnövelte szavazótáborát.⁶¹ Többséget egyik nagy párt sem szerzett, így az új kormányfőnek, Enda Kenny-nek meg kellett szereznie a Munkáspárt parlamenti támogatását is. Az új ír kabinet az hitelt kitűnően használta fel, így az ország már kifelé halad a recesszióból és elmúlt a válsághangulat is a lakosság körében.

4.3. Olaszország

Az olasz belpolitikában szemtanúi lehettünk Silvio Berlusconi tündöklésének és botrányos életvitelének, csakúgy, mint gyors távozásának. 2008 áprilisában tartottak előrehozott parlamenti választásokat Olaszországban, mivel a baloldali Prodi-kormány összeomlott. Az új választás eredményeként a Berlusconi vezette Szabadság Népe szerezte a legtöbb mandátumot, míg a baloldali Demokrata Párt alulmaradt a megmérettetésen. Míg Berlusconi szövetsége 340 mandátumot szerzett az alsóházban, addig Walter Veltroni koalíciója 239 képviselői helyet szerzett.⁶²

A történelmi győzelem után ismét Berlusconi lett a miniszterelnök, akinek nemsokára szembe kellett néznie a gazdasági válsággal és parlamenti

⁵⁹ Kábítás nélkül nyerte a választásokat a jobboldal Portugáliában.

Forrás: <http://portugalosdolgok.postr.hu/kabitas-nelkul-nyerte-a-valasztasokat-a-jobboldal-portugaliaban> (Letöltve: 2012. július 23.)

⁶⁰ A leendő portugál kormányfő a megszorítások betartását ígéri.

Forrás: <http://www.origo.hu/gazdasag/hirek/20110606-a-leendo-portugal-kormanyfo-az-euimf-hitelprogram-betartasat-igeri.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

⁶¹ Pénteken tartják a választást az IMF-hitel miatt dühös Írországban.

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110225-valasztasok-irorszagban-az-imfhitel-volt-a-kampany-fo-temaja.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

⁶² Magai István: Hogyan tovább, Itália? Európai Tükör 2008/6. június. Külügyminisztérium 31.

többségének erodálódásával. Silvio Berlusconi személye és ellenszegülése a megszorításoknak odáig vezetett, hogy az EU vezető politikusai már a megbuktatásáért kezdtek a háttérben összedolgozni.⁶³ Berlusconi 2011. november 13-án benyújtotta lemondását az olasz államfőhöz, aki azt el is fogadta. Ennek háttérében több okot is azonosítani tudunk. Egyrészt a kormányfő parlamenti többsége elfogyott, másrészt botrányai már a népszerűségét is nagymértékben kikezdték, harmadrészt a német kancellár és a francia elnök is kihátrált mellőle, negyedszer pedig a piacok már nem bíztak az olasz államban. Ezen tényezők összjátékaként került ki a hatalomból Silvio Berlusconi, és került helyére rövid idő alatt egy szakértői kormány Mario Monti vezetésével. Montiban bízott az EU, de a piacok bizalmát szakmai múltja mellett csak akkor tudta visszazerezni, amikor letett arról a szándékáról, hogy politikusok is részt vegyenek a kabinetjében.

Olaszországban nem tartottak előrehozott választásokat, úgy vélték, hogy a recesszió megfékezése után kívánnak csak szavazást tartani 2012-ben. Mára világosság vált, hogy csupán 2013 tavaszán fognak választásokat rendezni, melyen Monti nem kíván indulni a kormányfői székért, de Berlusconi már aktivizálta magát, és reménykedik a visszatérésben.⁶⁴

4.4. Görögország

Görögországot viselte meg legjobban a gazdasági válság. Számos ok vezetett odáig, hogy a görög állam a csőd szélére sodródjon, azonban annyi bizonyos, hogy mindkét nagy párt közrejátszott a kormányzásával a helyzet romlásához. Az országban a recesszió hatására politikai válság is kialakult, mely szoros kapcsolatban áll a politikai pártok és szavazótáboraik elvesztésével.

A görögök még 2007-ben járultak az urnák elé, amikor is a konzervatív Új Demokrácia került hatalomra Kosztasz Karamanlisz vezetésével. A jobboldali kormány két éves megbízatása után új választások kiírását sürgette azért, mert véleménye szerint új mandátummal rendelkező kormánynak kell rendbe tennie a recesszió nyomán a görög gazdaságot. Az Új Demokrácia elveszítette a 2009-es választást, és a PASOK került hatalomra Jeórziosz Papandreu vezetésével. A PASOK-nak súlyos megszorító intézkedéseket kellett bevezetni, mely a görög lakosság állandó tiltakozásához és rendbontásához vezetett. Az országot számos alkalommal országos sztrájkhullám rázta meg, aminek következtében a turizmusból származó bevételek is nagymértékben visszaestek.

A 2012. május 6-ai választásokon egyik pártnak sem sikerült többséget szereznie. A legtöbb szavazatot az Új Demokrácia szerezte meg, aki felszólította az Európa-párti parlamenti pártokat, hogy lépjenek szövetségre, hogy az

⁶³ Berlusconi egy EKB-s levéllel kezdett bukni.

Forrás: http://index.hu/kulfold/2012/01/04/berlusconi_egy_ekb-s_levellel_kezdet_bukni/

(Letöltve: 2012. július 23.)

⁶⁴ Olaszország – Mario Monti kormányfő csak 2013-ig marad. Forrás: <http://hetivalasz.hu/vilag/megindultak-a-talalgasok-a-kormanyfoi-utodrol-51644> (Letöltve: 2012. július 23.)

országot benntartsák az euróövezetben, vagy hozzanak létre nemzeti egységkormányt. Az elégedetlen közhangulat és a választások nyertese a SYRIZA Szélsőbaloldali Koalíció, amely 15,5-18,5 százalékos eredményt ért el, ezzel második legtöbb mandátumot szerezte, maga mögé utasítva a PASOK-at. Nemsokára világosság vált, hogy semmilyen kormánykoalíció sem tud létrejönni a felfokozott hangulatban, így újabb választások kiírását kezdeményezték a görög államfőnél.

A 2012. június 17-ei választásokat ismét az Új Demokrácia nyerte, azonban egyedül nem volt képes kormányt alakítani, ezért a PASOK-kal volt kénytelen koalícióra lépni.⁶⁵ A tét immáron óriási volt: nemcsak a politikai válságot kellett megoldani, hanem záros határidőn belül az EU és a piacok felé is olyan kormányzatot kellett felmutatni, mely hajlandó folytatni a megszorító politikát és tenni is képes az ország helyzetének javítása érdekében.

4.5. Spanyolország

A spanyol választásra is rányomta bélyegét a gazdasági válság, mivel a kormány belebukott a megszorító programjába. Hétévi szocialista kormányzást követően a történések az előre meghatározott forgatókönyv szerint zajlottak le. A kormány előrehozott választások kiírását kérte a gazdasági válság miatt. A Mariano Rajoy vezette Néppárt a szavazatok 44,5 százalékának a megszerzésével 186 mandátumhoz jutott a 350 fős képviselőházban. A 2004 óta kormányzó Spanyol Szocialista Munkáspárt (PSOE) a voksok 28,6 százalékával 110 képviselőt küldhetett az alsóházba, ezzel José Luis Rodríguez Zapatero elveszítette a választásokat és visszavonult a politikától.⁶⁶ A választások nyomán a spanyol Néppárt abszolút többséget szerzett a törvényhozásban, így az a feladat hárult a hatalomba visszatérő Marino Rajoy miniszterelnökre, hogy megnyirbálja a költségvetést, ugyanis a költségvetési hiány elérte a GDP 9%-át, továbbá, hogy tárgyalásokat folytasson az EU-val és az IMF-fel a Spanyolországban nyújtandó készenléti hitelről.⁶⁷

5. Összegzés

Az Európai Unió tagállamainak kormányait két csoportra oszthatjuk: azokra az államokra, melyekben a gazdasági válság hozzájárult a kabinet lecsereléséhez (PIIGS-országok), továbbá azokra az országokra, melyeknél – ha történt is

⁶⁵ Visnovitz Péter: Ösellségeket taszít egymás karjaiba a görög válság.

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120618-helyszini-riport-a-gorog-valasztasok-utan-a-paszok-es-az.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

⁶⁶ Nyert a Néppárt a spanyol választásokon. Forrás: <http://www.hir24.hu/kulfold/2011/11/20/nyert-a-neppart-a-spanyol-valasztasokon/> (Letöltve: 2012. július 23.)

⁶⁷ Szvetnik Endre: Megnyugtatja-e a piacokat a spanyol választás? Forrás: <http://www.inforadio.hu/hir/tudositoink/hir-467943> (Letöltve: 2012. július 23.)

kormányváltás – nem a válság volt a legfőbb ok, hanem valamilyen belső feszültség (lásd melléklet).

Azon országokban, melyekben súlyos megszorításokat voltak kénytelenek bevezetni a kormányok a választásokat sorra elveszítették a hivatalban lévő kormánypártok, de megfigyelhető, hogy legtöbbször (Portugália, Spanyolország, Írország) ez sem okozott súlyos belpolitikai válságot, mivel az új kabinet folytatta a restriktív politikát. Olaszországban speciális helyzet állt elő, ugyanis itt nem rendeztek előrehozott választásokat, hanem olyan szakértői kormányt hoztak létre, mely élvezi mind az olasz pártok, mind a külföldi piacok bizalmát. Hozzátehetjük, hogy ez az egyetlen valóban szakértői kabinet, mivel a magyar és cseh hasonló kormányokban inkább politikusok voltak jelen és nevében viselte a szakértői minősítést. Az EU-n belül Görögországot viselte meg leginkább a válság, ezzel a politikai válság legszélsőségesebb példájává vált az elmúlt időszakban. A görög kormányok képtelenek voltak tartós parlamenti többséget létrehozni, ezért instabillá vált az egész politikai rendszer, és csőd közeli állapot fenyegeti a görög államot.

A gazdasági válság következtében is voltak olyan országok, amelyeknek a miniszterelnökeik és kabinetjeik a választásokat újból megnyerték (esetleg koalíciós partnerük változott meg). A nagy gazdaságok közül Németországban Angela Merkel megtartotta kancellári székét, csakúgy, mint Lengyelországban Donald Tusk, aki történelmi tettet hajtott végre újraválasztásával. Több kisebb tagállamban is megmaradt hivatalában a kormány, mint Luxemburgban, a három balti államban, továbbá Cipruson és Máltán. A koalíciós kormányok pedig továbbéltek Ausztriában és Svédországban is.

Voltak olyan tagországok is, melyekben kormányváltásra került sor, de mögötte nem a gazdasági válság, hanem más belpolitikai tényezők voltak. Az Egyesült Királyságban a munkáspárti kabinetet a konzervatív-liberális koalíció vette át, míg Franciaországban az elnökválasztást a szocialisták jelöltje nyerte meg. Hollandiában az előrehozott választásokat elveszítette Balkenende, és Mark Rutte vette át a helyét, aki szeptemberig ügyvezetőként irányítja az országot. Belgiumban a belső megosztottság következtében rekordideig tartott a kormányalakítás, míg végül szövetségi szinten a szocialisták alakíthattak kormányt. Dániában is taroltak a szociáldemokraták, melynek eredményeként megválasztották az ország első női miniszterelnökét. Finnországban viszont fordítva történtek a dolgok, mivel Mari Kiviniennit, az első miniszterelnök-asszonyt leváltották, és a konzervatívok kerültek hatalomra. Hasonló eset történt Szlovákiában is, ahol 2010-ben választották meg Iveta Radičovát, aki az első női kormányfője volt az országnak, de két éven belül megbukott, és ismét Robert Fico került hatalomra. Csehországban szintén a belső feszültségek nyomták rá bélyegüket a kormányzásra, ugyanis a Soros EU elnökség közepén még kormányt is buktattak, majd a választásokat ismét a Polgári Demokratikus Párt nyerte meg. Szlovéniában a szociáldemokratákat Janez Janša jobbközép koalíciója váltotta fel. Magyarországon pedig Orbán Viktor kezdett hozzá a reformokhoz alkotmányozó többsége birtokában. Romániában instabil

kormányzás volt jellemző az elmúlt négy évben, melynek háttérében a belpolitikai ellentétek álltak. A gyakori bizalmatlansági indítványok és a személyes ellentétek folytán sorra alakultak meg, illetve át a román kormányok. A feszültség fokozásában ma már egymásnak feszül a miniszterelnök és a hatalomból felfüggesztett államfő. Bulgáriában szintén a belpolitika miatt kellett megválnia kormányzati szerepétől a szocialista pártnak, mivel a bűnözés és a korrupció a GERB-nek kedvezett a választásokon.

A tanulmánynak nem célja bemutatni a válság nyomán előretörő szélsőséges pártokat és elemzés tárgyává tenni ennek okait, de fontos rávilágítani, hogy a gazdasági recesszió következtében Európa-szerte minden tagállamban megjelentek, sőt növekvő parlamenti mandátumot is szereztek mind a szélsőbaloldali, mind pedig a szélsőjobboldali eszméket valló szervezetek.

Összefoglalóan elmondható, hogy az EU tagállamok többségében nem a gazdasági válság nyomán alakult ki változás a kormányzásban, hanem a belső ellentétek okozták azokat, kivételt képeznek a PIIGS-országok, melyek esetében egyértelműen kijelenthető, hogy a kormányváltásra a gazdasági válság miatt került sor.

Felhasznált irodalom

Tanulmányok/cikkek:

BRAUN András: Merre tovább Belgium?

Forrás: <http://policity.eu/index.php/elemezések/kuelpolitika/item/merre-tovabb-belgium> (Letöltve: 2012. július 18.)

Budapest Analyses: Konzervatív kormány Litvániában.

Forrás: http://www.budapestanalyses.hu/docs/Hu/Elemz%C3%A9sek_Arch%C3%ADvum/analysys_214_hu.html (Letöltve: 2012. július 17.)

EPRESI Judit: Dán választások: először kerülhet nő a miniszterelnöki székbe.

Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2011/09/17/dan_valasztasok_elszor_kerulhet_n_a_miniszterelnoki_szekbe/ (Letöltve: 2012. július 18.)

FEJÉRDY Gergely: Belgium: egy rekordhosszúságú politikai válság végén?

Magyar Külügyi Intézet, MKI-elemzések 2011/24.

Forrás: <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=GHFUQC> (Letöltve: 2012. július 18.)

Harold JAMES: Választások után: ünnepeljük a német modellt.

Forrás: <http://www.vg.hu/velemenyelemzes/valasztasok-utan-unnepeljuk-a-nemet-modellt-291655> (Letöltve: 2012. július 17.)

Haza és Haladás: Messziről nézve: Lengyel választások, avagy folytassa Tusk!

Forrás: http://hazaeshaladas.blog.hu/2011/10/11/messzirol_nezve_lengyel_valasztasok_avagy_folytassa_tusk (Letöltve: 2012. július 17.)

IVÁN András: Totális háborúban Bănescu és a román kormány.

Forrás: http://index.hu/kulfold/2012/07/06/totalis_haboruban_b_sescu_es_a_roman_kormany/ (Letöltve: 2012. július 23.)

JESKÓ József: A britek döntöttek: jöjjön a koalíciós kormányzás!

Forrás: http://hvg.hu/velemeney/20100513_brit_valasztas_koalicio (Letöltve: 2012. július 18.)

KISS J. László: Osztrák választások: nagykoalíciótól nagykoalícióig, avagy a néppártok eróziója. Magyar Külügyi Intézet. MKI-tanulmányok 2008/29.

Forrás: <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=SVIUDS> (Letöltve: 2012. július 17.)

KOTICS László: Mivel kampányolt a brit szélsőjobb?

Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2010/05/04/mivel_kampanyolt_a_brit_szelsjobb/ (Letöltve: 2012. július 18.)

KOVÁCS Áron: A kampány végéig dugdosták a szennyest a német pártok.

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090924-nemet-valasztasok-a-kormany-valtozik-de-merkel-valoszinuleg-kancellar-marad.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

MAGAI István: Hogyan tovább, Itália? Európai Tükör 2008/6. június.

Külügyminisztérium. 31. o.

NAGY Attila Tibor: A hollandiai választások. Méltányosság Politikaelemző Központ

Forrás: http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/doc/A_hollandiai_valaszt_sok_Nagy_Attila_Tibor.pdf (Letöltve: 2012. július 18.)

NAGY Gergely: Klaus örülhet, neki tetsző kormány alakul. Forrás:

http://kitekinto.hu/europa/2010/06/29/klaus_orulhet_neki_tetsz_kormany_alakul/ (Letöltve: 2012. július 20.)

SZILVÁSSY József: Csehország: vezéráldozat választási győzelem után. Forrás:

http://nol.hu/kulfold/exit_poll_fej-fej_mellett_vegzett_a_ket_nagy_cseh_part (Letöltve: 2012. július 20.)

Szvetnik Endre: Megnyugtatja-e a piacokat a spanyol választás?

Forrás: <http://inforadio.hu/hir/tudositoink/hir-467943> (Letöltve: 2012. július 23.)

VISNOVITZ Péter: Ősellenségeket taszít egymás karjaiba a görög válság.

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120618-helyszini-riport-a-gorog-valasztasok-utan-a-paszok-es-az.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

Újságcikkek/folyóiratok:

A belga király Elio Di Rupo-t bízta meg a kormányalakítással.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20110516_elio_di_rupo_kormanyalakitas (Letöltve: 2012. július 18.)

A CDU-FDP koalíció nyerte a német választást - exit poll eredmények.
 Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090927-nemet-valasztas-2009-eredmenyek.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

A finn parlament megválasztotta az új kormányfőt. Forrás:
<http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-441595> (Letöltve: 2012. július 20.)

A kormánykoalíció győzött a svéd választásokon.
 Forrás: http://index.hu/kulfold/hirek/2010/09/20/a_kormanykoalicio_gyozott_a_sved_valasztasokon/ (Letöltve: 2012. július 17.)

A leendő portugál kormányfő a megszorítások betartását ígéri.
 Forrás: <http://www.origo.hu/gazdasag/hirek/20110606-a-leendo-portugal-kormanyfo-az-euimf-hitelprogram-betartasat-igeri.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

A második nyerte a román választást. Forrás:
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20081202-valasztasok-romaniaban-a-psdpc-nyert-de-a-pdl-kapta-a.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

A szélsőjobb sikerét hozta az osztrák választás.
 Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080928-elorehozott-osztrak-parlamentivalasztas-uj-koaliciora-szavaz-ausztria.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

Az Igazi Finnek pártja, a finnországi választások valódi nyertese.
 Forrás: <http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-427823> (Letöltve: 2012. július 20.)

Belebukott a holland kormány a spórolásba.
 Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120423-lemondott-a-holland-kormany.html> (Letöltve: 2012. július 18.)

Belga választás: erősödtek a szétválást sürgetők.
 Forrás: http://hvg.hu/vilag/20100613_belgium_valasztas_flamand (Letöltve: 2012. július 18.)

Berlusconi egy EKB-s levéllel kezdett bukni.
 Forrás: http://index.hu/kulfold/2012/01/04/berlusconi_egy_ekb-s_levellel_kezdekk_bukni/ (Letöltve: 2012. július 23.)

Bizalmat kapott az új finn kormány.
 Forrás: <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=315346#null> (Letöltve: 2012. július 20.)

Bizalmat kapott az új szlovák kormány.
 Forrás: <http://www.3szek.ro/load/cikk/31507/Bizalmat%20kapott%20az%20%C3%BAj%20szlov%C3%A1k%20korm%C3%A1ny> (Letöltve: 2012. július 20.)

Ciprusi választások: a jobboldali ellenzék győzött, de a koalíciónak megmarad a többsége. Forrás: <http://karpatinfo.net/kulfold/2011/05/23/ciprusi-valasztasok-jobboldali-ellenzek-gyozott-de-koalicionak-megmarad-tobbsege> (Letöltve: 2012. július 17.)

Dramai a helyzet Belgiumban: rendkívüli választások lehetnek.

Forrás: http://kulfold.ma.hu/tart/cikk/b/0/114613/1/kulfold/Dramai_a_helyzet_Belgiumban_rendkivuli_valasztasok_lehetnek (Letöltve: 2012. július 18.)

Eldőlt a dominó: megbukott a szlovák kormány, nemet mondtak a csomagra.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20111011_megbukott_szlovak_kormany (Letöltve: 2012. július 20.)

Évtizedek óta a legizgalmasabb brit választás jön.

Forrás: <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/evtizedek-ota-a-legizgalmasabb-brit-valasztas-jon-311710> (Letöltve: 2012. július 18.)

Észtországban a kormánykoalíció győzött.

Forrás: http://index.hu/kulfold/hirek/2011/03/06/esztorszagban_a_kormanykoalicio_gyozott/ (Letöltve: 2012. július 17.)

Fáziskéséssel pusztít a válság a Balkánon.

Forrás: <http://www.origo.hu/gazdasag/valsag/20090807-valsag-a-balkan-orzsagaiban-faziskeses-bulgaria-romania-szerbia-montenegro.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

Felminősítette Észtországot a Fitch.

Forrás: http://index.hu/gazdasag/blog/2011/07/05/felminositette_esztorszagot_a_fitch/ (Letöltve: 2012. július 17.)

Fico nyert, de az ellenzék alakíthat kormányt.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20100612_fico_szlovak_valasztas_smer (Letöltve: 2012. július 20.)

Francois Hollande nyerte a francia elnökválasztást.

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120506-francois-hollande-nyerte-a-francia-elnokvalasztast.html> (Letöltve: 2012. július 18.)

Ismét a kereszténydemokraták nyerték a luxemburgi parlamenti választást.

Forrás: http://fmh.hu/kulfoldi/20090608_ismet_keresztenydemokraták_nyertek_luxem (Letöltve: 2012. július 17.)

Jan Fischer az új cseh miniszterelnök. Forrás:

<http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-269957> (Letöltve: 2012. július 20.)

Kábítás nélkül nyerte a választásokat a jobboldal Portugáliában.

Forrás: <http://portugalosdolgok.postr.hu/kabitas-nelkul-nyerte-a-valasztasokat-a-jobboldal-portugaliaban> (Letöltve: 2012. július 23.)

Kigolyózták a hatalomból a lett választások győztesét.

Forrás: http://index.hu/kulfold/2011/10/11/kigolyoztak_a_hatalombol_a_lett_valasztasok_gyozteset/ (Letöltve: 2012. július 17.)

Koalíciós kormány alakult Nagy-Britanniában.

Forrás: http://hvg.hu/vilag/20100512_koalicios_kormany_nagy_britanniaban (Letöltve: 2012. július 18.)

Kommunista nyerte a ciprusi elnökválasztást. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080224-a-kommunista-jelolt-nyerte-a-ciprusi-elnokvasztast.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

Kormányválság: lemondott a miniszterelnök. Forrás: http://romaniama.blog.hu/2012/02/06/kormanyvalsag_lemondott_a_miniszterelnok (Letöltve: 2012. július 23.)

Lemondott a ciprusi kormány a katonai támaszponton történt robbanás miatt. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110728-a-katonai-tamaszponton-tortent-robbanas-miatt-lemondott-a-ciprusi-kormany.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

Lemondott a Topolanek vezette cseh kormány. Forrás: http://hvg.hu/vilag/20090326_topolanek_cseh_kormany_lemondott_kabinet (Letöltve: 2012. július 20.)

Lengyel választások - hivatalos végeredmény: győzött a Polgári Platform. Forrás: <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=480130#null> (Letöltve: 2012. július 17.)

Megbukott a szlovén kormány. Forrás: http://index.hu/kulfold/2011/09/20/megbukott_a_szloven_kormany/ (Letöltve: 2012. július 20.)

Meglepetés a szlovén választásokon, Göncz maradt. Forrás: http://hvg.hu/vilag/20111205_szloven_valasztasok (Letöltve: 2012. július 20.)

Megkezdődtek Máltán a parlamenti választások. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080308-megkezdodtek-maltan-a-parlamentivalasztasok.html> (Letöltve: 2012. július 17.)

Megkezdődtek szlovén parlamenti választások. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080921-megkezdodtek-szloveniaban-a-parlamentivalasztasok.html> (Letöltve: 2012. július 20.)

Nagy többséggel nyert az ellenzék a bolgár választáson. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090706-nagy-tobbseggel-nyert-az-ellenzek-a-bolgar-valasztason.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

Nyert a Néppárt a spanyol választásokon. Forrás: <http://www.hir24.hu/kulfold/2011/11/20/nyert-a-neppart-a-spanyol-valasztasokon/> (Letöltve: 2012. július 23.)

Olaszország – Mario Monti kormányfő csak 2013-ig marad. Forrás: <http://hetivalasz.hu/vilag/megindultak-a-talalgatasok-a-kormanyfoi-utodrol-51644> (Letöltve: 2012. július 23.)

Pénteken tartják a választást az IMF-hitel miatt dühös Írországban. Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110225-valasztasok-irorszagban-az-imfhitel-volt-a-kampany-fo-temaja.html> (Letöltve: 2012. július 23.)

Svéd választások. Forrás: <http://www.vg.hu/velemeney/jegyzet/sved-valasztasok-327220> (Letöltve: 2012. július 17.)

Szlovák választások: Fico tarolt, az MKP nem jutott be.
Forrás: http://nol.hu/kulfold/szlovak_valasztasok_fico_tarolt_az_mkp_nem_jutott_be (Letöltve: 2012. július 20.)

Vége a belga válságnak? Forrás:
http://hvg.hu/vilag/20111008_megoldodik_belga_valsg (Letöltve: 2012. július 18.)

Melléklet

Választások és kormányváltások az EU tagállamokban

(2008. március 8. – 2012. június 17.)

Ország	Választások ideje	Régi kormányfő (kormánypártok)	Új kormányfő (kormánypártok)
Németország	2009. október 27.	Angela Merkel (CDU/CSU – SPD)	Angela Merkel (CDU/CSU – FDP)
Egyesült Királyság	2010. május 6.	Gordon Brown (Munkáspárt)	David Cameron (Conz. P. – Lib.dem.)
Franciaország ¹	2012. május 6.	Nikolas Sarkozy (UMP)	Francois Hollande (Szocialista Párt)
Olaszország ²	-	Silvio Berlusconi (Szabadság Népe)	Mario Monti (szakértői kormány)
Hollandia	2010. június 9. (előrehozott)	Jan Peter Balkenende (CDA)	Mark Rutte (VVD)
Belgium	2010. június 13. (előrehozott)	Yves Leterme (CD&V)	Elio Di Rupo (Szocialista Párt)
Luxemburg	2009. június 7.	Jean-Claude Juncker (CSV)	
Írország	2011. február 25. (előrehozott)	Bertie Ahern (Fianna Fail)	Enda Kenny (Fine Gael – Munkáspárt)
Dánia	2011. szeptember 15.	Lars Lokke Rasmussen (Venstre)	Helle Thorning-Schmidt (Szociáldemokrata Párt)
Görögország	2009. június 7. (előrehozott)	Kosztasz Karamanlisz (Új Demokrácia)	Jeórziosz Papandreu (PASOK)
	2012. május 6. (előrehozott)	Jeórziosz Papandreu (PASOK)	-
	2012. június 17. (előrehozott)	-	Antonis Szamarasz (ÚJ Demokrácia – PASOK)
Portugália	2011. június 5. (előrehozott)	José Sócrates (Szocialista Párt)	Passos Coelho (Szociáldemokrata Párt)
Spanyolország	2011. szeptember 20. (előrehozott)	Jose Lous Zapatero (PSOE)	Mariano Rajoy (Néppárt)

Ausztria	2008. szeptember 28. (előrehozott)	Werner Faymann (SPÖ – ÖVP)	
Svédország	2010. szeptember 19.	Fredrik Reinfeld (Svéd Demokraták vezette kormánykoalíció)	
Finnország	2011. április 17.	Mari Kiviniemi (Centre Party)	Jyrki Katainenlesz (Konzervatív Párt vezette koalíció)
Észtország	2011. március 6.	Andrus Ansip (Reform Party – Pro Patria)	
Lettország	2011. szeptember 15.	Vladis Dobrovskis (Reformpárt – Egységes Blokk – Nemzeti Unió)	
Litvánia	2008. október 26.	Andrius Kubilius (TS-LKD – Nemzeti Felemelkedés Pártja– Liberal Movement – Liberal and Centre Union)	
Lengyelország	2011. október 9.	Donald Tusk (Polgári Platform - Parasztpárt)	
Csehország	2010. május 28-29.	Jan Fischer ( )	Petr Nečas (ODS)
Szlovákia	2010. június 12.	Robert Fico (Smer – SNS)	Iveta Radičová (SDKÚ-DS – KDH – SaS – Híd)
	2012. március 10.	Iveta Radičová (SDKÚ-DS – KDH – SaS – Híd)	Robert Fico (Smer)
Magyarország	2010. április 25.	Bajnai Gordon (MSZP)	Orbán Viktor (Fidesz)
Szlovénia	2011. december 4. (előrehozott)	Borut Pahor (SD)	Janez Janša (SDS vezette koalíció)
Románia	2008. november 30.	Călin Popescu-Tăriceanu (PN-L - RMDSZ)	Emil Boc (PD-L – PDS)
	-	Emil Boc (PD-L – PDS)	Emil Boc (PD-L – RMDSZ – függetlenek)
	-	Emil Boc (PD-L –RMDSZ – függ.)	Mihai Răzvan Ungureanu (PD-L – RMDSZ – függ.)
	-	Mihai Răzvan Ungureanu (PD-L – RMDSZ – függ.)	Victor Ponta (PDS – PN-L – PC)

Bulgária	2009. július 5.	Szergej Sztanisev (Szocialista Párt)	Bojko Boriszov (GERB)
Ciprus ³	2008. február 24.	Tasszosz Papadopoulosz (Demokrata Párt)	Demetris Christafias (AKEL)
Málta	2008. március 8.	Lawrence Gonzi (Nationalist Party)	

¹ Fél-elnöki köztársaságként az elnökválasztás szerepel.

² Olaszországban 2011. november 17-én alakult meg Mario Monti szakértői kormánya.

³ Elnöki köztársaságként az elnökválasztás szerepel.

Szebelédi Ferenc
Közigazgatási Jogi Tanszék
Témavezető: Dr. Fazekas Marianna habil. egyetemi docens

A pénzügyi fogyasztóvédelem jogérvényesítési kérdései

Bevezetés

Jelen írás célja a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes jogérvényesítési problémáinak bemutatása¹. Elsőként átfogó jelleggel áttekintem a fogyasztóvédelem általános célját és fő irányait. Jelzésszerűen tárgyalom a pénzügyi fogyasztóvédelem anyagi jogi jellegzetességeit, ez alatt azokat a normákat értem, amelyek a szolgáltató és az ügyfél közötti jogviszony tartalmi, lényegi kérdéseire hatnak ki. A második egység a voltaképpeni problémaleírás, azaz egyes olyan jogérvényesítési nehézségek vizsgálata, amely a napjaink rendkívül gyors pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozásának kiforratlanságára vezethetők vissza. Az elméleti fejtegetéseket két konkrét eset leírása követi, amelyek plasztikusan rávilágítanak a téma aktualitására.

I. A fogyasztóvédelem célja általában

Ha röviden akarjuk meghatározni a fogyasztóvédelem lényegét, akkor azt mondhatjuk, hogy annak célja a gyengébb fél védelme a hétköznapok ügyleteiben. E tömör meghatározás alapján három pilléren nyugszik, amelyeket célszerű egy kicsit közelebbről is megvizsgálni a következő kérdések mentén: ki az a „gyengébb fél”, mitől gyengébb és mik tartoznak a hétköznapok ügyletei körébe.

A gyengébb fél a fogyasztó, amelynek fogalmát a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény 2. § a) pontja akként határozza meg, hogy fogyasztónak minősül az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy. A fogyasztó tehát csak természetes személy lehet, vagyis sem jogi személy, sem jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet nem sorolható ide.

---

¹ Jelen cikk a pénzügyi fogyasztóvédelemmel foglalkozik, ennek megfelelően az egyes jogintézményeket csak és kizárólag ebben az összefüggésben tárgyalom, függetlenül attól, hogy azok más területeken hogyan működnek.

A meghatározás lényeges eleme továbbá, hogy a fogyasztói minőség csak az önálló foglalkozáson, illetve gazdasági célon kívül eső ügyletekre vonatkozik. A természetes személy önálló foglalkozása és gazdasági tevékenysége körébe eső cél megvalósításával kapcsolatos ügylet esetén a fogyasztókra vonatkozó kedvezőbb szabályokat nem lehet alkalmazni. Különösen az egyéni vállalkozó esetében szükséges minden esetben külön vizsgálni azt, hogy az adott jogügylet a gazdálkodásával kapcsolatban merült-e fel vagy sem².

A fogyasztóvédelem szükségességének jelen dolgozat szempontjából lényeges két oka egyrészt a felek közötti gazdasági erőben mutatkozó rendkívül jelentős különbség, másrészt pedig az erősen aszimmetrikus informáltság. Mindkét tényező következménye az, hogy a klasszikus közgazdaságtan alapfeltételei (egyenlő feltételek mellett kötnek a felek ügyletet és mindenki tökéletesen informált) nem teljesülnek, és így a verseny szabályozó hatása csak jelentősen tompítva, vagy egyáltalán nem érvényesül.

A gazdasági erőben mutatkozó különbség a mai tömegtermelés és -szolgáltatás korában különösebb magyarázatra nem szorul. A termékek zömét nagy iparvállalatok állítják elő, sok esetben nagy földrajzi távolságban, meg nem ismerhető technológiával. A vásárló leginkább csak a termékek funkcionalitására vonatkozó ismereteket képes és hajlandó megismerni és értelmezni, a termék működésének, felépítésének és így tulajdonságainak teljes átlátása nem is lehetséges. Ugyanez elmondható a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre is.

Az információs aszimmetria problémaköre valójában két alproblémára bomlik, amelyek jelentősége egyenrangú.

Az első nehézség az információ hiánya, megszerzésének lehetősége és költsége. Sok esetben a szükséges információ egyáltalán nem szerezhető be jogi vagy gyakorlati akadályok miatt (pl. alkalmazott technológiák). Gyakori azonban az is, hogy az információ elérhető lenne ugyan, de annak megszerzése időigényes, vagy egyszerűen aránytalanul költséges.

Még a rendelkezésre álló információk esetében is kérdéses azok értelmezésének, feldolgozásának képessége. A bonyolult, összetett termékek esetében igencsak valószínű, hogy a hétköznapi ember nem értik meg a műszaki paramétereket, egyes technológiák jelentőségét, így lényegében ugyanabban a helyzetben van, mintha az adott ismerettel egyáltalán nem is rendelkezne.

II. A pénzügyi fogyasztóvédelem sajátosságai

Az előbbiekben felvázolt általános fogyasztóvédelmi keret mellett a pénzügyi fogyasztóvédelem jónéhány, csak rá jellemző sajátossággal bír.

---

² Például a vállalkozásba be nem vont autóra megkötött biztosítás során fogyasztói minőségben jár el, azonban a gazdasági tevékenysége során használt gépjármű esetében nem.

1. Az ügylet tárgya szolgáltatás

A pénzügyi terület általános jellemzője, hogy az ügylet tárgya minden esetben valamilyen szolgáltatás és nem áru, illetve termék. Éppen ezért mindazok a fogyasztóvédelmi előírások, amelyek a termékek fizikai megjelenítéséhez kapcsolódnak, nem értelmezhetők a pénzügyi területen. A fogyasztóvédelem hagyományos területe a különféle csomagolási előírások alkalmazása, címkékre vonatkozó követelmények stb. A pénzügyi szektor minden esetben valamilyen szolgáltatást nyújt a fogyasztónak. A jogi minőségen nem változtat az, hogy a gyakorlatban az egyes szerződési konstrukciókat gyakran terméknek nevezik. Az úgynevezett pénzügyi termékek tehát jogi értelemben minden esetben szolgáltatások, és ekként is kell őket kezelni.

2. A szolgáltatás tárgya pénz

A pénzügyi szolgáltatások esetében mind a szolgáltatás, mind pedig az ellenszolgáltatás végső soron pénz vagy értékpapír. A pénzügyi termékek e tekintetben lényegében három csoportra oszthatók:

(1) az ügyfél a pénzét, értékpapírját a szolgáltatóra bízva megőrzés vagy kezelés céljából, azzal, hogy megadott határidőben azt a szolgáltatótól valamilyen formában és mértékben visszakapja (ide tartozik pl: a bankbetét, portfoliókezelés, biztosítás, önkéntes és magán-nyugdíjpénztári tagság stb.);

(2) az ügyfél pénzt kap a szolgáltatótól azzal, hogy azt később vissza kell fizetnie (ide tartoznak a kölcsön- és hiteltermékek, lízing stb.);

(3) a szolgáltató az ügyfél megbízását hajtja végre valamely harmadik személy terhére, vagy javára.

A három különböző eset egyben megmutatja a pénzügyi fogyasztóvédelem fő irányait is.

Az első esetkör esetében az a legfontosabb, hogy az ügyfél a pénzét visszakapja. Ennek fő eszközei azonban nem a fogyasztóvédelem, hanem az intézményekre vonatkozó működési és prudenciális szabályozás területére esnek. A különféle engedélyezési előírások, személyi és tárgyi feltételek, szavatolótőke és tartalékképzési előírások, vállalatirányításra, illetve vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályok együttese hivatott arra, hogy az ügyfelek követeléseit minden esetben kellő biztonságban legyenek. E szabályok célja egyebek mellett az, hogy az ügyfelek megbízzanak az intézményekben, és elhelyezzék azoknál megtakarításaikat, lehetővé téve ezzel azt, hogy a pénzügyi intézményrendszer egésze működőképes legyen.

Lényegében e szabályok, illetve ezek felügyeletének esetleges elégtelenségét kompenzálják a különféle garanciarendszerek. A garanciaalapok jellemzően a működési problémák okozta fizetéseképtelenség esetére védik meg az ügyfeleket

a megtakarításaik teljes elvesztésétől.³ E szabályok célja tehát nem a szolgáltató és az ügyfél közötti egyensúlytalanság kiküszöbölése, így ezek nem tartoznak a szűk értelemben vett fogyasztóvédelem tárgykörébe. A pénzügyi fogyasztóvédelem e körben alapvetően arra irányul, hogy az ügyfél tudatában legyen annak, hogy mikor, milyen feltételek mellett és mennyit fog visszakapni.

A második esetkörnél az ügyfél kap, így látszólag a szolgáltató van kedvezőtlenebb helyzetben. A különféle kölcsönkonstrukcióknál a fogyasztóvédelem célja az, hogy az ügyfél csak olyan kötelezettséget vállaljon, amit nagy valószínűséggel vissza tud fizetni, anélkül, hogy az számára komoly egzisztenciális nehézséggel, vagy akár pénzügyi ellehetetlenüléssel járna. Ebben az esetben hangsúlyosan megjelennek olyan eszközök is, amelyek nem a szolgáltatótól, hanem saját magától kívánják a fogyasztót megvédeni.

A harmadik esetkör középpontjában a megbízás teljesítésének költsége és a lebonyolítás időbeli megvalósítása áll. Itt tehát az a lényeg, hogy egyrészt a fogyasztó előre lássa, hogy mennyibe fog kerülni neki az adott megbízás, másrészt pedig az, hogy, hogy ennek lebonyolítása mikor fog megtörténni.

Az, hogy a szolgáltató által teljesített szolgáltatás szintén pénz, vagy értékpapír, az a pénzügyi szektor sajátossága. E jellemzőből fakad az, hogy a pénzügyi jellegű szolgáltatások általában is különböznek más típusú szolgáltatásoktól, továbbá, hogy a pénzügyi termékek sokfélesége mellett döntő többségük a három fenti kategóriába besorolható.

3. A pénzügyi szolgáltatások minden esetben összetettek és bonyolultak

A pénzügyi termékek – még a legegyszerűbbek is –, összetettek, bonyolultak, így a szolgáltatás megfelelőségének megítélése nem könnyű feladat. A megítélés nehézsége mind objektív, mind pedig relatív nézőpontból jelentkezik. Az objektív nézőpont ebből a szempontból azt jelenti, hogy a kiválasztott pénzügyi termék az ügyfél igényének, elvárásainak megfelel, és nem tartalmaz olyan elemet (kockázatot), amit nem szeretne. A relativitás viszont más szolgáltató ugyanilyen paraméterekkel rendelkező termékével való összehasonlítást jelenti, vagyis nemcsak azt, hogy a termék az ügyfél igényeinek megfelelő, hanem azt is, hogy az adott szolgáltató azt számára kedvező díjjal, költséggel nyújtja. A termék ügyféligenynek való megfelelése kétoldalú: egyrészt feltételezi, hogy az ügyfél tudja, mire van szüksége, másrészt pedig, hogy a szolgáltató termékét e szempontok szerint meg tudja ítélni. Mivel a gyakorlatban egyik oldal sem teljesül és a fogyasztói döntéshozásnak ez az egyik kulcseleme, ezért a pénzügyi fogyasztóvédelemnek ez áll a fókuszában.

---

³ A garanciarendszereket nem elemzem részletesen. Annyi viszont megjegyzendő, hogy a fizetésképtelenség mellett más tárgyai is lehetnek a védelemnek. Erre példa a biztosítási szektor kártalanítási számlája, amely az ismeretlen károkozók, illetve felelősségbiztosítással nem rendelkező gépjárművezetők okozta károkért áll helyt, illetve a magánnyugdíjpénztárak esetén nyújtott hozamgarancia.

4. A pénzügyi szolgáltatások egy része nagyon hosszú távú

A pénzügyi szolgáltatások egy része *nagyon hosszú távra szól*, és az ügyfél életének tetemes részére kihat. Ez jellemző a hosszú távú befektetési jellegű termékekre (külön kiemelve a legalább részben nyugdíjcélú megtakarításokat), illetve hosszú lejáratú, akár 30-35 éves lakáscélú kölcsönöket. A hosszú időtáv miatt szükséges a szerződéses viszonyba beépíteni olyan elemeket, amelyek mindkét félnek megfelelő rugalmasságot biztosítanak, ugyanakkor ügyelni kell arra, hogy ezzel egyik fél se élhessen vissza.

5. A pénzügyi szolgáltatók szigorúan felügyelt intézmények

A pénzügyi szolgáltatásokat kínáló vállalkozások szigorúan felügyelt intézmények, amelyekre sajátos működési előírások vonatkoznak. Minthogy ezek betartására felállt egy speciális szakértelemmel rendelkező hatóság⁴, amely tevékenységénél fogva szoros kapcsolatban áll a különféle pénzügyi szervezetekkel, így kézenfekvő, hogy a pénzügyi felügyelet lássa el a pénzügyi fogyasztóvédelemmel kapcsolatos hatósági feladatokat is. Megjegyzendő, hogy ez korántsem egyértelmű. A pénzügyi felügyelet megszervezhető úgy is, hogy külön hatóság látja el a prudenciális felügyeletet, és külön szervezet feladata a piac felügyelete és a fogyasztóvédelmi feladatok ellátása. Nincs egységes és kialakult modell. Ehelyütt arra mindenképpen fel kell hívni a figyelmet, hogy bizonyos esetekben a prudenciális és a fogyasztóvédelmi szempontok egymásnak ellentmondanak, ezért mindenképpen olyan szervezeti rend kívánatos, amely egyszerre alkalmas a két terület közötti szinergikus előnyök kihasználására, de a két terület szempontjait egymástól függetlenül is érvényre tudja juttatni⁵.

6. A felek közötti információs aszimmetria különösen nagy

A pénzügyi jellegű szolgáltatások esetében a felek közötti információs szakadék nagyon nagy. Míg a professzionális szolgáltatók sok, magasan képzett szakértőt alkalmaznak a szükséges információk összegyűjtésére, piaci folyamatok elemzésére, addig az ügyfél lényegében csak azokra az információkra támaszkodhat, amit a szolgáltatótól kap. Az alternatív információs forrásokhoz való hozzáférés nehézkes, időigényes és költséges. Éppen ezért a pénzügyi fogyasztóvédelem legfontosabb területe a megfelelő tájékoztatási kötelezettségek előírása. A tájékoztatás kulcsfontosságú és nagyon széleskörű. Figyelembe kell azonban venni azt is, hogy míg a szolgáltató nagyon sok információt (ideális esetben minden lényegeset) begyűjt és feldolgoz, addig a fogyasztó csak nagyon korlátozott mennyiségű adat hasznosítására képes. Az

⁴ Jelenleg mind a prudenciális, mind pedig a fogyasztóvédelmi hatáskört a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) gyakorolja. A prudenciális területen megjelenik még a Magyar Nemzeti Bank, a fogyasztóvédelem területén pedig a Gazdasági Versenyhivatal is. A továbbiakban Felügyeleten, illetve a felügyelő hatóságon a PSZÁF-et értem.

⁵ A cikk megírásakor jelentették be, hogy Magyarországon is bevezetik a pénzügyi ombudsman intézményét. Ennek részletei a kézirat leadásakor még nem ismertek.

információs szakadék áthidalását tehát nem úgy kell megvalósítani, hogy teljesen azonos információs helyzetbe hozzuk a fogyasztót, hanem úgy, hogy az egyes információ elemeket megfelelően feldolgozva és csoportosítva, azokból a leglényegesebbeket kiválasztva kap az ügyfél tájékoztatást. Ezeket a magas szinten összetett információkat célszerű úgy megválasztani, hogy azok közvetlenül összehasonlíthatóak legyenek.⁶ Az ilyen típusú mutatók kimondottan a fogyasztók számára készülnek, a szolgáltatókat valójában nem érdeklik, hiszen nekik a részletes, alábontott adatok hasznosak.

A pénzügyi jellegű szolgáltatások egy részénél ráadásul az információ csak nagyon rövid ideig hasznosítható, főleg a tőkepiaci területen tapasztalható, hogy voltaképpen valós idejű piacfigyelés lenne szükséges ahhoz, hogy folyamatosan megfelelő döntéseket lehessen hozni. A fogyasztók erre nyilvánvalóan képtelenek, így kiemelten fontos, hogy a szolgáltatóktól kapjanak megfelelő információt. Az információs szakadék kiküszöbölésére rendelkezésre állnak összetettebb termékek, azonban ezeknél az átláthatóság mértéke alacsonyabb.

7. A pénzügyi szolgáltatások értelmezése nagyon magas szintű szakértelmet igényel

A kiemelkedően magas szakértelem szükségességét és jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni, figyelemmel arra, hogy már egy közepesen összetett lakossági termék paramétereinek értelmezése is felsőfokú szakismereteket feltételez. Ezzel nemhogy az átlagos fogyasztó, de gyakran még az egyébként magasan kvalifikált, tudatos fogyasztó sem rendelkezik. Az egyes pénzügyi termékcsoporthoz kapcsolódó fogyasztóvédelmi szint meghatározásánál a jogalkotónak nagyon gondosan kell eljárni ahhoz, hogy a megfelelő eszközök a kellő színvonalú védelmet biztosítsák. A szakértelemben mutatkozó hiányosság kiküszöbölésének fő eszközei az előző pontban tárgyalt tájékoztatás, illetve a fogyasztók oktatása. A fogyasztók oktatásán alapvetően két különböző dolgot kell érteni. A megfelelő szakértelem tömeges méretekben értelemszerűen nem érhető el, azonban az alapvető ismeretek elterjesztése igen. A fogyasztóvédelmi oktatás egyik iránya ezért a normál tanrendbe beépített alapismeretek oktatása, amely a felnövekvő nemzedék pénzügyi kultúrájának fejlesztését szolgálja. Akármilyen mélyreható azonban az oktatás, ez mindenképpen csak alapszintű ismeret elsajátítására alkalmas, amelynek célja, hogy az adott személy a különféle pénzügyi termékek funkciójával tisztában legyen, s így képes legyen azt az ő saját tényleges igényeivel összemérni. A fogyasztóvédelmi oktatás másik lehetséges iránya a felnőtteket célozza meg, akiknél a rendszeres, formalizált keretek között végzett oktatás már nem, vagy csak nagyon szűk keretek között lehetséges. Itt olyan összetett felvilágosító kampányokról van szó, amelyek részben szintén a pénzügyi termékek alapvető jellegzetességeinek megismertetését célozzák, másrészt viszont az esetleges vitarendezési

---

⁶ Ilyen összetett mutatók, például az egységes betéti kamat mutató (EBKM), a teljes hiteldíj mutató (THM), pénztári hozammutatók stb.

eljárásokat, jogorvoslati lehetőségeket ismertetik, vagyis procedurális szemléletűek.

A szakismeret hiánya oktatással csak kismértékben pótolható, mivel olyan magas szintű ismeretek lennének szükségesek, amelyek csak felsőfokú képzésben sajátíthatók el, márpedig ez tömegesen nyilvánvalóan nem lehetséges. A pénzügyi fogyasztóvédelemnek tehát tekintettel kell lennie arra, hogy a pénzügyi szolgáltatások igénybevevői elvileg sem rendelkezhetnek a termékek teljeskörű átlátásához szükséges szakismerettel. A szabályozás ilyen körülmények között arra irányulhat, hogy a szolgáltató ezt ne használhassa ki a fogyasztó terhére.

Megjegyzendő, hogy a szakismeret hiánya nemcsak a fogyasztó oldalán jelentkezhethet. Közvetlenül veszélyezteti a fogyasztókat a pénzügyi terméket értékesítő személyek felkészületlensége, vagyis az a helyzet, amikor maga a szolgáltató képviselője sincs pontosan tisztában azzal, hogy mit is ad el. A 2008-ban kezdődő pénzügyi válság egyik legmegdöbbentőbb fejleménye fogyasztóvédelmi szempontból talán az, hogy rendkívül kockázatos pénzügyi instrumentumok kerültek lakossági kézbe anélkül, hogy ezt akár az érintett ügyfél, akár pedig a közvetlen értékesítő tudta volna. Más kérdés az, hogy sok szolgáltató vesztét éppen az okozta, hogy ő maga is felvett kockázatos pozíciókat úgy, hogy ahhoz sem speciális szakismerettel, sem pedig annak megfelelő szervezeti felépítéssel (gondolok itt elsősorban az adekvát kockázatkezelési részlegek kiépítésére) nem rendelkezett.

8. A pénzügyi szolgáltatások nyújtása sokszor közvetítőkön keresztül valósul meg

A közvetítők szerepének nagymértékű növekedése a pénzügyi szektorban viszonylag új jelenség, bár az egyes területeken a mediatizálódás üteme nagyon eltérő. A biztosítási szektorban a közvetítők szerepe mindig is meghatározó volt, ennek megfelelően a biztosításközvetítők részletes szabályozása már korábban megtörtént. Csak az utóbbi években tapasztalható azonban a pénzpiaci közvetítők széleskörű megjelenése. A pénzpiaci közvetítés esetében a szabályozatlanság oda vezetett, hogy az egyébként finanszírozási célú hitelezés közvetítése lett bizonyos kereskedő cégek legjövődélmezőbb üzletága, az alaptervekenység háttérbe szorulása mellett. Különösen jól megfigyelhető volt ez a gépjármű finanszírozás esetében, ahol a válságot közvetlenül megelőző években az autókereskedők fő szempontja már nem is a gépjárművek értékesítése volt, hanem az azt finanszírozó hitel közvetítése.⁷ A válság felhívta a figyelmet arra is, hogy a közvetítők szerepe lényegesen nagyobb annál, mint hogy csupán egy alternatív értékesítési csatornaként tekintsük rá. A közvetítők ugyanis a jutalékok révén nagyon erősen motiváltak a szerződéskötésben, akár

⁷ A jutalékok mértékét jelzi az is, hogy a finanszírozott autókat nem egy esetben akár 10%-kal is alacsonyabb áron kínálták a készpénzes vásárláshoz képest. A hitelkihelyezés elsődlegességét mutatják azok az extrém konstrukciók is, amelyeknél 0% (!) önrész mellett, 120 hónapos törlesztési idővel kínáltak hiteleket.

úgy is, hogy az egyrészt nem felel meg az ügyfél igényeinek, másrészt a szolgáltató szempontjaitól is eltér. A felpörgött piaci helyzetben a gyengén szabályozott közvetítőket a szolgáltatók egyszerűen képtelenek voltak kontrollálni, így a tevékenység egy része a közvetítők kezébe csúszott át. Az erős értékesítési hálózattal rendelkező közvetítők ugyanis képessé váltak arra, hogy a piac egészét befolyásolják, és az ügyfeleket elsősorban saját érdekeik mentén tereljék a számukra kedvező szolgáltatókhoz. A közvetítők szerepét az is felerősíti, hogy a bankfióki értékesítéstől eltérően aktívan keresik meg az ügyfelet, akivel közvetlenül kapcsolatba kerülnek. Ilyen körülmények között az agresszív kereskedelmi technikák veszélye többszörösére növekszik. A kellően szuggesztív ügynökökkel szemben az egyébként felkészült fogyasztó is kiszolgáltatottá válhat. Míg más szolgáltatásoknál a közvetlen értékesítési technikák és közvetítők igénybevétele jellemzően csak szűk körben elterjedt, addig a pénzügyi termékek esetén nagyon gyakori, és jelentősége tovább növekszik. A közvetítés szerepe persze nem egyoldalú. A jól felkészült és az ügyfél érdekeit nem háttérbe szorító érdekeltiségi rendszerrel motivált közvetítő jelentős segítséget nyújthat a fogyasztónak. A közvetítő egyrészt rendelkezhet a szükséges szakértelemmel, másrészt pedig a közvetlen, intenzív személyes kapcsolat alkalmas arra, hogy az ügyfél valós igényeit, szükségleteit, illetve teherviselő képességét felmérjék.

A fenti sajátosságok figyelembevételével a pénzügyi fogyasztóvédelem lényegének megragadása az alábbi fő kérdések megválaszolásával lehetséges:

- kit kell megvédeni?
- kivel szemben kell őt megvédeni?
- mitől kell megvédeni?
- milyen eszközökkel lehet megvédeni?

A tanulmány e hosszú, de a téma áttekintése szempontjából nem mellőzhető bevezetés után a negyedik kérdéskör egy kis szeletét dolgozza fel. Az eszközrendszer egészéből azt a problémát vizsgálja, ami a hatósági jogalkalmazás pillanatnyilag aktuális nehézségéről szól.

III. A pénzügyi fogyasztóvédelem három fő iránya

A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás három fő iránya a fenti sajátosságok áttekintéséből már adódik.

A normarendszer első fő célpontja az általam anyagi jogi fogyasztóvédelemnek nevezett terület, amelynek fókuszában a létrejött pénzügyi jogügylet tartalmának szabályozása áll. A jogügyletek tartalmának kérdésköre elsődlegesen természetesen a polgári jog terejére esik. Témánk szempontjából azonban kiemelkedően fontos az, hogy míg a biztosítás területén a polgári jogi szabályozás szinte teljes egészében megmaradt, addig a többi

szektorban a szabályozás nem a polgári jogi jogszabályokban, hanem a pénzügyi jog területére eső ágazati magánpénzügyi normákban történt meg. Ez a tény a jogérvényesítés kérdéskörének tárgyalásakor kap kritikus jelentőséget.

A második normacsoportot az információs, illetve tájékoztatási szabályok jelentik. Az anyagi jogi szabályozás köréből a jelentőségénél fogva ez a normacsoport kiemelendő. Az információs normák három fő csoportját különböztetném itt meg, úgy mint:

- hirdetésekre, azaz nem egyediesített közlésekre,
- ügyletkötés előtti (egyediesített módon való) tájékoztatásra,
- jogviszony fennállása alatti, folyamatos tájékoztatásra vonatkozó normák.

A harmadik csoportot a jogérvényesítésre vonatkozó eljárási szabályok alkotják, amelyek felölelik az intézmények által végzett panaszkezelést, a hatósági jogérvényesítést, az alternatív vitarendezési technikákat és a bírósági eljárásokat is.

1. Anyagi jogi fogyasztóvédelem

A jogügyletek tartalmának kérdésköre – ahogy jeleztem – elsődlegesen természetesen a polgári jog terrénumára esik. Bizonyos területeken már az 1959-es Ptk-ban megjelentek fogyasztóvédelmi normák (ilyen például a biztosítási szerződés, amely nem csak részleteiben szabályozott, hanem az egyoldalú kogencia miatt rendkívül erősen fogyasztóközpontú is – még, ha akkoriban nem is ez volt a használt terminológia), míg más szektorokban a polgári jog csak jóval később vállalkozott a szabályozásra. Az időbeli elcsúszás természetes, hiszen a szabályozás részletezése az ügyletek elterjedtségével és bonyolultságával párhuzamosan válik csak szükségessé. A pénzügyi fogyasztóvédelem alakulása szempontjából nagyon lényeges azonban, hogy a kibontakozó szabályozás – a biztosítási jogot kivéve – nem a polgári jogi jogszabályokban, hanem a pénzügyi jogban kapott helyet, egyfajta magánpénzügyi jog kialakulásával. Dogmatikai szempontból az egyes normák jellegének meghatározásakor a megjelenési hely csupán egy elem, a gyakorlat azonban jellemzően kevésbé érzékeny a kifinomult normaelemzésre. Éppen ezért az eltérő időbeliség és az eltérő jogági jelleg a normák érvényesülése szempontjából is különbözőséghez vezet. Míg ugyanis magánpénzügyi jog érvényesítésére széleskörű jogosítványokkal rendelkező közigazgatási hatóság működik, addig a pénzügyi magánjog⁸ jogvitái továbbra is bírósági hatáskörben maradnak.

---

⁸ A magánpénzügyi jog a pénzügyi jognak a pénzügyi szervezetekkel, illetve a pénzügyi ügyletek közjogi szabályozásával foglalkozó jogterülete, és mint ilyen közjogi jellegű. Ezzel szemben a pénzügyi magánjog a polgári jog azon területe, ami a pénzügyi ügyletek mellérendelt felek közötti szabályait foglalja magába.

2. A pénzügyi fogyasztóvédelem jogérvényesítési problémái

A problémakör lényegét tehát az a bizonytalanság adja, miként kell/lehet eljárni azon normák érvényre juttatásának érdekében, amelyek közjogi jogszabályokban jelennek meg (és így természetesen feltétlenül érvényesülést kívánnak meg), de alapvetően mellérendelt felek közötti jogviszonyokat szabályoznak. Még jobban konkretizálva, közigazgatási úton kikényszeríthetők-e olyan normák, amelyek a felek közötti magánjogi jogviszonyokat szabályozzák? Ilyen esetekben a közigazgatási/pénzügyi jogi jogkövetkezmények mellett alkalmazhatók-e (és ha igen, hogyan) a klasszikus polgári jogi jogkövetkezmények, mint például eredeti állapot helyreállítása, kártérítés?

A pénzügyi felügyelet nagyon határozott, markáns fogyasztóvédelmi hatáskört is kapott, kiegészítve a korábbi prudenciális felügyeletet. Ez időben egybe esik azzal a folyamattal, amelynek során egyre több fogyasztóvédelmi norma jelenik meg a pénzügyi ágazati törvényekben, ami a 2008-ban kezdődő pénzügyi válság hatására minden eddig felülmúl. Ennek persze nyilvánvaló oka, hogy kormányzatok minél gyorsabban, minél hatékonyabbnak látszó megoldásokat szeretnének, amelyhez kétségtelenül illeszkedik a magánjoginál lényegesen gyorsabb hatású jogérvényesítés.

A helyzet jogilag azonban ellentmondásos. A hatósági jogalkalmazás alapesetben nem azt a célt szolgálja, hogy magánfelek egymás közötti jogviszonyát kezelje, ennek megfelelően az eszközrendszere sem erre a feladatra készült. A kontradiktórus eljárás garanciális szabályai hiányoznak, és helyette csak a közigazgatási jogorvoslati rendszer áll rendelkezésre. A hatósági jogalkalmazás révén kikényszerített magánjogi jogviszonyokban történő változások/változtatások felvethetik annak gyanúját, hogy a hatóság bírósági funkciót lát el, azaz hatáskörén kívül jár. Itt tehát a közigazgatás esetleges túlzott szerepköre rejthet magában veszélyeket.

A Felügyeletnek – több más szervvel egyetemben – lehetősége van arra, hogy közérdekű keresettel vagy pedig közérdekű igényérvényesítéssel éljen. A közérdekű kereset a tisztességtelen szerződéses feltételek megsemmisítését célozza, mégpedig mindenkire kiterjedő, visszamenőleges hatállyal. A közérdekű igényérvényesítés⁹ viszont kártérítésre megy, azaz ebben az esetben a hatóság a fogyasztók érdekében és javára pereskedik. Pozitív elbírálás esetén a szolgáltató az ítélet alapján a fogyasztóknak a kártérítést köteles fizetni. E két jogintézmény tiszta viszonyt teremt abban az értelemben, hogy a polgári jog területén a jogérvényesítés a hatóság részéről peres félként, azaz mellérendelt pozícióban történik. A bírósági eljárás azonban meglehetősen hosszadalmas, ezért kevésbé hatékony. Egy közigazgatási szerv számára ráadásul szokatlan a mellérendelt

⁹ A közérdekű igényérvényesítésnek két típusa van attól függően, hogy a kár összege egyértelműen egyedi vizsgálat nélkül megállapítható-e. Ha igen, akkor az ítélet kártérítésről szól, ebben az esetben a fogyasztónak semmit sem kell tennie. Ha viszont nem, akkor a per csak a jogalap megállapítására irányul, és egyedileg kell bizonyítani a kárát.

félként való eljárás és a polgári perben való részvétel. A polgári per egészen más hozzáállást és szakértelmet igényel, hiszen a közigazgatási szerv a hatáskörébe eső ágazati közjogi normák betartására van felkészülve, és nem perbeli bizonyítására és polgári jogi érvelésre.

Lényeges azonban rámutatni, hogy a közérdekű keresetindítás jogalapja korlátozott, mert az csak fogyasztói szerződés esetén, és csak általános szerződési feltételre alkalmazható. Problémát okozhat azonban az az eset, ha a szerződés más ok miatt semmis. Ugyan a semmiségi okok esetében megfelelő védelmet jelent az egyedi jogérvényesítés lehetősége, azonban van olyan eset, amikor ez elégtelen. Előfordulhat ugyanis, hogy maga a szerződés egyik fél érdekét sem sérti, a közérdeket viszont igen. Ha nem az általános szerződési feltétel tisztességtelensége a semmiség jogalapja, akkor nincs helye közérdekű keresetnek, azaz a közigazgatási szerv¹⁰ nem intézkedhet a jogellenesség kiküszöbölése iránt.

A közérdekű igényérvényesítés, mint a fentiekben utaltam rá, kártérítési per, amelyben az alperes valamely pénzügyi szolgáltatást nyújtó intézmény, míg a felperes a felügyelő hatóság. A jogérvényesítés ezen formája hatásos lehet ugyan, de időigényes és a hatóság részéről nem közigazgatási, hanem perrendszerű bizonyítást igényel. A közigazgatás magas ügyszámához, illetve a hatékony működés iránti elvárásokhoz mérve a nagyszámú per indítása nem tűnik hatékonynak. Ráadásul az esetek többségében az ügyfelek oldalán jelentkező kár csak egy a jogsértések közül, azaz a hatóságnak több problémakörre kiterjedő intézkedéscsomagot kell készítenie. Felvetődik tehát a kérdés, hogy lehetséges-e olyan hatósági intézkedés, amelynek tényleges eredménye az, hogy a jogsértő magatartást tanúsító intézmény az ügyfeleknél jelentkező vagyoni hátrány kiküszöbölésére legyen köteles¹¹. A felügyelő hatóság alanyi azonosságán túl a kétféle eljárás alapvetően, minden fázisban jelentősen különbözik. Éppen ezért elméletileg az eljárásoknak nem szabad csereszabatosnak lennie, azaz nem fordulhat elő az, hogy a hatóság a rá nézve terhebb polgári per helyett közigazgatási eljárást folytasson le. Mégis a gyakorlatban a határ messze nem olyan éles. A jogsértő helyzet kiküszöbölése, a jogszerű működés helyreállítása, ami a felügyeleti kötelezések zöme, éppen azzal érhető el, ha az ügyfelek által elszenvedett vagyoni hátrányt megszüntetik. Egyelőre csak kevés gyakorlati tapasztalat áll rendelkezésre, azonban a témakör mindenképpen érdemes lesz a további kutatásra.

---

¹⁰ A közérdekű keresetindításra jogosultak helyzete azonos, így mindegyik erre jogosult szervre ugyanaz mondható el.

¹¹ Lényeges a jogi értelemben vett kötelezettség. Az esetek többségében az a jellemző, hogy az intézmények önként, még a jogilag kötelező helyzet beállta előtt megtérítik az ügyfeleiket ért károkat, kiküszöbölik vagyoni hátrányt. Kielezett helyzetben azonban – különösen, ha az anyagi vonzat jelentős –, az önkéntes teljesítés valószínűsége csökken.

IV. Zárszó helyett: két eset

Az alábbiakban zárásul két konkrét eset vázlatát ismertetem a problémakör illusztrálására.

1. Jó erkölcsbe ütköző biztosítási szerződés

A Felügyelet észlelte, hogy egy biztosító olyan biztosítási szerződést kínál, amelynél a biztosítási esemény egy meghatározott típusú közigazgatási bírság kiszabása, és amelynél a szolgáltatás e bírság mint kár – önrész mellett történő – megtérítése. A Felügyelet megállapította, hogy egy közigazgatási bírság annulálását célzó biztosítás jó erkölcsbe ütközik, erre tekintettel a termék terjesztését felfüggesztette, és előírta a jogsértő jelleg megszüntetését. Az intézkedés a már megkötött biztosításokat nem érintette.

Az eset értékeléséhez szükséges felidézni azt, hogy a biztosítási szerződések jogszerűségének közjogi ellenőrzése nagyon hosszú ideig totális volt. Ez azt jelentette, hogy új biztosítási terméket csak a felügyelő hatóság előzetes engedélyével lehetett terjeszteni. Az előzetes engedélyezés egyebek mellett kiterjedt a szerződéses feltételek jogszerűségére, a tisztességtelenség vizsgálatára és a biztosításmatematikai kalkuláció megfelelőségére. Ebben a rendszerben jogsértő szerződés nem kerülhetett piacra, így nem merült fel az a probléma, hogyan kezeljék a már megkötött szerződések semmisségét. Az európai szintű irányelvek a korábban máshol is széles körben elterjedt előzetes termékengedélyezést nem teszik lehetővé annak érdekében, hogy a közös piac ténylegesen működhessen. Felváltotta az engedélyezést a termék terjesztésének felfüggesztése, illetve megtiltása, mint felügyeleti intézkedés.

A jogsértő termék terjesztésének felfüggesztése/megtiltása alkalmas arra, hogy újabb szerződések ne jöjjenek létre, azaz a piac védelme megoldott. A már megkötött szerződésekkel kapcsolatban mindenkire kiterjedő megoldást csak a közérdekű kereset jelent, amely tisztességtelen általános szerződési feltételek esetén alkalmazható. Ha a jogsértés oka más, akkor csak egyedi jogvita keretében küszöbölhető ki a jogsértés. Különleges eset azonban, amikor a jogsértés nem a két fél közötti jogviszonyban okoz érdeksérelmet, hanem harmadik szereplőnél. A konkrét esetben a jó erkölcsbe ütközés közérdek, és minthogy mindkét fél szeretné a szerződést, azért nagy valószínűséggel egyik sem fog semmisségre hivatkozni. Azzal kell tehát szembesülni, hogy jó erkölcsbe ütközés miatt semmis biztosítási szerződések kezelésére (ha mindkét fél érdekelt a szerződésben) nincs igazán hatékony jogi eszköz.

2. Indokolatlanul kifizetett befektetési költségek pénztárak esetében pénztári költségek

Egyes magánnyugdíjpénztárak bizonyos befektetéseket nem közvetlenül, hanem befektetési jegyeken, illetve más kollektív befektetési eszközökön keresztül valósítottak meg. A felügyelő hatóság megállapította, hogy ugyanezen befektetések közvetlenül is megvalósíthatók lettek volna. A pénztári befektetési szabályok előírják, hogy közvetett befektetések csak akkor eszközölhetők, ha annak költsége összhangban van a vagyonkezelési költségekkel. A hatóság álláspontja szerint az érintett pénztárak, illetve a vagyonkezelésüket ténylegesen folytató szervek e követelményt nem teljesítették, ezért a jogsértő befektetések indokolatlan többletköltséget okoztak a tagoknak, ami ráadásul egyidejűleg bevételként jelentkezett a vagyonkezelő szerveknél. Erre figyelemmel a felügyelet intézkedési terv kidolgozását írta elő, ami kiterjed, a jogsértő befektetések megszüntetésére, az indokolatlanul felmerült többletköltség kiszámítására, a többletköltség pénztártagok részére történő elszámolására és a követelések vagyonkezelővel szembeni érvényesítésére.

E határozat témánk szempontjából lényegese eleme az, hogy előírta, hogy (1) a pénztár a jogsértő helyzetet azzal küszöbölje ki, hogy az indokolatlan többletköltséget számolja el a tagok felé, (2) a követelést érvényesítse a vagyonkezelővel szemben. A határozat elleni jogorvoslati eljárásban – egyebek mellett – az volt az egyik eldöntendő kérdés, hogy a közigazgatási szerv nem terjeszkedett-e túl a hatáskörén akkor, amikor olyan kötelezést írt elő, amely közvetlenül eredményez magánfelek közötti pénzmozgást, mintegy kártérítésként. A magánfelek közötti kártérítésre kötelezés kevés és pontosan nevesített kivételtől eltekintve bírósági hatáskör. A kérdés azért is felvetődik, mert ilyen esetben helye lehet közérdekű igényérvényesítésnek is, amelynél a felügyelő hatóság pert indít, és egyenrangú félként vesz részt a bíróság előtt folyó kártérítési iránti eljárásban. A kétféle eljárás azaz a jogsértő helyzet megszüntetése hatósági kötelezés útján, illetve a kártérítési per indítása elvileg nem konkurál, azok eseteikreinek jól elhatárolhatónak és egyértelműnek kell(ene) lenniük. A két eljárás teljesen eltérő terhet ró a hatóságra, ezért nyilvánvalóan nem határozhatják meg kényelmi szempontok azt, hogy a szerv melyiket alkalmazza. A világos elválasztás éppen a felet illető garanciális intézmények miatt szükséges.

A kérdéses esetben mind az elsőfokú, mint pedig a másodfokú bíróság úgy ítélte meg, hogy ez a fajta kötelezés a közigazgatási hatáskörön belül marad, és önmagában a kártérítésszerű eredmény lehetősége nem alapozza meg a kizárólagos bírósági hatáskört. Intézkedési terv előírására a hatóságnak nem vitatottan volt hatásköre. Ennek tartalmát pedig – külön előírás – hiányában a közigazgatási szervnek kell kitöltenie. Az intézkedési terv előírt részei alkalmasak a jogsértő helyzet kiküszöbölésére, így azok nem tekinthetők jogsértőnek.

Az esetből levonható következtetés tehát az, hogy más intézkedéseken keresztül, közvetett módon élhet a közigazgatási szerv olyan intézkedéssel, amelynek tényleges eredménye tartalmát tekintve kártérítésszerű. Az intézkedés kiválasztásánál e lehetőséget figyelembe kell venni. Értelemszerűen ez nem lehet visszaélésszerű, azaz a közérdekű igényérvényesítés és annak garanciális rendszere nem helyettesíthető hatósági határozatokkal.

Felhasznált irodalom és dokumentumok

FAZEKAS JUDIT: Fogyasztóvédelmi jog, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2007. 19-106.

FAZEKAS JUDIT: Fogyasztóvédelmi jog, Novotni Kiadó, Miskolc 2003.

FAZEKAS JUDIT: Fogyasztói jogok - fogyasztóvédelem, KJK, Budapest, 1995. II. fej., 65-94.

MISKOLCZI BODNÁR PÉTER – SÁNDOR ISTVÁN: A magyar fogyasztóvédelmi jog szabályozása, Protestáns Jogi Oktatásért Alapítvány, Budapest, 2009. 7-31, 79-85, 148-157.

SZEBELÉDI FERENC: A pénzügyi fogyasztóvédelem jogérvényesítési rendszere (szakdolgozat az ELTE JOTOKI Tőkepiaci és banki szakjogász képzésére) 2011.

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének JÉ-IV/B-93/2010. számú határozata az ING Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár számára felügyeleti intézkedés tárgyában

https://www.pszaf.hu/bal_menu/hatarozatok/penztari_hatarozatok/JE-IV-B-93-2010.html?query=ing (letöltve: 2012. október 10.)

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének JÉ-II-50265/2011. számú határozata a Közlekedési Biztosító Egyesülettel szemben felügyeleti intézkedés alkalmazásáról https://www.pszaf.hu/data/24301877/keksz_6133435.pdf (letöltve: 2012. október 10.)

Tóth Lili
Polgári Jogi Tanszék
Témavezető: Dr. Menyhárd Attila egyetemi tanár

Szakértői felelősség az angolszász jogrendszerben – az *expert witness immunity*

Bevezetés

Az eljárásban szereplő személyek jogainak védelme mindig is érzékeny pont volt valamennyi jogrendszerben, ugyanis két igen meghatározó alapelv ütközését kell feloldania a jogalkotónak. Az elsődleges kérdés, hogy indokolt-e az igazságszolgáltatás zavartalan működésének érdekében olyan jogi védelemmel felruházni az eljárás szereplőit, köztük a szakértőt is, amely védelem okán egy lehetséges jogsértés folytán a sérelmet szenvedett fél jogérvényesítése akadályba ütközik?

A problémára jogrendszerenként különböző megoldások születtek. Az angol jogban az *immunity* hivatott az eljárás szereplőinek, az *expert witness immunity* pedig az eljárásban résztvevő szakértők védelmét biztosítani már több száz éve.

Ezt a hosszú múltra visszatekintő hagyományt törte meg most az angol *Supreme Court*, ugyanis eltörölte a már több száz éve alkalmazott *expert witness immunity* jogintézményét, vagyis mind a büntető mind a polgári eljárásban résztvevő szakértők közreműködésükért való felelősségének kizárását. Az *expert witness immunity* lényege, hogy a szakértők az eljárás során mind szóban a tárgyalóteremben, mind írásban, szakértői véleményként szolgáltatott bizonyítékok által okozott károkért nem vonhatók polgári jogi úton felelősségre; az ilyen jellegű kereseteket az immunitásra hivatkozva egységesen elutasítja a bíróság.

Az *expert witness immunity* kialakulása óta hosszú idő telt el, a jogrendszerek folyamatos változása miatt már nem tudta megfelelően betölteni azt a funkciót, amely annak idején létrehozását indokolta. Jelen tanulmány ezzel a figyelemre méltó jogintézménnyel kíván foglalkozni: melyek is voltak pontosan azok a körülmények, ami miatt a Legfelsőbb Bíróság megtette ezt a lépést, továbbá ismertetni az eltörlését kiváltó jogesetet.

I. Az expert witness immunity kialakulása

A több száz éves jogintézmény eredete egészen 1585-ig, a *Cutler v. Dixon* esetig nyúlik vissza, vagyis a jogintézményt már sok-sok évvel a modern felelősségi rendszer kialakulása előtt ismerték és alkalmazták. Ebben az időben a szakértőket egyedül a bíróságok jelölhették ki, így ők az igazságszolgáltatás szervezetének részét képezték. Nem volt jellemző, és a jog nem is biztosította, hogy a magánfelek külön szakértőket alkalmazhassanak, illetve bármilyen módon visszterhes kapcsolatban legyenek olyan személyekkel, akik véleménye akár ügydöntő is lehet az adott perben.¹

Az *expert witness immunity* kialakulásának elsődleges oka az igazságszolgáltatás zavartalan és tiszta működésének biztosítása volt. Ennek érdekében a jogalkotó különleges védelemmel ruházta fel mindazokat az eljárásban résztvevő személyeket, akiket akár tanúként, akár különös szakértelmet igénylő véleményük figyelembe vétele miatt hallgattak ki. Az immunitást élvező szakértő szabadon nyilváníthatott véleményt, az általa elhangzottak alapján nem lehetett felelősségét megállapítandó polgári peres eljárást indítani. A brit jogalkotó szerint ez ugyanis annak a veszélyét teremtené meg, hogy az esetleges jövőbeni – legnagyobb eséllyel a sérelmet szenvedett peresztes fél részéről indítandó – pertől való aggodalmában vagy nem alkot véleményt a szakértő, vagy nem szabad belátása szerint, nyomás nehezedhet rá.

Az *expert witness immunity* a bizonyítékok szolgáltatására terjedt ki mind szóban a tárgyaláson, mind írásban szakértői vélemény formájában, az eljárást megelőző vagy akár az eljárás alatt történő tájékoztatásra, tanácsadásra nem. Ez az általános szabály, ugyanis található a gyakorlatban olyan kivételes esetek, amikor valamilyen felelősségre vonás mégis történt ebben a körben. Példának okáért fegyelmi eljárás alanya lehet a gondatlan magatartást tanúsító, és ezzel összefüggésben másnak kárt okozó szakértő, illetve a bizonyíték késedelmes vagy egyéb nem megfelelő módon történő szolgáltatása miatt okozott költségek (*wasted costs*) megtérítésére kötelezhető.²

Lényeges megemlíteni továbbá, hogy a már büntető kategóriába tartozó hamis eskü tényállásának megvalósítása miatt még mindig indítható eljárás a szakértő ellen, illetve az *expert witness immunity* eltörlése nem érinti a rágalmozás, illetve a becsületsértés tényállását, emiatt ugyanis továbbra sem indítható eljárás.³

---

¹ Jones v. Kaney 2011. 6. E

² CARR – EVANS 2. 1.

³ Lord Phillips para 62. [Jones v. Kaney]

II. A Jones v. Kaney eset

A brit jogrendszerben 2012 májusában született meg az a döntés, amelyben a jogalkotó elérkezettnek látta az időt arra, hogy kiiktassa az alkalmazott jogintézmények sorából az *expert witness immunity*-t. Az angol *Supreme Court* döntésében 5:2 arányban rendelkezett a már hosszú ideje problémát okozó szakértői immunitás eltörléséről. A jövőben ezáltal – a több száz éves eddigi gyakorlattól eltérően – már felelősségre vonhatóak a szakértők a per során mind szóban, mind írásban bizonyítékként szolgáltatott véleményeik miatt. A felelősségre vonás az eljárás bármely szakaszában megállapítható lehet a szolgáltatott bizonyítékért.⁴ A sokat jelentő, és egyben több évszázados hagyományt megtörő döntésre a *Jones v. Kaney* esetben felmerült probléma kapcsán került sor.

A felperes, Paul Wynne Jones a motorbiciklijén utazott hazafelé, amikor az ittas állapotban lévő Bennet, aki sem jogosítvánnyal, sem a szükséges biztosítással nem rendelkezett, elütötte őt. A gázolás következtében Jones több könnyebb fizikai sérülést szenvedett, továbbá poszt-traumatikus állapotba (*post traumatic stress disorder [PTSD]*) került,⁵ amit az általa felkért klinikai pszichológus szakértő, Sue Kaney szakértői véleményében meg is állapított.

A balesetből eredő, és a szakvéleményben igazolt állapota miatt Jones jelentős kártérítési összegre számíthatott a személyi jogsértés iránt indított kártérítési perben. Az alperes, Bennet jogi képviselője által felkért másik szakértő azonban ezt a véleményt kimondottan túlzónak találta, és egyértelműen elutasította annak tényét, hogy Jones PTSD-től szenvedne. A bíróság utasította a feleket, illetve általuk a szakértőket, hogy az ellentétes véleményeik tisztázásának érdekében készítsenek közös szakvéleményt (*joint statement*). Ennek eleget téve a telefonos egyeztetést követően az alperes, Bennet szakértője előre elkészítette a véleményt, amit különösebb kérdés vagy hozzászólás nélkül Kaney egyetértését kifejezve aláírt, annak ellenére, hogy továbbra is az ő álláspontjába ütközött.⁶ Jones kérdésére, miszerint miért írta alá a véleményével ellentétes nyilatkozatot a pszichológus, Kaney azt felelte, nyomás alatt cselekedett, úgy érezte, alá kell írnia. A szakértői vélemény miatt Jones részére végül lényegesen kisebb összegű kártérítést ítélt meg a bíróság, mint amekkora összegre az eredeti vélemény esetén jogosult lehetett volna – mivel PTSD hiányában csak könnyebb sérülései voltak –, ezáltal jelentős kára keletkezett.

A pert követően Jones jogi képviselője útján kártérítési keresetet nyújtott be a helyi bíróságon a perében gondatlanul eljáró szakértő, Kaney ellen (*Jones v. Kaney*), továbbá kérelmében indítványozta az *expert witness immunity* megszüntetését is. Jones legsúlyosabb érve arra az alapelvre való hivatkozás

⁴ VALENTIN 1.

⁵ Lelkiállapot, amelynek kísérői depresszió, beilleszkedési zavarok, krónikus fájdalomérzet. *Jones v. Kaney* 2011. 5.

⁶ *Jones v. Kaney* 2011. 6.

volt, miszerint jogsérelem nem maradhat orvosolatlan, így amennyiben létezik olyan jogintézmény, amely a sérelmet szenvedett fél joghoz jutását gátolja, az a jog mind társadalmi, mind politikai rendeltetésével ellentétes, és meg kell szüntetni.

A bíróság az alperes kérelmére, magára az *expert witness immunity*-re hivatkozva elutasította a felperes kereseti kérelmét, azonban lényeges, jogpolitikai kérdésnek tartotta a kérelemben megjelölt problémát, és az *Administration of Justice Act 1969. 12. section (I)* alapján⁷ engedélyezte közvetlenül a Legfelsőbb Bírósághoz történő fellebbezést.

III. Az *expert witness immunity* eltörlésének legfőbb okai – a bírák érvelése

A *Supreme Court* hét fős tanácsban tárgyalta az esetet.⁸ A döntésben részt vevő bírák többségének véleménye egyértelműen megegyezett annak tekintetében, hogy az *expert witness immunity* ideje lejárt, nincs már létjogosultsága, így a fellebbezés alapos, a jogintézmény eltörlése indokolt.

Az indokolásban – célját és funkcióját definiálандó – először kialakulásának körülményeit és okait vizsgálta a bíróság, majd ezek alapján összeállítottak egy kérdéskört, amelynek kérdéseit külön-külön megválaszolva eljutottak végső döntésükhöz.

Az egyik leglényegesebb pont – amit Jones a kérelemben meg is fogalmazott – az az, hogy korlátozhatja-e a jogalkotó olyan mértékben a joghoz jutást, hogy jelentős összegű károkozás esetén sem ad lehetőséget keresetindításra a mulasztó szakértő ellen? A *Darker v. Chief Constable of the West Midlands Police* esetben Lord Clyde szavaival élve: „*Since the immunity may cut across the rights of others to a legal remedy and so runs counter to the policy that no wrong should be without a remedy, it should be only allowed with reluctance, and should not readily be extended. It should only be allowed where it is necessary to do so.*”⁹

A korábbi álláspont szerint a szakértők védelme, és ezáltal az igazságszolgáltatás zavartalan működésének biztosítása felülírja az említett általános szabályt, indokolt a sérelmet szenvedett fél joghoz jutásának bizonyos mértékű korlátozása. A vezérgondolat alapján több problémát vetne fel a szakértők elleni alapos-alaptalan kártérítési perek esetleges óriási száma, mint hogy kivételes esetekben a nem megfelelő szakértőt választó fél „hoppon marad”.

⁷ Jones v. Kaney 2011. 1.

⁸ Lord Phillips of Worth Matravers PSC, Lord Hope of Craighead DPSC, Baroness Hale of Richmond, Lord Brown of Eaton-under-Heywood, Lord Collins of Mapesbury, Lord Kerr of Tonaghmore, Lord Dyson JJSC

⁹ Jones v. Kaney 2011. 18. C

Más irányban indult el viszont a bírói gyakorlat. Az elmúlt években jelentősen megnövekedett azoknak az eseteknek a száma, ahol a valóban súlyosan gondatlan magatartást tanúsító szakértő ellen kártérítési igényel lépett fel a sérelmet szenvedett fél, viszont a bíróságok a legcsekélyebb mértékben sem vizsgálva az eset körülményeit, rendre azonnal elutasították ezeket a kereseteket. A mérleg a túloldalára billent, így joggal merült fel a kérdés, nem élte-e már túl önmagát az előző bekezdésben említett vezérgondolat?

Lényeges továbbá, hogy az esetek túlnyomó részében a szakértőt a magánfelek kérik fel, visszerthes szerződéses kapcsolat áll fent közöttük, amelyből fakadó kötelezettségei megszegéséért mindenképpen indokolt lenne a szakértő felelősségre vonása. Lord Brown is hasonló álláspontot képvisel. Bár egészen kivételesnek és rendkívülinek tartja azokat a helyzeteket, ahol a szakértő felelősségre vonása gondatlan magatartása miatt indokolt lehet, nagy előrelépésnek tartja azonban, hogy ezen túl a sérelmet szenvedett felek rendelkezésére áll a megfelelő jogorvoslati lehetőség. Tudatosan vizsgálniuk kell azonban a bíróságoknak az ilyen jellegű igények megalapozottságát. Ki kell tudniuk szűrni azokat az igényeket, amelyek a korábbi per elvesztése miatti csalódottságból fakadnak.¹⁰

Nem állítható egyértelműen az *expert witness immunity* kialakulását övező azon érv helyessége sem, miszerint vonakodnának a szakértők a nyilatkozattételtől, ha megszűnne az immunitás. Lord Phillips véleményében is olvasható: „*The rational expert witness who has performed his duty is unlikely to fear being sued by the rational client*”¹¹, vagyis ha a szakértő megfelelő körültekintéssel és szakértelemmel látja el feladatát, nincs oka félni annak esetleges következményeitől, továbbá a szakértők jelentős része eleve rendelkezik a szükséges biztosítással is, illetve amennyiben mégsem, felelősségét az őt felkérő féllel kötött szerződésben előre maximálhatja is.¹²

Ha a szakértő felelősségre vonását kezdeményező fél oldaláról nézzük a kérdést – akik egy további *expert witness immunity*-t támogató érv alapján valószínűsíthetően benyújtanák a szakértők ellen a kereseteket –, ők sem feltétlenül érdekeltek abban, hogy egy évek óta zajló, sikertelenül végződő per után indítsanak egy újat.

A kérdés, amelyben a bírák szinte egyhangúlag egyet értettek, hogy amennyiben felelősségre vonhatóak lennének a szakértők, minden bizonnyal kevesebb lenne a mulasztás, nagyobb odafigyeléssel és pontosabban készülnének el a szakvélemények.

Összességében e releváns kérdések körbe járása után döntött úgy a lordok többsége, hogy nincs szükség az *expert witness immunity* további fenntartására, és megszületett a jogintézmény eltörlését tartalmazó döntés.

¹⁰ Lord Brown para 68.

¹¹ Lord Phillips para 58.

¹² Lord Collins para 81 C

IV. Hogyan tovább?

A kérdést jogosan vetette fel tanulmányában Carr és Evans. A *Supreme Court* döntésének köszönhetően a szakértő kártérítési felelőssége – amennyiben gondatlan magatartásával kárt okoz az őt megbízó félnek – megállapítható lesz ugyan, viszont mivel ez merőben új irányt ad a jogalkalmazónak, szükségképpen felmerül a kérdés, milyen gondossági mérce (*standard of care*) alapján fogja majd a bíróság elbírálni az ilyen típusú igényeket? Befolyással lesz-e ez a döntés a bíróságokra tekintetben, hogy egyáltalán megengedjék-e a feleknek a szakértők szabad megválasztását, ha ebből a későbbiek folyamán akár komoly konfliktus is adódhat?¹³

Az angol *Civil Procedure Rules* 35.3. (1)-(2) alapján a szakértők kötelezettsége kettős.¹⁴ Egyfelől kötelmi viszonyban vannak a bírósággal, másrészt az őket megbízó féllel is. Ezen kettős kötelezettség (*twin duty*) miatt nagyobb felelősség terheli őket, könnyebb a hibázási lehetőség, különösen egy esetleges heves tárgyalótermi vita során. Ezt figyelembe véve Lord Brown szerint a szakértők felelőssége csak igen kivételes és példátlan esetekben (*egregious breach of duty*) lesz majd megállapítható, ezáltal a bíróság képes lesz kiszűrni az alaptalan igényeket.¹⁵

Továbbá ha a sérelmet szenvedett fél oldaláról nézzük a kérdést, melyik út kedvezőbb számára: ha a per sikeres kimenetele céljából a gondatlan szakértő helyettesítését kéri az eljárás során, vagy inkább egy új perben azonnali kártérítési igénnyel él? A két út közül ugyanis legnagyobb eséllyel csak az egyik lesz járható, hiszen ha az eljárás során új szakértőt kér a fél, és azt megalapozatlanság miatt nem engedélyezi a bíróság, akkor jó eséllyel ugyanazok a körülmények nem tűnnek fel más színben a kártérítési perben sem.¹⁶

V. Az *expert witness immunity* az USA-ban

Angolszász eredetű jogintézmény lévén az *expert witness immunity* az Egyesült Államokban is alkalmazott jogintézmény, az Egyesült Királyságtól eltérően még napjainkban is. Lényeges különbség mutatkozik viszont abban, hogy az Egyesült Államokban az *expert witness immunity* csak azokra a szakértőkre vonatkozik, akiket a bíróság jelöl ki, a magánfelek által alkalmazottakéra nem. Ezt a *Bader v. State* ügyben állapította meg a bíróság, ahol a kórházat perelte a sérelmet szenvedett fél az egyik alkalmazott orvosa

¹³ CARR – EVANS 1. 1.

¹⁴ (1) *It is the duty of the experts to help the court on matters within their expertise.* (2) *This duty overrides any obligation to the person from whom experts have received instructions or by whom they are paid.* CPR 35.3.

¹⁵ Lord Brown para 68.

¹⁶ CARR-EVANS 1. 3.

miatt, akinek – mint bíróság által kijelölt szakértőnek – hibás véleménye miatt felmentettek egy vádlottat, aki később újra bűncselekményt követett el. A kereset elutasítását azzal indokolták, hogy a bíróságok által kijelölt szakértők szorosabban kötődnek az igazságszolgáltatáshoz, ezért nem lehet velük szemben polgári peres úton igényt érvényesíteni.¹⁷

Erre az esetre hivatkozott a bíróság a *Bruce v. Byrne* ügyben is, ahol a felperes a korábban saját maga által felkért szakértő ellen nyújtotta be keresetét, mert annak hibás szakvéleménye miatt egy tulajdoni perben kisebb mértékű kártérítési összeget ítélt meg neki a bíróság, mint amennyi a szakértő gondos eljárása esetén indokolt lett volna. Tekintettel arra, hogy ebben az esetben a fél által felkért szakértőről volt szó, nem illette meg az *expert witness immunity* által biztosított védelem, így az erre vonatkozó kérelmet a bíróság elutasította, és érdemben elbíráltta az ügyet.

További érveket is felsorakoztatott a bíróság, miszerint ha megállapítható lenne a szakértők felelőssége, egyrészt elsősorban azok a szakértők vállalnák el a felkéréseket, akik már hosszú ideje ezzel foglalkoznak, nagy tapasztalattal rendelkeznek és van biztosításuk, ezáltal nem vonakodnak vállalni az esetleges kockázatot. Ebből kifolyólag csökkenne a szakértők köre, ami által pedig csökkenne az ügy érdemi elbírálását segítő bizonyítékot szolgáltatók köre is. Romolhat továbbá a szakvélemények minősége, hiszen ha sérül az *expert witness immunity* – vagy eltörik –, nagyobb eséllyel nyilatkoznának a fél javára a szakértők, sem mint saját belátásuk szerint, így a vélemények veszítenének objektivitásukból.¹⁸ Ugyanakkor, ha felelősségre vonhatóak gondatlan magatartásukért a szakértők, minden bizonnyal nagyobb odafigyeléssel alkotnának véleményt.

Mindezeket túl szűkebb alkalmazási körének köszönhetően az Egyesült Államokban jelenleg is élő jogintézmény az *expert witness immunity*, habár a vele kapcsolatos esetleges problémák már megjelentek a gyakorlatban.

VI. A szakértői felelősség hazai szabályozása

Lényeges különbségek mutatkoznak a feljebb vázolt angolszász és a hazai szabályozás között. A szakértőt a magyar jogban az eljárás során – a fél kérelmére vagy hivatalból – egyedül a bíróság jelölheti ki végzésében, és díjazását is ebben a határozati formában állapítja meg a szakértők díjazására vonatkozó, már több módosítást megélt 3/1986. (II.21.) IM rendelet alapján. A szakértő így bár feladatát egyedül a jogszabályokban foglaltaknak megfelelően köteles ellátni, szorosabban kötődik a bírósághoz, ezáltal az igazságszolgáltatáshoz.

---

¹⁷ PAHL 1062

¹⁸ PAHL 1064

Szakértő kirendelését az eljárási törvénykönyvek egyaránt „különleges szakértelem szüksége esetén”¹⁹ teszik lehetővé, tevékenységét pedig a 2005. évi XLVII. törvény és más jogszabályok rendelkezései, valamint a tevékenységére irányadó szakmai szabályok megtartásával, legjobb tudása szerint köteles elvégezni.²⁰

Az 1995. CXIV. törvényben foglalt felhatalmazása alapján a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara (továbbiakban MISZK) feladata a szakértők etikai kódexének és etikai eljárási szabályzatának megalkotása, továbbá meghatározott esetekben a szakértővel szembeni etikai eljárás lefolytatása.²¹ A szakértők jogairól és kötelezettségeiről, felelősségre vonhatóságukról, és a velük szemben megállapítható szankciókról legrészletesebben rendelkező jogi norma az Etikai Kódex.

A Kódex 4. §-a alapján vétséget követ el a szakértő, ha vétkesen megszegi az igazságügyi szakértői tevékenység gyakorlásából eredő, jogszabályban vagy az alapszabályban meghatározott kötelezettségét, a szakértők etikai kódexében foglalt magatartási szabályokat, továbbá ha a szakértői tevékenységen kívüli vétkes magatartásával a szakértői kar tekintélyét csorbítja. A vétség gondatlan és szándékos magatartással is elkövethető. A 11. § alapján szándékosan követi el a szakértő az etikai vétséget, amennyiben magatartása vétkes jellegét felismerhette, azonban vétkes magatartását e felismerés ellenére tovább folytatja. A 12. § alapján pedig gondatlanságból, ha magatartása vétkes jellegét azért nem ismerhette fel, mert tevékenységének ellátása során nem tanúsította a tőle elvárható körültekintést, ide nem értve, ha bizonyítható, hogy – tudatosan – hiányos információkat bocsátottak rendelkezésére, releváns információk rendelkezésére bocsátását megtagadták, illetve szándékosan félrevezették. A Ptk. 339. §-ban foglaltakhoz igazodva így a szakértők felelősségének megállapítása is kimentéses rendszerben működik: ha bizonyítja az említett esetek akár egyikét is, nem lehet felelősségét megállapítani.

A felelősségre vonási eljárás hivatalból vagy a sérelmet szenvedett félnek a MISZK illetékes szervéhez benyújtott panaszára indulhat. Amennyiben az eljárásban a szakértő felelősségét megállapítják, úgy vele szemben az Etikai Kódex alapján figyelmeztetés, írásbeli megrovás, pénzbírság, a kamarai tagság legfeljebb 2 évre történő felfüggesztése, illetve legsúlyosabb esetben a kamarából történő kizárás alkalmazható büntetésként.

Ha a szakértő gondatlan vagy szándékos magatartásával a bíróság vagy hatóság előtt folyó eljárás során kárt okoz, a sérelmet szenvedett fél nemcsak a MISZK-hez benyújtott panasszal érvényesítheti jogait. A magyar jog lehetőséget ad a mulasztó szakértővel szemben polgári peres eljárás indítására is, azonban a bírói gyakorlat e téren igen kietlen. A szakértők kártérítési felelősségének megállapítására irányuló kereseti kérelmeket a jogellenes magatartás hiánya

¹⁹ Pp. 177. § (1) bekezdés; Be. 99.§ (1) bekezdés; Ket 58. § (1) bekezdés a) pont

²⁰ 2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről 1. § (2) bekezdés

²¹ 1995. CXIV. törvény az igazságügyi szakértői kamaráról 1. § (2) bekezdés d) pont

miatt utasította el több ízben a bíróság,²² ugyanis a hatályos Ptk. alapján a kártérítési felelősség csak akkor állapítható meg, ha jogellenes magatartással okozati összefüggésben keletkezik a kár, és ez a károkozónak felróható – amennyiben e négy feltétel közül akár az egyik nem teljesül, úgy nem. A szakértő pedig, ha reá vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket betartja szakvéleménye elkészítése során, jogellenes magatartásként nem értékelhető, hogy más szakvéleményekben foglaltakkal ellentétes álláspontot foglal el.²³

Összefoglalva elmondható, hogy a szakértő véleménye miatt sérelmet szenvedett fél előtt a szakértő felelőségének megállapítására két lehetőség van. Panaszt terjeszthet be a MISZK-hez, amelyben a mulasztó szakértő ellen felelősségre vonási eljárás lefolytatását kéri, illetve polgári peres úton próbál igényt érvényesíteni – nálunk nem élveznek az angol joghoz hasonló immunitást a szakértők –, viszont ott figyelemmel kell lenni a jogellenes magatartás bizonyítására, vagyis, hogy a szakértő a reá vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket legalább gondatlanul megszegte. Az ilyen jogesetek feltűnő ritkasága azonban arra enged következtetni, hogy a magyar gyakorlatban az ehhez hasonló konfliktusokat már a problémát okozó szakértői vélemény felmerülésekor, az eljárás során rendezik a felek, új eljárásra a szakértő felelősségre vonásának érdekében alig kerül sor.

Összegzés

Az *expert witness immunity* nagyon hosszú múltra tekint vissza, az angol jogrendszer ez idő alatt óriási változásokon esett át, amelynek következtében a jogintézmény létjogosultsága megkérdőjelezhetővé vált. Azok az érvek, amelyek annak idején létrehozását indokolták, most többségükben már nem állnak fenn, továbbá egyre nő azoknak a jogeseteknek a száma, amelyek olyan új érveket sorakoztatnak fel, amelyek kifejezetten a szakértői immunitás ellen szólnak.

A döntést követően nagyobb esély van arra, hogy az *expert witness immunity* pajzsa nélkül a szakértők körültekintőbben fognak eljárni, csökkeni fog a gondatlan magatartással okozott kár, és megfelelőbb, az eljárást objektíve segítő vélemények fognak születni. Alaptalan továbbá az attól való félelem, hogy hirtelen megugrana a szakértők ellen indított kártérítési perek száma, ugyanis lehetősége van a bíróságnak arra, hogy kiszűrje a megalapozatlan igényeket. Mindezeket túl a leghangsúlyosabb érv, ami az immunitás eltörlése mellett szól talán az, hogy ezáltal a sérelmet szenvedett fél részére szabaddá válik az út a jogérvényesítés felé, és ezentúl megfelelő kompenzációban részesülhetnek mindazok, akik a szakértők gondatlan magatartása folytán sérelmet szenvednek.

A szakértők felelősége a tanulmányban említett államok jogrendszereiben a szakértők pozíciójához igazodik, a bírósághoz vagy a félhez kapcsolódnak-e

²² BH 2005.17.; Pf.III.20.265/2011/14. szám

²³ BH 2005. 17.

szorosabban. Az angol jogban az *expert witness immunity* létrejöttekor egyedül a bíróságok jelölhették ki a szakértőket, ők az igazságszolgáltatás szerves részét képezték, ezért indokolt volt az őket körülölelő védelem. Az idő múlásával azonban a magánfelek is kikérhették szakértők véleményét az eljárás során, már a szakértő és a fél között is létre jöhetett kötelmi viszony, így az immunitás jogérvényesítést gátló tényezővé vált, és megszüntetését ki is váltotta a bírói gyakorlatban megjelent problémás esetek egyre növekvő száma.

Az USA jogában az *expert witness immunity* kizárólag a bíróságok által felkért szakértőt illeti meg, a magánfelek az általuk felkért gondatlan magatartást tanúsító szakértő ellen indíthatnak polgári peres eljárást.

A magyar jogalkotó nem látja el ehhez hasonló védelemmel a peres eljárások résztvevőit, így a szakértőket sem. Lehetőséget ad a jogérvényesítésre, kétféle eljárás is kezdeményezhető a szakértő felelősségére vonásának érdekében. A gyakorlat azonban azt mutatja, az esetek többségében mégsem élnek ezzel a felek, ezek a konfliktusok a születésükkor vagy nem sokkal azt követően, az alapul fekvő eljárás során rendeződnek.

Felhasznált irodalom

Henderson Garcia, Carol: Expert witness malpractice: A solution to the problem of the negligent expert witness *in* Mississippi College Law Review 1990 – 1992

Larine, Michelle: Expert witnesses no longer immune from suit under UK law: Jones v. Kaney *in* Mondaq June 10, 2011.

Pahl, Douglas: Absolute immunity to the negligent expert witness: The Bruce v. Byrne – Stevens case *in* Willamette Law Review 1990.

Valentine, Pierre: English Supreme Court abolishes expert immunity *in* Mondaq May 20, 2012

Sue Carr QC and Helen Evans: The removal of immunity for expert witnesses in the decision in Jones v. Kaney and some unanswered questions – *in* Journal of Professional Negligence vol 27. no. 3. 125-184.

Felhasznált joganyagok

Civil Procedure Rules: Rules & Practice Directions, part 35. Experts and Assessors
2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről

1995. évi CXIV. törvény az igazságügyi szakértői kamaráról

A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara Etikai Kódexe

A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara Etikai Szabályzata

Jones v. Kaney [2011] UKSC 13.

BH 2005. 17.

2.P.21.330/2009/49. szám

Pf.III.20.265/2011/14. szám